

MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES IN SUID-AFRIKA

deur

IZAK JACOBUS PIENAAR

voorgelê ter vervulling van die vereistes vir
die graad

MAGISTER DIACONIOLOGIAE

in die vak

MAATSKAPLIKE WERK

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

STUDIELEIER : MNR CC REYNOLDS

DESEMBER 1994

BEDANKINGS

Hiermee betuig ek graag my hartlike dank aan al die persone wat bygedra het om hierdie verhandeling moontlik te maak, in besonder die volgende persone:

Die Dowe gemeenskap in Suid-Afrika wat my laat welkom voel het en wat tot hierdie studie aanleiding gegee het;

Dowe respondente en maatskaplike werkers in Dovesorg wat die vraelyste ingevul en teruggestuur het;

Die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves wat aan my die geleentheid gebied het om die studie te doen;

Mnr. Coen Reynolds van die Hugenate Kollege vir sy bekwame studieleiding, motivering en ondersteuning ten spyte van sy eie vol program;

Mnr. Charl Pienaar van die Paarl vir sy tegniese ondersteuning en benutting van sy rekenaartoerusting;

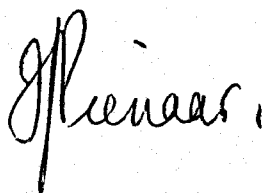
My vrou Marina, en kinders Jacques, Mariëtte en Francois vir hulle geduld met 'n student wat tuis studeer het;

Alle lof en dank gaan aan ons Hemelse Vader vir Sy groot genade, want daarsonder sou die studie nie gedoen kon word nie.

Ek verklaar hiermee dat:

"MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES IN SUID-AFRIKA"

my eie werk is en dat ek alle bronne wat ek gebruik of aangehaal
het deur middel van volledige verwysings aangedui of erken het.

A handwritten signature in cursive script, reading 'Izak Jacobus Pienaar'.

IZAK JACOBUS PIENAAR

OPSOMMING

Die teoretiese doelstellings van die ondersoek behels die verkenning van sommige maatskaplike behoeftes van Dowes, asook die aard van maatskaplikewerk-hulpverlening aan Dowes in Suid-Afrika. In die empiriese ondersoek word twee aspekte ondersoek, te wete:

- Dowes se menings oor maatskaplike behoeftes van Dowes;
- Maatskaplike werkers in Dowesorg se menings oor maatskaplike behoeftes van Dowes en die praktyk van maatskaplikewerk-hulpverlening aan Dowes.

Sleutelterme in die ondersoek is die volgende:

Doofheid, maatskaplike behoeftes van Dowes, maatskaplike werkers in Dowesorg, maatskaplikewerk-hulpverlening, Dowe-kultuur, totale kommunikasie, betrokkenheid, selfbeeld, intelligensie, opvoeding.

SUMMARY

The theoretical goals of the study include the investigation of some of the social needs of deaf people, as well as the nature of social work services to the Deaf in South Africa. The empirical research focuses on the following two aspects:

- Deaf people's opinions about their social needs;
- Social workers in Deaf care's opinions about the social needs of deaf people and the practice of social work services to the Deaf.

Keyterms in the study are the following:

Deafness, social needs of the Deaf, social workers in Deaf care, social work service rendering, Deaf culture, total communication, deaf involvement, self image, intelligence, education.

INHOUDSOPGAWE

	<u>Bladsy</u>
<u>HOOFSTUK 1: INLEIDING TOT DIE ONDERSOEK</u>	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Agtergrond tot die studie	3
1.3 Probleemstelling en motivering vir die ondersoek	5
1.4 Vorige navorsing	6
1.5 Doelstellings en doelwitte van die ondersoek	8
1.6 Begrensing van die ondersoek	8
1.7 Navorsingsontwerp	9
1.7.1 Tipe navorsing	9
1.7.2 Steekproefneming	9
1.7.3 Metode van ondersoek	10
1.7.4 Geldigheid van ondersoek	10
1.7.5 Prosedure van ondersoek	10
1.8 Faktore wat die ondersoek bemoeilik het	11
1.9 Begripsomskrywing	12
1.9.1 Doofheid	12
1.9.2 Gehoorverlies	12
1.9.3 Innerlike taal	14
1.9.4 Kulturele Doves	15
1.9.5 Spraak	15
1.9.6 Spraakverlies	15
1.9.7 Taalverlies	16
1.9.8 Totale kommunikasie	16
1.10 Uiteensetting van verhandeling	17

<u>HOOFSTUK 2: DOOFHEID IN PERSPEKTIEF</u>	18
2.1 Inleiding	18
2.2 Implikasies van doofheid	19
2.2.1 Gehoor	19
2.2.2 Taal	19
2.2.3 Spraak	20
2.2.4 Kognisie	20
2.2.5 Sosiale aspekte	21
2.2.6 Emosies	21
2.2.7 Beroepsgeleenthede	22
2.2.8 Gesinsverhoudinge	22
2.3 Omvang van doofheid	23
2.4 Oorsake van doofheid	24
2.5 Opsporing van doofheid	26
2.6 Die opvoeding van dowe kinders	26
2.7 Taalverwerwing deur dowe kind	28
2.8 Kommunikasie en doofheid	29
2.9 Intelligensie van Dowes	30
2.10 Karaktertrekke en gesinsomstandighede van Dowes	31
2.11 Horendes se houding teenoor doofheid	32
2.12 Dowe-kultuur	34
2.13 Samevatting	36
<u>HOOFSTUK 3: DIE MAATSKAPLIKE BEHOEFTE VAN DOWES</u>	37
3.1 Inleiding	37
3.2 Kenmerke van Dowes	38
3.3 Algemene maatskaplike behoeftes van Dowes	40

3.3.1	Dowes se behoefte aan effektiewe kommunikasie	41
3.3.2	Behoefte aan effektiewe opvoeding	45
3.3.3	Behoefte aan gelyke geleenthede	50
3.3.4	Dowes se behoefte aan 'n eenheidsgevoel	57
3.3.5	Behoefte aan individuele regte	61
3.3.6	Dowes se behoefte aan godsdienst	67
3.3.7	Behoefte aan positiewe selfbeeld	69
3.4	Samevatting	70
<u>HOOFSTUK 4: MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES</u>		71
4.1	Inleiding	71
4.2	Perspektief op maatskaplike werk met Dowes	72
4.2.1.	Doel en omskrywing van maatskaplike werk	72
4.2.2	Ontwikkeling van maatskaplike werk in Suid-Afrika	73
4.2.3	Maatskaplike werk met Dowes in Brittanje	74
4.2.4	Maatskaplike werk met Dowes in Suid-Afrika	75
4.2.5	Die rol van maatskaplike werkers in Dowesorg	76
4.3	Praktykraamwerk vir maatskaplike werk met Dowes	77
4.3.1	Rolle en vaardighede van maatskaplike werkers in Dowesorg	77
4.3.2	Funksionering van maatskaplike werkers binne spanverband	80
4.3.3	Benutting van welsynsprogramme	81
4.3.4	Ver-inheemsing van maatskaplike werk met Dowes	82
4.4	Metodes van dienslewering in Dowesorg	84
4.4.1	Hulpverlening aan die individu (Gevallewerk)	84
4.4.2	Hulpverlening aan die groep (Groepwerk)	90

4.4.3	Hulpverlening aan die gemeenskap (Gemeenskapswerk)	95
4.4.4	Gesinsberaad	100
4.4.5	Maatskaplikewerk-navorsing en Dovesorg	103
4.4.6	Supervisie in maatskaplike werk met Doves	104
4.4.7	Opleiding in Dovesorg	105
4.4.8	Benutting van vrywillige werkers in Dovesorg	106
4.5	Bestuursvereistes by 'n welsynsorganisasie	108
4.6	Samevatting	109

HOOFSTUK 5: EMPIRIESE ONDERSOEK EN RESULTATE 110

5.1	Inleiding	110
5.2	Metode van ondersoek	111
5.3	Uiteensetting van resultate van die ondersoek	112

Afdeling 1

5.4	Responspersentasie van dove respondente	113
5.5	Parameters in die ondersoek	114
5.6	Identifiserende besonderhede van dove respondente	116
5.6.1	Huwelikstatus van respondente	117
5.6.2	Aantal kinders van respondente wat self doof is	117
5.6.3	Tuisdorp en provinsie waarin respondente woon	118
5.6.4	Kerkverband van respondente	119
5.6.5	Aantal geregistreeerde Doves	119
5.7	Resultate rakende maatskaplike behoeftes van Doves	120
5.7.1	Behoefte aan effektiewe kommunikasie	120
5.7.2	Behoefte aan effektiewe opleiding	124
5.7.3	Behoefte aan gelyke geleenthede	126

5.7.4	Behoeftte aan eenheid	128
5.7.5	Behoeftte aan individuele regte	129
5.7.6	Behoeftte aan godsdiens	130
5.7.7	Behoeftte aan 'n positiewe selfbeeld	131

Afdeling 2

5.8	Responspersentasie: Maatskaplike werkers	133
5.9	Identifiserende besonderhede van respondente	133
5.9.1	Respondente se werkgewers	133
5.9.2	Geslag van respondente	134
5.9.3	Respondente se ouderdom	134
5.9.4	Werkservering	135
5.9.5	Opvoedkundige kwalifikasies van respondente	137
5.10	Metodes toegepas in maatskaplike werk met Doves	138
5.10.1	Welsynsprogramme	139
5.10.2	Terreine van dienslewering	143
5.10.3	Besonderhede van teikensisteme	147
5.10.4	Benutting van vrywillige werkers	150
5.10.5	Kommunikasie tussen respondente en Doves	151
5.10.6	Aanbevelings ten opsigte van maatskaplike werk met Doves	154

HOOFSTUK 6: GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS 156

6.1	Inleiding	156
6.2	Geldigheid van ondersoek	156
6.3	Gevolgtrekkings	157
6.3.1	Oorkoepelende gevolgtrekking	157

6.3.2	Bereiking van doelwitte	157
6.3.3	Bereiking van doelstellings	158
6.4	Aanbevelings	165
6.4.1	Dowe leiers	165
6.4.2	Maatskaplike werkers in Dovesorg	166
6.4.3	Welsynsorganisasies in Dovesorg	167
6.4.4	Skole vir Doves	168
6.4.5	Naskoolse opleidingsinstansies	169
6.4.6	Toekomstige navorsers	169
6.5	Slot	170
BRONNELYS		171

BYLAE

LYS VAN TABELLE

<u>TABELNOMMER</u>	<u>TABELNAAM</u>	<u>BLADSY</u>
1.1	Gehoorderverlies	13
2.1	Aantal dowe kinders	23
2.2	Oorsake van doofheid	24
4.1	Ontwikkelingsmodel	80
5.1	Vraelyste versprei en terug ontvang	113
5.2	Ouderdom waarop respondente doof geword het	114
5.3	Ouderdom van respondente	115
5.4	Geslag van respondente	116
5.5	Huwelikstatus van respondente	117
5.6	Provinsies waarin respondente woon	118
5.7	Kerkverband van respondente	119
5.8	Aantal geregistreeerde Doves	120
5.9	Behoefte aan gebaretaal	121
5.10	Gebruik van gehoorapparate	122
5.11	Persone wat tolkwerk doen	123
5.12	Kommunikasie met professionele persone	124
5.13	Respondente se skoolkwalifikasies	125
5.14	Doves se voorkeurgeselskap	128
5.15	Karaktertrekke van 'n tipiese dowe persoon	131
5.16	Respondente se werkgewers	134
5.17	Respondente se geslag	134
5.18	Respondente se ouderdom	135
5.19	Vorige werkservaring by ander werkgewers	136
5.20	Opvoedkundige kwalifikasies	137

5.21	Kursusse deurloop	138
5.22	Jaartal waarin welsynsprogram geskryf is	139
5.23	Respondente wat gevallewerk doen	143
5.24	Respondente wat groepwerk doen	144
5.25	Respondente wat gemeenskapswerk doen	145
5.26	Respondente wat gesinsberaad doen	146
5.27	Ander tipes dienste gelewer	147
5.28	Gemiddelde aantal dowe kliënte van vyf respondente	148
5.29	Tipiese maatskaplike probleme van dowe kliënte	149
5.30	Werksituasie van dowe kliënte	150
5.31	Benutting van vrywilligers	151
5.32	Wyse waarop respondent met kliënt kommunikeer	152
5.33	Opleiding in gebaretaal	152
5.34	Beskikbaarheid van gebaretaalklasse	153

HOOFSTUK 1

INLEIDING TOT DIE ONDERSOEK

1.1 INLEIDING.

Dowe mense regoor die wêreld het die afgelope aantal jare meer bewus begin word van die waarde van hulle eie gemeenskap, taal en kultuur (Hynes 1988:1). Gevolglik dring al meer Doves daarop aan dat hulle as 'n volwaardige en gelyke kulturele minderheidsgroep erken en behandel word en dat Doves ten volle deelneem aan die gemeenskapslewe. Hierdie ontwikkeling bevraagteken die tradisionele model van maatskaplike werk met Doves asook die rol wat Doves self in die maatskaplikewerk-proses kan vervul (Hynes 1988:2).

As inleiding word daar kortliks gelet op sommige gesindhede teenoor doofheid in die verlede en na die verskillende sieninge rondom die opvoeding van dowe kinders.

Die Griekse filosoof Aristoteles het in die vierde eeu voor Christus beweer dat persone sonder gehoor nie vir onderrig vatbaar is nie (Schwartz 1987:118). Volgens Sacks (1991:9) is dowe mense tot in die agttiende eeu as onbevoegd beskou om eiendom te erf, om in die huwelik te tree, om opvoeding te ontvang of om uitdagende werk te verrig.

Die vroegste bekende poging om dowe kinders te onderrig het plaasgevind in die sestiende eeu toe Pablo Ponce de Leon, 'n Benediktynse monnik, 'n skool vir dowe kinders noord van Madrid

in Spanje ge-open het (Winefield 1987:5). Die kinders was uit die Spaanse adelstand en De Leon het die onderrig vir eie finansiële gewin gedoen. Sy belangstelling in dowe onderwys het gespruit uit 'n ondervinding wat hy as monnik in San Salvador gehad het toe hy 'n dowe man geleer lees en praat het ten einde die dowe man in staat te stel om 'n monnik te kon word.

Juan Pablo Bonet, ook 'n Spanjaard, het in 1620 'n boek geskryf oor die opvoeding van dowe studente waarin hy die gebruik van gebare en eenhand-vingerspelling aanmoedig (Winefield 1987:5). Die student moes eers die gebaar leer en dan die spraakklank (Schwartz 1987:118). Die metode was egter tydrowend en baie duur omdat baie individuele aandag aan leerlinge gegee moes word.

In 1700 het Johann Amman, 'n mediese dokter in Holland, positiewe resultate behaal deur aan dowe kinders liplees-vaardighede te leer (Winefield 1987:5). In 1755 het Abbe Charles Michel de L'Epee 'n skool vir dowe kinders in Parys ge-open waar hy as leier van die Katolieke Kerk geglo het dat dowe kinders geleer moet word om te kommunikeer sodat hulle siele gered kon word (Sacks 1991:64). Sy opvolger in Parys, Abbe Roch Ambroise Sicard (1742-1822), het slegs gebaretaal aangemoedig hoewel dit gebaseer moes wees op die Franse taal.

Samuel Heinicke (1729-1790) word beskou as die vader van die Duitse spraakmetode aangesien hy geglo het die gebruik van gebare is ontoereikend om dowe kinders te onderrig (Winefield 1987:6). Hy is ondersteun deur opvoedkundiges soos John Graser (1766-1841)

deur dowe kinders saam met horende kinders te onderrig, sodat integrasie in die horende omgewing makliker kon plaasvind.

Frederick Hill (1805-1874) het dowe leerlinge in Duitsland verbied om enige gebaretaal as kommunikasiemedium te gebruik (Schwartz 1987:119).

In hierdie studie is die onderrigmetode van dowe leerlinge in Suid-Afrika belangrik omdat gefokus word op dowe persone wat deel vorm van 'n kulturele minderheidsgroep met gebaretaal as primêre kommunikasiemedium.

1.2 AGTERGROND TOT DIE STUDIE

Navorser is sedert 1 April 1991 in diens van die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves (S.A.N.R.D.) as Streek-Direkteur in die Kaapprovinsie en een van sy pligte is konsultasie- en supervisie-dienste aan elf voltydse maatskaplike werkers in Dovesorg. In totaal is daar tans 36 maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika. Die maatskaplike werkers is in diens van organisasies vir Doves soos skole, kerke, welsynsorganisasies, nasorg-sentrums en die S.A.N.R.D. Die kliëntsisteem bestaan uit enige dowe persoon wat om hulp aanklop by die organisasie. Die gemiddelde aantal kliënte van maatskaplike werkers in Dovesorg is 80 tot 300 Doves wat hoofsaaklik deur die gevallewerkmethode in maatskaplike werk bereik word. Min groepwerk word gedoen as gevolg van die kommunikasieverskille tussen dowe kliënte en horende maatskaplike werkers. Enkele gemeenskapswerkprojekte word geloods, bv.

vakansieprogramme vir dowe skoliere tydens skoolvakansies.

Volgens maatskaplike werkers is werkloosheid en die behoefte aan 'n tolk van die belangrikste redes vir aanmelding deur Dowes. Verder blyk dit dat die horende maatskaplike werker 'n belangrike rol speel as "skakelpersoon" deur wie Dowes met die horende wêreld kommunikeer. Hierdie bevinding is in ooreenstemming met Hynes (1988:1-24) se beskrywing van die ontwikkeling van maatskaplike werk met Dowes in Brittanje.

In Brittanje het maatskaplike werk met Dowes ontwikkel uit kerklike en vrywillige dienslewering aan Dowes (Hynes 1988:18). Die doel van dienslewering was evangelisasie, geestelike en emosionele sorg en tolkdienste. Die sendeling was 'n uiters belangrike persoon in die dowe gemeenskap aangesien hy dikwels die enigste persoon was deur wie Dowes met die horende wêreld kon kommunikeer. Maatskaplike werkers is later aangestel om die sendelinge se las te verlig en baie van die huidige welsynsdienste aan Dowes in Brittanje is steeds geskoei op die oorspronklike model van dienslewering. Volgens Hynes (1988:18) is die gevaar van hierdie model van dienslewering dat Dowes gedwing word om in die bese kringloop van afhanklikheid en afsondering te bly. Die rolle van die maatskaplike werker behoort volgens Hynes (1988:25) en Ross (1988b:8) onder andere die volgende te wees:

- om die dowe kliënt se vermoë om onafhanklik te funksioneer te ontwikkel;
- om saam met Dowes te werk om ongelykhede in status en

geleenthede reg te stel;

- om meer te fokus op bestaande behoeftes in Dovesorg, soos kindersorg en psigiatriese dienslewering.

In die lig van die voorafgaande bespreking word in hierdie ondersoek aandag gegee aan maatskaplike werk met Doves in Suid-Afrika.

1.3 PROBLEEMSTELLING EN MOTIVERING VIR DIE ONDERSOEK

Navorsing behoort gedoen te word na die aard van die maatskaplike behoeftes wat dowe kliënte in Suid-Afrika ervaar en hoedanig maatskaplike werkers daarin slaag om hierdie maatskaplike behoeftes te bevredig (Ross 1990b:328). Die algemene neiging blyk te wees dat horende mense besluit wat die behoeftes van dowe mense is en dat horendes die nodige dienste aan Doves verskaf (Hynes 1988:18). Verder blyk dit ook dat die sendelingmodel van maatskaplike werk aan Doves (kyk 1.2, p.4) ondoeltreffend mag wees omdat 'n maatskaplike werker se rol in Dovesorg veel wyer is as ondersteuning en tolkdienste en omdat vrywilligers eerder vir sulke take benut kan word (Hynes 1988:19). Doves was nie in die verlede betrokke by die beplanning en voorsiening van welsynsdienste aan Doves nie hoewel daar dowe leiers is wat lank reeds veg vir die dowe gemeenskap se regte.

Die vraag is dus wat die huidige situasie in Suid-Afrika is wat betref Doves se maatskaplike behoeftes en wat die stand van maatskaplikewerk-dienslewering aan Doves is. Dowe leiers se menings kan belangrik wees in programme om dowe kliënte se

maatskaplike behoeftes te bevredig omdat hulle self doof is.

Volgens Mitchell (1989:5) is die werklike deskundige in 'n professionele verhouding die kliënt self aangesien hy die beheer oor sy eie lewenswyse uitoefen en hy homself moet ontwikkel om verantwoordelike besluite te neem ten opsigte van sy lewe.

1.4 VORIGE NAVORSING

Verdere motivering vir die ondersoek is die feit dat daar sedert 1960 slegs vyf navorsingsprojekte ten opsigte van maatskaplike werk met Doves in Suid-Afrika by die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing geregistreer is (R.G.N.-Rekenaarlys, 1992). Hierdie studies beskryf egter nie die maatskaplike behoeftes van Doves spesifiek nie en in enkele van die studies word slegs gefokus op sommige metodes van maatskaplike werk met Doves. Die inhoud van die vorige studies is kortliks die volgende:

- * Roos (1978) beskryf die gevallewerkmethode in maatskaplike werk met Doves en sy beklemtoon die spanbenadering in Dovesorg en gespesialiseerde opleiding vir maatskaplike werkers in Dovesorg.

- * Carmichael (1989) beskryf die invloed van openbare skakeling op die Port Elizabeth Vereniging vir Doves en sy beveel 'n positiewe publieke beeld aan vir effektiewe funksionering van die Vereniging, bv. dieselfde aantal Doves op die Vereniging se bestuurskomitee as die aantal horendes.

* Braun (1990) se studie handel oor maatskaplike werk soos gedoen by die De la Batskool vir Dowes op Worcester. Sy beveel aan dat maatskaplike werkers aangestel word by alle skole vir Dowes (tans beskik agt uit 34 skole oor sodanige dienste), dat maatskaplike werkers van plaaslike welsynsorganisasies tydelik dienste by skole vir Dowes lewer, dat spesifieke pligtestate opgestel en beter indiensopleiding aan maatskaplike werkers by skole vir Dowes gebied word.

* Ross (1990b) het die selfbeeld van jong volwasse Dowes in Suid-Afrika ondersoek en sy beveel aan dat maatskaplike werkers veel meer moet fokus op Dowes se unieke sterkpunte, dat Dowes se potensiaal in projekte meer benut moet word en dat programme aangebied moet word om jong Dowes se selfbeeld te verhoog.

* De Swardt (1990) bespreek die invloed van doofheid op die gesin en die maatskaplike werker se rol wanneer doofheid by voorskoolse kinders gediagnoseer is. Sy beveel aan dat die voorkoms van kindermishandeling by dowe kinders op 'n nasionale basis deeglik ondersoek moet word.

Ander navorsing oor doofheid is gedoen deur navorsers in vakverwante wetenskappe soos opvoedkunde, sielkunde, sosiologie, personeelbestuur, oudiologie, spraakterapie en geneeskunde (R.G.N. Rekenaarlys 1992). Laasgenoemde navorsing fokus nie op maatskaplike behoeftes van Dowes of op maatskaplike werk met Dowes nie en is dus nie relevant vir hierdie studie nie.

1.5 DOELSTELLINGS EN DOELWITTE VAN DIE ONDERSOEK

Die doelstellings van die ondersoek is om kenmerke van doofheid te ondersoek, om die maatskaplike behoeftes van Doves in Suid-Afrika vas te stel en om die aard van maatskaplikewerk-dienste aan Doves te bepaal.

Die doelwitte van die ondersoek is die volgende:

1.5.1 Om literatuur te bestudeer oor kenmerke van doofheid, oor die maatskaplike behoeftes van Doves en oor die take en pligte van maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika;

1.5.2 Om empiriese ondersoek in te stel na die aard en omvang van Doves se maatskaplike behoeftes, asook na die metodes wat deur maatskaplike werkers in Dovesorg gebruik word;

1.5.3 Om die ingesamelde inligting te verwerk en toepaslike gevolgtrekkings en aanbevelings te maak;

1.5.4 Om 'n volledige bronnelys saam te stel wat betrekking het op hierdie ondersoek.

1.6 BEGRENSING VAN DIE ONDERSOEK

Sekere vereistes is tydens die ondersoek aan lede van die dove ondersoekgroep gestel ten einde te verseker dat die maatskaplike behoeftes van 'n spesifieke groep Doves ondersoek word en nie dove persone in die algemeen nie. Die ondersoekgroep Doves moes aan die volgende vereistes voldoen:

- doofgebore of doof geword voor sesjarige ouderdom sodat respondente se taalvaardigheid min verskil;
- tussen agttien en 53 jaar oud omdat dowe kinders, bejaarde Dowes en dowe respondente se maatskaplike behoeftes moontlik mag verskil;
- respondente kon manlik of vroulik wees.

1.7 NAVORSINGSONTWERP

1.7.1 TIPE NAVORSING

Die ondersoek kan omskryf word as ondersoekende en beskrywende navorsing omdat menings en houdings van respondente getoets word (Schnetler et al 1989:12).

1.7.2 STEEKPROEFNEMING

Die ondersoekgroep in die studie is 30 van die 36 maatskaplike werkers in Dowesorg (kyk 1.2, p.3) en 200 Dowes in Suid-Afrika. Die 30 maatskaplike werkers is die totale aantal maatskaplike werkers in Dowesorg wat grondvlakdienste aan Dowes in Suid-Afrika lewer aangesien die oorblywende ses maatskaplike werkers in bestuursposisies funksioneer. Van die 30 maatskaplike werkers werk elf in die Kaapprovinsie, ses in Natal en dertien in Transvaal.

Die 200 Dowes bestaan uit vier kliënte van 30 maatskaplike werkers en 80 Dowes wat nie kliënte van 'n welsynsorganisasie is

nie. Die 80 individuele Dowes se name is ewekansig geselekteer vanaf die S.A.N.R.D. se rekenaarlys van 552 geregistreerde Dowes in die Kaapprovinsie en Transkei ten einde die steekproef meer verteenwoordigend van die breë dowe gemeenskap te maak. Vraelyste is aan die 80 Dowes gepos. Die 120 vraelyste wat deur dowe kliënte van maatskaplike werkers ingevul moes word, kon wel gekontroleer word aangesien maatskaplike werkers die respondente willekeurig volgens gestelde vereistes kon selekteer.

1.7.3 METODE VAN ONDERSOEK

As meetinstrument is twee gestruktureerde vraelyste gebruik (kyk Bylae A en B), nl. een vraelys aan maatskaplike werkers en een aan dowe respondente. Engelse of Afrikaanse vraelyste is aan respondente gestuur volgens hulle taalvoorkeur.

1.7.4 GELDIGHEID VAN ONDERSOEK

Die rede vir hierdie spesifieke navorsingsontwerp is die feit dat geen ander statistiese opgawe van Dowes in Suid-Afrika bestaan as die rekenaarlys en registers van maatskaplike werkers se kliënte nie. Geen aanduiding van doofheid word bv. in sensusopnames weergegee nie. Die steekproef kan as geldig beskou word omdat dit 'n verteenwoordigende monster van geregistreerde Dowes is.

1.7.5 PROSEDURE VAN ONDERSOEK

Die literatuurstudie vir die ondersoek is vanaf Januarie 1992 gedoen en die raamwerk vir die verhandeling is gedurende 1993 ontwikkel. Die konstruksie van die vraelyste is vanaf Maart 1993 tot Augustus 1993 gedoen. Die empiriese ondersoek is vanaf September 1993 tot Januarie 1994 afgehandel deurdat die vraelyste uitgestuur en die ingevulde vraelyste ontleed is. Die verhandeling is gedurende 1993 en 1994 geskryf.

1.8 FAKTORE WAT DIE ONDERSOEK BEMOEILIK HET

Die volgende faktore het die ondersoek bemoeilik:

1.8.1 Ses van die 30 maatskaplikewerk-poste in Suid-Afrika was tydens die ondersoekperiode vakant wat waarskynlik bygedra het tot 'n laer responspersentasie as wat vooraf verwag is.

1.8.2 Die ondersoek ten opsigte van Dowe se maatskaplike behoeftes is anoniem gedoen en opvolging van ontbrekende inligting op vraelyste kon dus nie gedoen word nie.

1.8.3 Sommige van die dowe respondente het waarskynlik geen vorige ervaring gehad van die invul van vraelyste nie en wou waarskynlik nie die vraelyste terugstuur met ontbrekende antwoorde en menings nie. Van 24 dowe respondente is boodskappe ontvang dat die taalinhoud van die vraelyste te moeilik was en dat hulle daarom nie aan die ondersoek wou deelneem nie.

1.9. BEGRIPSOMSKRYWING

Enkele begrippe word vir die doel van die ondersoek omskryf.

1.9.1 DOOFHEID

Volgens 'n omskrywing deur Ross (1988b:146) is 'n persoon doof wanneer sy doofheid van sodanige aard is dat hy op sy sigvermoë as primêre kanaal vir effektiewe kommunikasie gebruik moet maak. Doofheid is 'n komplekse psigo-sosiale werklikheid wat alle aspekte van menslike bestaan beïnvloed en wat waarskynlik die dowe kind se identiteit en selfwaarde sal beïnvloed (Hynes 1988:2).

1.9.2 GEHOORVERLIES

Die klassifikasie van gehoorverlies word gebaseer op die meting van gehoorvermoë van suiwer klank soos weergegee op 'n oudiogram (Mindel & Vernon 1987:45). 'n Oudiogram dui die gehoorverlies in desibel in beide ore aan en gehoorverlies word gemeet deur 'n oudioloog wat 'n oudiometer in 'n klankdigte vertrek gebruik.

'n Oudiometer bestaan uit twee oorfone en 'n apparaat wat verskillende klanke op verskillende toonhoogtes en volumes aan beide ore voer waarop die persoon moet reageer.

In Tabel 1.1 word gehoorverlies soos volg beskryf:

Tabel 1.1: Gehoorverlies

Graad van verlies	Suiwer klank	Waarskynlike probleemterreine
Grensgeval normaal	11. tot 25 dB (desibel)	Selde opspoorbaar sonder toetsing; Kind gee nie aandag en dagdroom.
Matig	26 tot 45 dB	Kan nie sagte stem of klank hoor; Skoolvordering sonder apparaat hang af van afstand en geraasvlak; Taalagterstand moontlik een tot twee jaar
Redelik	46 tot 65 dB	Verstaan gesprek slegs op kort afstand en met duidelike taalstruktuur; Taalagterstand drie jaar.
Ernstig	66 tot 85 dB	Kan nie gewone gesprek sonder apparaat of opleiding volg nie.
Totale verlies	86 dB of meer	Kan soms harde geluid hoor maar reageer eerder op vibrasies.

Die volgende tipes gehoorverlies word aangetref (Schwartz 1987:3):

- Konduktiewe of geleidingsverlies:

Verlies as gevolg van letsels aan die buite- of middel-oor wat verhoed dat lugdrukveranderings die oor kan binnedring of dat vibrasies deur klankgolwe deur die middel-oor na die binne-oor oorgedra word.

- Sensories-neurale of perseptiewe verlies:

Kom voor in binne-oor en/of brein waar senustelsel die vermoë verloor om ontvangde stimulus deur klank veroorsaak in verstaanbare inligting vir die brein om te sit.

- Gemengde verlies:

Kombinasie van geleidings- en perseptiewe verliese.

- Tinnitus:

Konstante "gesing in die ore" wat kan wissel van 'n lae dreuning of eentonige sprinkaangeluid tot die oorverdowende geraas van 'n stoomturbine (Briner 1991:10). Die oorsake van tinnitus kan allergieë, otosklerose, vaskulêre probleme of breindisfunksie wees of dikwels is daar geen oënskynlike oorsaak.

1.9.3 INNERLIKE TAAL

Taal verwys na enige simboliese sisteem wat deur 'n sekere groep persone gebruik word (Mindel et al 1987:115). Taal is aanpasbaar en dinamies en word gevorm deur gebruik. Taal is die uitdrukking van gedagtes in verstaanbare begrippe terwyl spraak die gebruik van woorde is. Innerlike taal is die vermoë om eie gedagtes van die self in verstaanbare begrippe om te skakel. 'n Horende kind van vyf jaar beskik oor 'n woordeskat van nagenoeg 2000 woorde wat grammatikaal en sintakties korrek gebruik word, hy beskik oor redelike algemene kennis en het die konsep van aanvaarbare gedrag bemeester. Die dowe kind daarenteen het gewoonlik beperkte taal, beperkte uitdrukking van gevoelens, minder selfbeheer en algemene kennis. Die ontwikkeling van innerlike taal kan dus direk gekoppel word aan die vermoë om verbale taal te gebruik (Mindel et al 1987:115). Sacks (1991:87) is van mening dat gebaretaal ook 'n volwaardige taal is en dat dowe kinders deur die aanleer van

gebaretaal net soveel of meer innerlike taal kan aanleer as horende kinders.

1.9.4 KULTURELE DOWES

Dowes wat primêr gebaretaal gebruik en wat lede van die kulturele minderheidsgroep Dowes is, word net soos ander kulturele minderheidsgroepe (bv. Portugese of Sjinese in Suid-Afrika) met 'n hoofletter gespel om erkenning te gee aan die identiteit van hulle sub-kultuur (Opperman 1989a:3; Evans & Falk 1986:1). Dowes as minderheidsgroepbesit 'n eie, unieke kultuur wat gebaseer is op 'n gemeenskaplike taal, eie idees, waardes, norme, tradisies, leierstrukture, godsdiensoefening en sosiale verhoudinge (Herbst 1986:10).

1.9.5 SPRAAK

'n Horende leer praat deur nabootsing en oefening terwyl die dowe persoon nie sy eie stem of andere se stemme kan hoor nie (Ross 1988b:147). Dowes se uitspraak is volgens Evans et al (1986:2) dikwels onverstaanbaar vir 'n horende persoon (slegs ongeveer 20 % van Dowes se verbale spraak is verstaanbaar vir die gemiddelde horende luisteraar).

1.9.6 SPRAAKVERLIES

Afasia is die verlies van spraak deur bv. beroerte of 'n serebrale ongeluk by 'n persoon wat reeds taal verwerf het (Sacks 1991:37). Die persoon se persoonlikheid en begrip is reeds beïnvloed.

vloed deur taalverwerwing voordat spraakverlies ingetree het (Evans et al 1986:148).

1.9.7 TAALVERLIES

Die doofgebore baba ontwikkel nie taal deur gehoornabootsing soos 'n horende baba nie en sonder gespesialiseerde opvoedingsmetodes word 'n klanktaal nie aangeleer nie (Du Toit 1986:1). Sonder vroeë ingryping sal die dowe baba nie leer praat nie en sal hy dus doof en stom bly hoewel sy spraakorgane fisies normaal kan wees. Die basiese gebrek is dus nie die gehoorverlies nie maar wel die verlies van natuurlike kommunikasievaardighede en uitdrukkingsvolle taal (Schaller 1991:156). 'n Horende baba moet ook leer praat en doen dit deur klanknabootsing. Met dieselfde geleenthede kan sommige dowe babas ook taal aanleer en kan hulle deur die konvensionele strukture opvoeding ontvang en meeding op die ope arbeidsmark (Du Toit 1986:1).

1.9.8 TOTALE KOMMUNIKASIE

Totale kommunikasie is 'n kombinasie van die volgende tipes kommunikasie (De la Batskool 1993):

- Visueel, bv. spraaklees, gebareversterkte spreektaal, vingerspelling, skryf, lees, lyftaal en simbole.
- Mondeling, bv. spraak, spraaklees, luister, gespreksinteraksie, vertellings, besprekings, gespreksaanknoping, humor en etiket.

- Skriftelik, bv. telegram, faks, brief, kaartjie, boodskap, verslag en memorandum.
- Elektronies, bv. telefoon, telefoonmodem, televideo, beltel, faksmasjien en rekenaar.
- Hulpmiddels, bv. flitsende deurklokkie of fluitjie, vibrerende wekker, telefoonversterker en ringsisteem.

Vir die doel van hierdie ondersoek word volstaan met die beskrywing van bogenoemde begrippe in Dowsorg.

1.10 UITEENSETTING VAN VERHANDELING

Die verhandeling word soos volg uiteengesit:

In Hoofstuk 1 word die agtergrond tot die studie bespreek, asook besonderhede oor die doel, begrensing en metode van ondersoek.

In Hoofstuk 2 word inligting gegee oor kenmerke van doofheid in die algemeen as agtergrond vir die teoretiese bespreking van maatskaplike behoeftes van Dows in Hoofstuk 3.

In Hoofstuk 4 word die teorie van maatskaplike werk met Dows bespreek ten opsigte van die verskillende metodes van maatskaplike werk.

In Hoofstuk 5 word die resultate van die empiriese ondersoek weergegee en ontleed, wat gevolg word deur toepaslike gevolgtrekkings en aanbevelings in Hoofstuk 6.

HOOFSTUK 2

DOOFHEID IN PERSPEKTIEF

2.1 INLEIDING

Hoewel die ondersoek fokus op die maatskaplike behoeftes van Dowes en maatskaplike werk met Dowes, word enkele kenmerke van doofheid in hierdie hoofstuk bespreek. Die doel is om 'n breë agtergrond van aspekte rondom doofheid te skets wat as verwysingsraamwerk vir die ondersoek dien.

Dowes word soms gestigmatiseer omdat hulle spraak verskillend kan wees van horendes se spraak (Evans et al 1986:2). Die verskil in spraak mag onder andere een rede wees waarom horendes dikwels die geselskap van Dowes vermy. Doofheid is enersyds nie uiterlik sigbaar nie en word eers sigbaar wanneer Dowes in gebaretaal kommunikeer. Andersyds klassifiseer horendes dikwels eers 'n dowe persoon as doof en dan as persoon, selfs al gebruik die dowe persoon geen gebaretaal nie (Kisor 1990:212). Die kenmerke van die dowe gemeenskap word vervolgens bespreek aangesien dit 'n unieke gemeenskap is met eiesoortige kenmerke (Herbst 1986:10).

Die kenmerke van die dowe gemeenskap word bespreek aan die hand van die implikasies, omvang, oorsake en opsporing van doofheid. Daar word ook aandag gegee aan die opvoeding, taalverwerwing, kommunikasie en intelligensie van Dowes. Laastens word sommige karaktertrekke en gesinsomstandighede van Dowes bespreek, asook horendes se houding teenoor Dowes en Dowe-kultuur. Daar sal

deurlopend verwys word na die implikasies wat hierdie kenmerke van Dowes en doofheid vir die maatskaplike behoeftes van en maatskaplike werk met Dowes inhou.

2.2 IMPLIKASIES VAN DOOFHEID

Die mens maak kontak met die omgewing deur middel van die vyf sintuie, te wete gehoor, sig, smaak, reuk en tas (Ross 1988b:146) waar die omgewing beskryf kan word as die mens se leefwêreld. Dowe mense ontbeër die gebruik van een van die belangrikste sintuie, te wete gehoor, en die implikasies van doofheid met betrekking tot die omgewing word soos volg omskryf (Ross 1988b:147):

2.2.1 Gehoor:

Die basiese kenmerk van doofheid is die gebrek aan taal eerder as die gebrek aan klank (Ross 1988b:147). Die gesproke woord is tot 'n groot mate ontoeganklik vir die dowe persoon, hetsy deur gehoor of deur spraak. Die implikasie hiervan is dat daar in kommunikasie met Dowes aanpassings gemaak moet word ten einde effektiewe kommunikasie te verseker.

2.2.2 Taal:

'n Horende baba verstaan eenvoudige taal op agt maande, uiter sy eerste woorde op een jaar en het op driejarige ouderdom 'n woordeskat van 1000 tot 2000 woorde. Die dowe baba benodig gespesialiseerde opleiding om taal te verwerf aangesien die

tipiese vierjarige dowe kind se woordeskat beperk is tot minder as 29 woorde (Ross 1988b:147). Die ouers is die dowe kind se eerste en belangrikste onderwysers aangesien kritieke taalverwerwing in die kind se eerste drie lewensjare plaasvind (Schaller 1991:xiv). 'n Verdere implikasie van doofheid en taalagterstand is dat die gemiddelde dowe leerling stadiger lees as sy horende mede-leerling en dat dit daarom langer neem om sy skoolopleiding te voltooi (Ross 1988b:149).

2.2.3 Spraak:

Die dowe kind kan nie sy eie stem of andere se stemme hoor nie en vind dit dus moeilik om spraak deur nabootsing en modellering aan te leer soos 'n horende kind (Hugo 1987:6). Die gevolg hiervan is dat Doves se uitspraak dikwels verskillend is van horendes se uitspraak en dat sommige Doves 'n monotone stemtoon handhaaf.

2.2.4 Kognisie:

Taal is 'n simboliese sisteem wat 'n mens in staat stel om te droom, te dink en te skep (Ross 1988b:147). Deur taal word kennis verkry deur meer as slegs ondervinding, bv. deur boeke, abstrakte konsepte of morele waardes soos die gewete (Hugo 1987:7; Evans et al 1986:3). Doves is in staat om abstrak te dink en beskik oor die intellektuele vermoëns om abstrakte probleme op te los (Ross 1988b:148). Die implikasie hiervan is dat Doves wel betrokke kan wees by aktiwiteite soos die bestuur van 'n welsynsorganisasie of die evaluering van 'n welsynsprogram.

2.2.5 Sosiale aspekte:

Dowes het gewoonlik horende bure, kollegas by die werk en familielede en leef daarom meesal in 'n horende wêreld (Hynes 1988:5). Tog is daar min kontak tussen die horende gemeenskap en die dowe gemeenskap, soos aangedui deur 'n ondersoek in Engeland in 1981 toe bevind is dat slegs 16 % van die horende publiek gereelde kontak met Dowes gehad het (Bunting 1981:1). Die gevolg hiervan is dat Dowes gewoonlik ander Dowes se geselskap verkies omdat kommunikasie tussen Dowes makliker plaasvind danksy gebaretaal (Ross 1988b:148). Dowes kan nie subtiele toonhoogteveranderinge in die stem of woorde met dubbele betekenis hoor nie en dit lei dikwels tot misverstande en oppervlakkige verhoudings tussen Dowes en horendes (Hugo 1987:7). Volgens Ross (1988b:148) stel 'n dowe persoon die saak soos volg:

"We need hearing people yet we are cut off from them. Very often we feel unwanted and this causes feelings of anger and frustration in us. The tragedy of our handicap is that it isolates us from the community and its surrounding, creating loneliness of such intensity that no hearing person can ever understand".

2.2.6 Emosies:

'n Dowe is dikwels verward en onseker omdat hy nie presies verstaan watter verwagtinge en eise daar aan hom gestel word deur ouers, onderwysers, familie en vriende nie (Hugo 1987:8). Verder kan hy probleme ondervind om sy emosies en behoeftes aan 'n horende persoon bekend te maak en kan gevoelens van frustrasie, angs, woede of wantroue ervaar word. Begrip vir hierdie tipe

emosies is noodsaaklik vir enige horende persoon wat in kontak kom met Doves, veral professionele persone soos maatskaplike werkers. Daar moet egter gewaak word teen veralgemenings aangesien elke dowe persoon 'n unieke individu is.

2.2.7 Beroepsgeleenthede:

Doves het reeds bewys gelever dat hulle feitlik enige beroep kan be-oefen (Pienaar 1992:3). Vanweë gebrekkige taalvermoë, algemene kennis, akademiese opleiding en sosiale vaardighede word Doves dikwels onderbenut in die werksituasie, wat weer kan lei tot laer werksbevrediging en swak selfbeeld (Vernon 1987:189). Die implikasie hiervan is dat suksesvolle werkplasing 'n uiters belangrike maatskaplike behoefte by Doves kan wees.

2.2.8 Gesinsverhoudinge:

Volgens Sellars, Thorpe & Beighton (1974:588) het 11 % dowe kinders in Suid-Afrika doofheid oorgeërf wat beteken dat die meerderheid dowe kinders horende ouers het. Gesinsverhoudinge kan beïnvloed word deur die feit dat baie van hierdie horende ouers nie effektief met die dowe kind kommunikeer nie. Navorsing dui aan dat dowe kinders met dowe ouers beter aanpas en 'n hoër selfbeeld het as dowe kinders met horende ouers omdat kommunikasie tussen ouers en kinders in eersgenoemde geval veel beter is (Ross 1988b:149). Die rol van ouers van dowe kinders is belangrik vir maatskaplike werkers in Dovesorg aangesien die kind se opvoeding en ontwikkeling tot 'n groot mate deur die ouers bepaal word.

2.3 OMVANG VAN DOOFHEID

Die omvang van doofheid is belangrik aangesien daar tans slegs 36 maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika werksaam is, hoofsaaklik in stedelike gebiede en by skole vir Doves (S.A.N.R.D. 1993: Lys van maatskaplike werkers).

Die algemeen-aanvaarde internasionale syfer vir die aantal Doves in enige land is gemiddeld 1 % van 'n bevolking en 3 % is uiters hardhorend (McKenzie 1991:3; S.A.N.R.D. Dagboek 1993:4). Indien die Suid-Afrikaanse bevolking tans 40 284 634 is, beteken dit dat daar 402 847 Doves en 1 208 539 erg-hardhorendes in Suid-Afrika is (Sentrale Statistiekdiens 1994).

Onlangse navorsing in Suid-Afrika dui egter op 'n hoër persentasie as 1 % van 'n spesifieke bevolking, soos in Tabel 2.1 hieronder aangedui (Op't Hof 1992a:2). Tabel 2.1 dui aan waar die gehoortoetsing plaasgevind het, hoeveel kinders getoets is, hulle ouderdomme, die jaar van toetsing, die persentasie dowe kinders (gehoorverlies van meer as 65 desibel) en die persentasie hardhorende kinders met gehoorverlies tussen 25 en 65 desibel (die oorsake en aanvangsouderdomme van gehoorverlies is onbekend).

Tabel 2.1: Aantal dowe kinders

Plek	Aantal getoets	Ouderdom	Jaar	Doof	Hardhorend
Eersterus	201	5-7	1987	2,0%	15,7%
Venda		1-12	1987	1,8%	15,2%
Ellisras	2101	1-12	1991	2,8%	31,5%
Lesotho	1035	1-10	1992	3,6%	16,2%
Gemiddeld:				2,55%	19,65%

Uit Tabel 2.1 is dit duidelik dat daar meer dowe en hardhorende kinders in die betrokke gemeenskappe is as die geraamde internasionale syfer. Hierdie syfers stem redelik ooreen met internasionale syfers, bv. in die Verenigde State van Amerika word 1% van alle babas doofgebore (ongeveer 5000 per jaar) en 10% tot 15% babas is gehoorgestremd (Schaller 1987:1).

Die implikasie van bogenoemde bespreking vir maatskaplike werk is dat die beskikbare 36 maatskaplikewerk-poste in Dowsorg optimaal benut behoort te word ten einde die maatskaplike behoeftes van so 'n groot groep mense te help hanteer.

2.4 OORSAKE VAN DOOFHEID

Maatskaplike werkers in Dowsorg behoort kennis te dra van die oorsake van doofheid aangesien hulle dikwels versoek word om inligting te verskaf oor die oorsake van doofheid en hoe om gehoorverlies te voorkom (Mthembu 1988:8).

Navorsing is in 1974 by negentien skole vir Dows in Suid-Afrika gedoen ten opsigte van die oorsake van 3064 kinders se doofheid (Sellars et al 1974:588), soos in Tabel 2.2 aangedui:

Tabel 2.2: Oorsake van doofheid

Oorsaak	Seuns	Dogters	Totaal	Persentasie
Sindromies	114	89	203	7%
Oorerflik	187	160	347	11%
Verworwe	442	323	765	25%
Onbekend	971	778	1749	57%
Totaal	1714	1350	3064	100%

Die sindromiese oorsake het bestaan uit die Waardenburg-(89), Treacher-Collins-(28), Branchial arch-(22), Pendred-(17), Usher-(9), Sclerosteosis-(8) en Marfan-sindrome(4) uit die totaal van 203 (Sellars et al 1974:588). Die oorblywende 26 kinders se sindromiese oorsake van doofheid het gewissel tussen 26 individuele tipes sindrome. Die verskillende tipes sindrome word bepaal deur chromosoomafwykings by kinders.

Die oorsake van verworwe doofheid is hoofsaaklik voorgeboortelike rubella by die moeder, geelsug, geboortetrauma, vroeë geboorte, anoxia (tydens geboorte), meningo-encephalitis en ernstige na-geboortelike siektes (Bunting 1981:7). Verworwe gehoorverlies as gevolg van geraas vind daaglik rondom ons plaas en word skynbaar ongehinderd toegelaat (Shhh 1991:14). Voertuie, vliegtuie, harde musiek, grassnyers, houtwerkgereedskap, huishoudelike apparaat, kettingsae en nywerheidsgeraas is voorbeelde van skadelike geraas. Gereelde blootstelling aan hierdie tipes geraas kan doofheid veroorsaak. Baie harde geluide soos ontploffings of geweervuur kan onmiddellike doofheid veroorsaak.

Die proses van gehoorverlies vind plaas wanneer die delikate senu-selle in die koglea beskadig word en impulse na die brein blokkeer word. Die proses is nie medies omkeerbaar nie aangesien beskadigde selle nie herstel kan word nie. Deur 'n kogliêre inplanting kan 'n maksimum van 23 elektrodes chirurgies in die koglea geplant word om die bestaande ouditiewe selle te stimuleer en sodoende die gehoor verbeter (Mindel et al 1987:55).

Maatskaplike werkers in Dovesorg behoort gereeld geleenthede te skep om die breë publiek bewus te maak van die oorsake van doofheid sodat gehoorverlies voorkom kan word.

2.5 OPSPORING VAN DOOFHEID

Hoe vroeër doofheid by babas opgespoor kan word, hoe makliker is dit om die ontwikkelingsgaping tussen horende en dowe babas te oorbrug (Lloyd 1991:1). Die ontwikkelingsgaping ontstaan omdat horende babas geluide kan naboots en sodoende vinniger taal kan aanleer. Tydelike doofheid kan in sommige gevalle met die korrekte diagnose en mediese behandeling herstel word, bv. verswering in die middel-oor, maar gespesialiseerde opvoedingsmetodes is nodig wanneer doofheid nie medies herstelbaar is nie (Schwartz 1987:12; McCracken & Sutherland 1991:7). Indien doofheid reeds op sewe-maande ouderdom opgespoor word kan die baba se beskikbare gehoor deur moderne klank-versterking benut word. Die ouers van die dowe baba kan opgelei word om deur middel van gespesialiseerde metodes taal aan die dowe kind te leer en die kind kan intellektueel maksimaal ontwikkel (Du Toit 1986:1).

Vroeë opsporing van doofheid kan dus 'n belangrike behoefte in die opvoedkundige proses van persone met gehoorverlies wees.

2.6 DIE OPVOEDING VAN DOWE KINDERS

Slegs enkele aspekte van dowe kinders se opvoeding wat 'n invloed kan hê op hulle lewens as volwassenes word bespreek. Deur die geskiedenis was daar nog nie eenstemmigheid tussen opvoedkundiges

oor die gebruik van gebaretaal of orale taal in die opvoedingsproses van die dowe kind nie (Winefield 1987:4; Schwartz 1987:117).

Ouers van dowe kinders het in die verlede 'n belangrike rol gespeel in die bepaling van opvoedingsmetodes vir hulle dowe kinders, gewoonlik deur 'n opvoedkundige te vra om die kind te leer kommunikeer (Schwartz 1987:123). In 1860 is gebaretaal tydens 'n kongres in Milaan by alle skole vir Doves verbied en het die aantal dowe onderwysers by skole vir Doves wêreldwyd verminder vanaf 50 % in 1850 na 12 % in 1960 (Sacks 1991:24). In Suid-Afrika is tans geen dowe onderwysers by skole vir Doves werksaam nie, hoewel enkele dowe onderwysassistente by sommige skole vir Doves werk (Departement Opvoedkunde, Universiteit Stellenbosch 1992).

Die inhoud van die leerproses van dowe kinders is hoofsaaklik gerig op taalverwerwing en nie op die verwerwing van algemene kennis, kultuur of lewensvaardighede nie (Sacks 1991:24). Op die huidige stadium word totale kommunikasie by sommige skole vir Doves gebruik en daar word 'n volledige reeks lewensvaardighede aan kinders voor skoolverlating geleer (De la Batskool 1993).

Tydens 'n werkswinkel in Worcester in September 1991 is aanbeveel dat gebaretaal wel in skole vir Doves in Suid-Afrika gebruik mag word aangesien gebaretaal vir baie Doves hulle eerste taal is (Penn & Reagan 1991:21).

Die implikasie van die opvoedingsproses van Doves vir maatskaplike werkers is onder andere dat baie Doves 'n behoefte mag openbaar aan die aanleer van meer lewensvaardighede en dat programme in hierdie verband aangebied behoort te word.

2.7 TAALVERWERWING DEUR DOWE KIND

Taal word omskryf as 'n formele sisteem van verbale en/of gebare-simbole wat ge-orden word deur reëls van sinsbou en klankbou ten einde 'n verstaanbare boodskap oor te dra (Evans et al 1986:23). Vir mense wat kan hoor is taalverwerwing 'n natuurlike en maklike proses en kennis word vanselfsprekend opgedoen deur taal. Vir dowe mense is taalverwerwing en die opdoen van kennis nie vanselfsprekend nie en word baie meer klem gelê op liggaamstaal, bv. 'n kopknik of frons het verskillende boodskappe in kommunikasie (Kisor 1990:xiii). Liplees is hoofsaaklik raaiwerk en elke woord moet binne die sinsverband interpreteer word. Die verwerwing van taal is die toegang tot kontak met die medemens aangesien die mens as sosiale wese nie alleen bestaan nie (Schaller 1991:156). Taal is die "venster van die wêreld" en taal veroorsaak sosialisering en die aanleer van aanvaarbare gedrag (Evans et al 1986:8).

Vir maatskaplike werkers in Dovesorg is die taalbegrip van dowe kliënte van besondere belang in die terapeutiese-, opvoedkundige- en ontwikkelingsprosesse ten einde te verseker dat die dowe kliënte baat vind by die genoemde prosesse (Hynes 1988:23).

2.8 KOMMUNIKASIE EN DOOFHEID

Kommunikasie word omskryf as die proses waardeur inligting en betekenisvolle boodskappe oorgedra word tussen twee partye, hetsy mens of dier (Evans et al 1986:23). Die mens se kommunikasievermoë onderskei hom egter van die dier en kommunikasie is die toegang tot die bereiking van opvoedkundige, sosiale en burgerlike bevoegdheid (McKenzie 1991:1).

Dowes gebruik hoofsaaklik twee kommunikasie-mediums, nl. spraak-lees en gebaretaal (Schwartz 1987:122). Gebaretaal is 'n volwaardige taal omdat dit deur 'n groep mense gebruik word, dit verander oor tyd, dit word gebruik in metafoor, humor en poësie en dit kan deur kinders aangeleer word (Mindel et al 1991:115). In gebaretaal word egter van die visueel-motoriese metode gebruik gemaak en nie van die vokaal-ouditiewe kanaal nie. Gebaretaal word beskryf as die "fundamentele taal van die brein" en as die mooiste en mees uitdrukkingsvolle taal (Sacks 1991:33).

Groepsgesprekke tussen drie of meer mense is feitlik onmoontlik om te volg vir selfs die bekwaamste spraaklesende dowe persoon omdat direkte sig van die spreker noodsaaklik is en mense dikwels gelyk praat in 'n groepsituasie (Kisor 1990:xv). In maatskaplike werk met Dowes behoort die kommunikasievermoë van elke kliënt in ag geneem te word, veral in 'n groepsituasie (Ross 1984:33).

Vir meer effektiewe kommunikasie met Dowes maak McCracken et al (1991:75) die volgende aanbevelings:

- Moenie skree of oordrewe lipbewegings maak nie;
- Praat effens stadiger en herhaal indien nodig;
- Die spreker se gesig moet altyd sigbaar en in die lig wees;
- Gebruik ondubbelsinnige woorde, voorwerpe, tekens en gebare.

Maatskaplike werkers in Dovesorg behoort te verseker dat hulle effektief met Doves kommunikeer en behoort dus die taal van Doves te gebruik.

2.9 INTELLIGENSIE VAN DOWES

Intelligensie word omskryf as die innerlike vermoë om te leer en intelligensie is nie afhanklik van taal nie (Evans et al 1986:23). Die verwerwing van ingewikkelde kennis kan egter wel afhanklik van taal wees omdat beperkte taal lei tot beperkte kennis van die fisiese en sosiale omgewing. Daar kan geen verskil vermag word tussen horende en dowe persone se intelligensie nie aangesien logiese denke nie afhanklik is van 'n simboliese sisteem nie (Evans et al 1986:23).

Hierdie stellings word ondersteun deur 'n meningsopname wat in 1981 in Engeland gedoen is onder 700 lede van die publiek (Bunting 1981:16). Die publiek is gevra of hulle dink dat dowe mense oor die algemeen minder intelligent voorkom as horende mense, waarop 2% geantwoord het dat die stelling beslis waar is, 14% het gemeen dit is waarskynlik waar, 10% was onseker, 21% het gemeen die stelling is waarskynlik onwaar en 53% het gemeen dit is beslis onwaar.

In Suid-Afrika het navorsing getoon dat die gemiddelde verbale Intelligensie-kwosiënt (I.K.) van 81 dowe kinders 70 is en die gemiddelde nie-verbale I.K. 100 is (Badenhorst 1981:220). Die toets is egter opgestel vir horende kinders en slegs sekere dele is geskik vir die toetsing van dowe kinders, aangesien horende en dowe kinders se verbale vermoëns verskil.

Maatskaplike werkers in Dowsesorg behoort kennis te neem dat baie Dowses oor hoë intelligensie beskik en dat hulle menings uiters waardevol kan wees in die beplanning, toepassing en evaluering van byvoorbeeld welsynsprogramme.

2.10 KARAKTERTREKKE EN GESINSOMSTANDIGHEDE VAN DOWES

Elke persoon is 'n unieke individu en daarom kan veralgemenings nie gemaak word ten opsigte van karaktertrekke van Dowses nie (Schaller 1991:155). 'n Tipiese dowe man in 'n moderne Westerse samelewing kan beskryf word as standvastig, produktief, redelik goed aangepas, lid van die laer middelklas of werkersklas, getroud met 'n dowe vrou en hulle het horende kinders, beklee 'n vaste werk, gewoonlik 'n ambag wat min kommunikasie met kollegas vereis, besit sy eie huis in 'n middelklas buurt, het 'n skool vir Dowses bygewoon en het ongeveer standerd 3 tot 5 leesvermoë, neem aan sport deel, is 'n leier by die plaaslike klub vir Dowses waar hy baie van sy vrye tyd spandeer (Benderley 1980:15). Sommige Dowses openbaar karaktertrekke soos impulsiwiteit, onvolwassenheid, selfsug en wantroue (Pecora 1986:13; Kisor 1990:124).

In 'n ondersoek gedurende 1987 by die De la Batskool vir Doves op Worcester deur die S.A. Nasionale Raad vir Doves is gevind dat 65 % van die 220 dove kinders van die skool uit ouerhuise kom waar ernstige maatskaplike probleme ervaar word soos materiële gebrek, huweliks- en gesinsonenigheid, enkelouers, kinderverwaarlosing, geweld, mishandeling, wanbesteding van fondse, alkoholmisbruik, onsedelikheid, werkloosheid, kriminele oortredings en sielkundige probleme (Braun 1990:7).

Die implikasie van bogenoemde bespreking vir maatskaplike werkers in Dovesorg is dat volwasse Doves meer betrek behoort te word by besluite rondom welsynsdienste en ontwikkelingsprojekte vir Doves. Dove leiers beleef self die effek van doofheid en kan dus met gesag namens Doves standpunt inneem. Baie Doves kom uit ouerhuise waar maatskaplike probleme ervaar word en hulle het dus as kinders self die effek van hierdie probleme ervaar. Die bevrediging van Doves se maatskaplike behoeftes behoort daarom veel makliker te geskied indien dove leiers betrokke is by die beplanning van strategieë en projekte in maatskaplike werk.

2.11 HORENDES SE HOUDING TEENOR DOOFHEID

Deur die geskiedenis het sommige horendes gedink Doves is soos voelende standbeelde of soos wandelende masjiene wat nie kan dink nie en wat geen geestes-aktiwiteite het nie (Sacks 1991:8). Die meeste horendes dink nie baie oor doofheid nie omdat dit hulle nie direk raak nie en hulle beskou doofheid as 'n agterstand, hindernis, gestremdheid en selfs 'n ergernis (Sacks 1991:9).

Gevolgluk is Doves vir eeue deur horendes misken en in die proses is hulle selfbeeld en self-identiteit onderdruk (Cooke & Cowan 1991:1). Doofheid word as een van die mees desperate menslike ellendes beskryf waarom die meeste mense totaal onkundig is (Sacks 1991:1).

'n Onderzoek deur die S.A. Nasionale Raad vir Doves in 1991 in Johannesburg het getoon dat 85 % van die horende publiek in die ondersoek onkundig oor doofheid en die implikasies van doofheid is (Mthembu 1988:8).

Gestremdheid word dikwels deur nie-gestremdes geassosieer met inherente onbevoegdheid en doofheid word deur horendes geassosieer met ernstige gestremdheid (Spaltro 1990:3). Gesiggestremdes wat bril dra word veel makliker aanvaar as gehoorgestremdes wat 'n gehoorapparaat dra (Kisor 1990:85).

Horendes neem dikwels besluite oor Doves se bevoegdheid sonder om eers vas te stel wat die werklike vermoëns van Doves is, bv. 'n Dowe se bevoegdheid as lewensredder by 'n strandoord (Kisor 1990:85). Geskikte Doves behoort goeie lewensredders te kan wees omdat lewensredders opgelei word om die see se oppervlak voortdurend dop te hou en om abnormale gedrag by swemmers raak te sien. 'n Persoon wat 'n lewensredder se hulp benodig, is vanweë die geraas van die branders onhoorbaar vir 'n lewensredder, of die persoon kan nie om hulp roep nie vanweë water in sy mond en keel. Die gemiddelde dowe persoon het veel beter visuele waarnemingsvermoë as 'n horende persoon omdat hy deur die verlies

van 'n sintuig gedwing word om met sy ander sintuie te kompenseer vir die gehoorverlies. Ten spyte van Doves se bevoegdheid word Doves nie as lewensredders benut nie (Kisor 1990:85).

Maatskaplike werkers behoort Doves se bevoegdheid te gebruik tot voordeel van die maatskaplikewerk-proses in Dovesorg.

2.12 DOWE-KULTUUR

Die amptelike erkenning van Amerikaanse Gebaretaal as onafhanklike taal en wetenskap het sedert 1973 daartoe gelei dat die kulturele benadering in Dovesorg toenemend aandag geniet het en dat die dove bevolking in die Verenigde State van Amerika verseker is van 'n afsonderlike bestaansreg en 'n eie taal (Herbst 1986:10).

Die soeke na selfverwesenliking en die neem van eie verantwoordelikheid veroorsaak soms 'n byna militante houding by Doves. Hierdie houding sentreer rondom die oortuiging by Doves dat hulleself die grootste insette kan lewer in besluitneming ten opsigte van sake wat die lewenskwaliteit van Doves raak (Opperman 1989a:1). Dowe-kultuur impliseer dat Doves trots is daarop om deel te wees van 'n kulturele minderheidsgroep met 'n eie taal en kulturele waardes. Doves verwerp die term "gehoorgestremd" omdat hulle nie doofheid as 'n gestremdheid sien nie (Hynes 1988:12). Nie alle dove persone vorm deel van Dowe-kultuur nie want sommige gebruik slegs spraaklees en stem om te kommunikeer en ken nie gebaretaal nie (Schwartz 1987:62).

Min dowe kinders kan in hulle ouerhuise gebaretaal leer en dus deel word van Dowe-kultuur omdat hulle ouers horend is en nie gebaretaal ken nie. By skole vir Doves word Dowe-kultuur veel makliker aangeleer as gevolg van die druk van die portuurgroep wat slegs uit dowe kinders bestaan (Evans et al 1986:1). Vanweë beter kommunikasie tussen Doves verkies baie Doves die geselskap van ander Doves bo die geselskap van horendes en word geen stemklanke in kommunikasie gebruik nie selfs al kan 'n Dowe sy stem effektief gebruik (Hynes 1988:16).

Die invloed van Dowe-kultuur op die positiewe selfbeeld-ontwikkeling by Doves is 'n belangrike faktor in hulle latere funksionering as volwassenes. Dowe-kultuur behoort deeglik deur maatskaplike werkers in Dovesorg verstaan, erken en benut te word (Hynes 1988:17). Dowe-kultuur moet egter waak daarteen om nie te introspektief te wees nie omdat Doves baie het om met horendes te deel (Brooks 1992:2). Doves behoort die selfvertroue te ontwikkel om te besef dat om kultuur te deel nie beteken om dit te verloor nie. Doves behoort hulle behoeftes bekend te maak sodat daar binne die breë horende gemeenskap die nodige houdingsverandering teenoor Doves kan plaasvind.

Maatskaplike werkers in Dovesorg behoort ten nouste betrokke te wees in die proses om Doves se maatskaplike behoeftes te identifiseer en bekend te maak.

2.13 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is 'n breë agtergrond gegee ten opsigte van doofheid om as verwysingsraamwerk te dien vir die ondersoek. Daar is gelet op die implikasies van doofheid ten opsigte van gehoor, taal, spraak, kognisie, sosiale aspekte, emosies, beroepsgeleenthede en gesinsverhoudings.

Verder is gelet op die omvang, oorsake en opsporing van doofheid, op die opvoeding van dowe kinders en taalverwerwing, op kommunikasie, intelligensie, karaktertrekke en gesinsomstandighede van Dowes, op horendes se houding teenoor Dowes en laastens op Dowe-kultuur. Die implikasies van hierdie aspekte vir maatskaplike werk met Dowes is telkens aangedui.

Die deurlopende indruk wat deur hierdie hoofstuk gekry word, is dat Dowes in staat is om 'n veel groter rol te speel in die beplanning, toepassing en evaluering van welsynsdienste in Dowesorg.

In die volgende hoofstuk word gelet op die aard van Dowes se maatskaplike behoeftes.

HOOFSTUK 3

DIE MAATSKAPLIKE BEHOEFTE VAN DOWES

3.1 INLEIDING

Die noodsaaklikheid van navorsing oor die maatskaplike behoeftes van Dowes blyk uit die stelling deur Brooks (1992:6) nl. "I was horrified to find that no research had been done to find out what deaf people actually want". Die doel van hierdie hoofstuk is om te let op sommige maatskaplike behoeftes van Dowes.

Maatskaplike behoeftes van Dowes word beïnvloed deur die graad van gehoorverlies, die effektiwiteit van kommunikasie met horendes en lidmaatskap van die dowe kultuurgroep (Hynes 1988:26). Die basiese maatskaplike behoefte van alle Dowes is om as normale mense aanvaar te word en dit kan veel makliker vervul word indien kommunikasie met die horende samelewing suksesvol is (Hynes 1988:8; Ross 1988b:151).

Maatskaplike behoeftes van kulturele Dowes word omskryf as daardie faktore wat 'n rol speel in die komplekse interaksie tussen die Dowe as individu en die omgewing (Ross 1988b:151). Spanning kan by Dowes ontstaan wanneer daar 'n wanbalans tussen hulle behoeftes en/of vermoëns en die omgewing voorkom. Dowes kan spanning as gevolg van die volgende beleef:

* Verandering in lewensomstandighede, bv. skoolverlating, werksverkryging, nuwe verhoudings opbou, ouerskap en

krisishantering;

- * Omgewingsdruk, bv. diskriminasie teenoor Dowes;
- * Wanaanpassing in interpersoonlike verhoudinge en kommunikasie, bv. oneffektiewe kommunikasie tussen Dowes en horendes (Ross 1988b:151).

Alvorens die verskillende maatskaplike behoeftes van Dowes bespreek word, word sommige unieke kenmerke van Dowes kortliks bespreek ter wille van beter begrip vir die behoeftes van Dowes.

3.2 KENMERKE VAN DOWES

Die volgende kenmerke is tipies van Dowes:

- * Dowes se ander sintuie, nl. sig, reuk, smaak en tas is beter ontwikkel as die sintuie van horendes om te kompenseer vir die ontbrekende sintuig naamlik gehoor. Voorbeelde hiervan is dat Dowes trillings in die vloer voel as musiek hard gespeel word, dat vibrasies vanweë 'n senuagtige persoon se liggaamsbewegings gevoel word of dat liggaamstaal beter waargeneem word wanneer 'n boodskap oorgedra word (Kisor 1990:101);
- * Dowes beleef dikwels die wêreld as "buitestaanders" omdat hulle binne 'n horende kultuur gebore word maar nie as deel van die horende kultuur opgroei nie (Evans et al 1986:10);
- * Dowes se leesvermoë is gewoonlik swakker as die leesvermoë van horendes vanweë laat taalverwerwing en vanweë die gebruik van

totale kommunikasie (Evans et al 1986:72);

* Gebaretaal is dikwels ongestruktureerd aangesien dowe kinders gebaretaal by skole vir Doves aan ander dowe kinders leer sonder formele riglyne (Evans et al 1986:72);

* Dowe kinders is minder toekomsgebonde vanweë die beskermde omgewing van die skool vir Doves (Evans et al 1986:82);

* Doves vermy dikwels horendes se geselskap ten einde die verleentheid van onvoldoende kommunikasie te voorkom (Kisor 1990:107);

* Verhoudings met horendes word soms moeilik aangeknoop vanweë Doves se verskillende sosiale vaardighede en horendes se gebrek aan kommunikasievaardighede met Doves (Kisor 1990:107). Sommige Doves stel byvoorbeeld 'n saak baie reguit wat deur horendes as ondiplomaties of ongemanierd beskou kan word.

* Die meeste Doves se vermoë tot abstrakte denke is beperk as gevolg van gebrekkige taalontwikkeling (Evans et al 1986:121);

* Dowe kinders kommunikeer makliker met 'n horende onderwyser indien hulle goeie oogkontak het, fisiese nabyheid beleef, hulle die onderwyser vertrou en kommunikasie nie beperk is tot die formele klaskamersituasie nie (Schaller 1991:190);

* Sommige Doves ly aan 'n minderwaardigheidskompleks omdat hulle dikwels droom en ernstig bid dat hulle sal kan hoor en telkens weer teleurgestel word wanneer hulle steeds nie kan hoor nie

(Evans et al 1986:149). Ander Doves ontwikkel meerderwaardige gevoelens omdat hulle sterker karaktertrekke oormatig geprys word deur onderwysers en vriende en hulle dan glo hulle is uitsonderlike presteerders (Evans et al 1986:148);

* Professionele dienste aan Doves word hoofsaaklik deur horende mense gelewer, beheer en gekontroleer, bv. onderwys, maatskaplike werk, oudiologie, godsdiens en werkplasing (Herbst 1986:11);

* Sporttoernooie vir dove deelnemers word hoofsaaklik deur dove verteenwoordigers gereël en soms word horendes deelname ontsê, bv. pluimbal, rugby, sokker en rolbal (Herbst 1986:11);

* Doves met effektiewe verbale spraak word dikwels deur die horendes as die leiers of verteenwoordigers van die dove gemeenskap beskou omdat hierdie persone as die segsmanne optree wanneer met horendes gekommunikeer word (Herbst 1986:14).

Dit is belangrik dat die maatskaplike werker in Dovesorg bogenoemde kenmerke van Doves in gedagte sal hou wanneer daar op die maatskaplike behoeftes van Doves gelet word.

3.3 ALGEMENE MAATSKAPLIKE BEHOEFTE VAN DOWES

Algemene maatskaplike behoeftes van Doves word vervolgens bespreek na aanleiding van die volgende onderwerpe:

- behoefte aan effektiewe kommunikasie
- behoefte aan effektiewe opvoeding

- behoefte aan gelyke geleenthede
- behoefte aan 'n eenheidsgevoel
- behoefte aan individuele regte
- behoefte aan godsdiens
- behoefte aan positiewe selfbeeld.

Bogenoemde onderwerpe is 'n samevatting van maatskaplike behoeftes van Dowes en dit kan waarskynlik uitgebrei word.

3.3.1 DOWES SE BEHOEFTE AAN EFFEKTIEWE KOMMUNIKASIE

Effektiewe kommunikasie is die kern van enige opvoedingsmetode in Dowesorg omdat die suksesvolle funksionering as volwassene afhang van die effektiwiteit van interaksie met ander individue in die hoofsaaklik horende gemeenskap (Schwartz 1987:122). Ouers van dowe kinders behoort 'n keuse te kan maak tussen die verskillende kommunikasiemetodes wat beskikbaar is sodat die kind kan ontwikkel tot 'n selfstandige volwassene (Schwartz 1987:23). Die kommunikasiemetodes bestaan uit:

- Die orale metode wat ondersteun word deur opvoedkundiges wat glo dat Dowes die beste kan funksioneer indien hulle dieselfde as horendes kan kommunikeer;
- Die gebaretaal-metode wat deur baie Dowes verkies word omdat opvoedkundige en morele ontwikkeling en Dowe-subkultuur beklemtoon word;

- Totale kommunikasie is die gesamentlike gebruik van spraak, gebare, liplees en beskikbare gehoor;
- Vingerspelling benut die alfabet en alle woorde word uitgespel;
- Die nuutste metode is "cued speech" wat die 43 klanke in die Engelse alfabet deur verskillende handvorme uitbeeld (Schwartz 1987:24, 190; Evans et al 1986:23, 66; McCracken et al 1991:75; Winefield 1987:108).

Volgens Winefield (1987:114) word geen enkele kommunikasiemethode as die beste vir alle Dowes beskou nie, maar elke dowe individu of sy ouers moet self die keuse kan maak watter metode die beste vir die dowe persoon se individuele behoefte is (Winefield 1987:114).

Die behoefte aan effektiwe kommunikasie het sekere implikasies vir Dowes met betrekking tot tolk- en professionele dienste.

a. Behoefte aan tolkdienste

Dowes se behoefte aan effektiwe kommunikasie kan deur tolkdienste bevredig word, waar tolkdienste beskryf word as die oorsit of vertaling van die gesproke woord en 'n tolk beskryf word as 'n vertaler van 'n mondelinge gesprek tussen vreemdtaliges of 'n woordvoerder vir ander (Verklarende Afrikaanse Woordeboek 1993 sv "tolk").

Die meerderheid Doves wat hoofsaaklik gebaretaal as kommunikasie-medium gebruik het die hulp van tolke nodig om met die horende wêreld te kommunikeer omdat hulle nie vlot oraal kan kommunikeer nie (Hynes 1988:20). Tolke gebruik egter hoofsaaklik gebare uit die gesproke woord, bv. Afrikaans, in plaas daarvan om binne die struktuur van gebaretaal te kommunikeer (Herbst 1986:14). Die sinsorde van gebaretaal is verskillend van spreektaal deurdat gekonsentreer word op werkwoorde en naamwoorde omdat hierdie woorde die kern van 'n boodskap vir Doves vorm (Collins 1992:3).

Doves wat oraal kommunikeer het gewoonlik nie behoefte aan tolkdienste nie en ken ook geen gebaretaal nie (Hynes 1988:21). In Brittanje word die meeste tolkwerk vir Doves deur maatskaplike werkers in Dovesorg gedoen omdat daar min vryskuttolke of professionele tolke beskikbaar is. Gevolglik word tolkdienste in die meeste pligtestate van maatskaplike werkers as een van die primêre pligte beskryf en spandeer maatskaplike werkers baie tyd aan tolkwerk (Hynes 1988:21).

Die vraag ontstaan dus of Doves behoefte het aan die dienste van 'n maatskaplike werker of aan 'n tolk. Indien genoeg tolke beskikbaar is vir Doves kan Doves net so onafhanklik funksioneer as horendes. Hierdie argument is waarskynlik van toepassing op sommige Doves, maar die meer hulpbehoewende Doves sal steeds die dienste van 'n maatskaplike werker benodig (Hynes 1988:22).

Doves het dikwels behoefte aan 'n professionele tolkdienst, bv. in 'n hofsituasie, en wil dan nie gebruik maak van 'n amateurdiens

deur 'n vrywillige tolk nie. Maatskaplike werkers as tolke kan in 'n moeilike posisie wees as hulle in 'n hofsituasie moet tolk en oor veel meer inligting oor die dowe kliënt beskik as wat die kliënt bereid is om aan die hof te sê (Haythornthwaite 1991:16). Die maatskaplike werker is in sodanige situasie eties verplig om slegs te tolk wat die dowe persoon sê.

b. Behoeftes aan professionele dienste

Dowes ondervind dikwels dat professionele persone onsensitief is vir hulle doofheid, bv. 'n geneesheer wat met 'n dowe pasiënt probeer praat sonder om sy masker te verwyder (Kisor 1990:164). Die behoefte aan professionele dienste kan soms groter wees in die dowe gemeenskap as in die horende gemeenskap, bv. aan sielkundige dienste (Dixon 1987:41).

Dowes ondervind spanning en angs omdat hulle die verlies van 'n primêre kommunikasiemedium moet ontbeer. Hulle benodig veel meer geduld en selfbeheersing vanweë die aanleer van nuwe vaardighede, soos om vooroordeel, ongeërgdheid, onbedagsaamheid en etikettering deur baie horendes te verwerk (Dixon 1987:41).

Die emosionele spanning wat gepaardgaan met die verlies van gehoor kan daartoe lei dat 'n dowe persoon verligting soek van spanning deur hom te wend tot alkohol of dwelms. In die V.S.A. word bereken dat 20 % van die dowe bevolking potensieel chemies-afhanklik is (Dixon 1987:41). In Suid-Afrika is geen bestaande programme wat aangepas is vir gebruik deur dowe chemies-

afhanklikes nie en in 'n ondersoek in 1992 is bevind dat slegs drie uit 'n totaal van 24 rehabilitasiesentrums dit sal oorweeg om Dowes te bedien (Smit 1992:1).

Dowe psigiatriese pasiënte of gevangenes het behoefte aan professionele dienste ten einde baat te vind by die rehabilitasie- of terapeutiese prosesse (Opperman 1990:1). In Suid-Afrikaanse psigiatriese hospitale en gevangenis is geen formele tolkdienste vir Dowes beskikbaar nie (Prinsloo 1989:2).

Effektiewe kommunikasie met die polisie is vir Dowes 'n groot behoefte omdat Dowes dikwels nie hulle regte, borgtog of die aanklag teen hulle verstaan wanneer hulle gearresteer word nie en gevolglik dikwels langer in aanhouding bly as wat nodig is (Legal rights 1992:174).

Dowes openbaar dus 'n behoefte aan geskikte professionele dienste met gepaardgaande tolkdienste.

3.3.2 BEHOEFTE AAN EFFEKTIEWE OPVOEDING

Effektiewe opvoeding van dowe kinders kan omskryf word as 'n gespesialiseerde proses van opvoeding waardeur kennis, taal, leesvermoë, selfvertroue en lewensvaardighede verkry word en dit geskied deur middel van 'n langdurige leerproses (Schwartz 1987:92). Daar word vervolgens in hierdie verband aandag gegee aan die leerproses, behoefte aan ouerlike rolmodelle en die aanleer van lewensvaardighede.

a. Die leerproses

'n Mens leer deur nabootsing en ondervinding met behulp van die vyf sintuie, nl. sig, gehoor, tas, reuk en smaak (Dixon 1987: 41). Alles in die omgewing is daarop gemik om die sintuie te stimuleer en deur herhaling van die stimulasie vind die leerproses plaas. Sonder gehoor vind minder natuurlike leer plaas aangesien die meeste geluide groei en ontwikkeling meebring. Die leerproses is egter steeds moontlik sonder gehoor deur betekenisvolle gebare en tekens te gebruik indien die ouers bewus is van die baba se gehoorverlies (Evans et al 1986:9). Deur die gebruik van slegs gebare in die opvoedingsproses word spontane gebruik van verbale taal benadeel en die gebruikers van gebare kommunikeer beter met andere wat ook gebaretaal gebruik (Evans et al 1986:10).

Deur navorsing is bewys dat die ontwikkeling van die dowe kind se leesvermoë en begrip van geskrewe taal die grootste bydrae lewer tot opvoedkundige sukses (Schwartz 1987:92). Dowe kinders wat op vroeë ouderdom blootgestel is aan gebare saam met orale stimulering het reeds op tien maande ouderdom die eerste betekenisvolle gebaar begin maak, wat ooreenstem met die eerste woorde van 'n horende baba. Taal is uiters belangrik in persoonlikheids- en morele ontwikkeling, geestesgesondheid en intelligensie en daarom is taalverwerwing 'n belangrike behoefte van Doves (Schaller 1991:156).

Die effek van gebaretaal op spraak is nie noodwendig negatief nie en by baie Doves groei die gesproke woord in ooreenstemming met

die aanleer van gebaretaal (Schwartz 1987:92). Totale kommunikasie word dikwels beskou as die beste metode waardeur die leerproses kan plaasvind, aangesien dit die keuse van kommunikasiemetode aan die dowe persoon self oorlaat (Schwartz 1987:90).

'n Deel van die leerproses is om doofheid te aanvaar en dit vind gewoonlik die maklikste plaas indien die dowe kind se ouers ook doof is of indien die kind op 'n vroeë ouderdom na 'n residensiële skool vir Doves gaan (Benderley 1980:229). Deur dowe kinders egter in hoofstroomskole (gewone skole met horende skoliere) te akkommodeer, verminder die eenheidsgevoel tussen kulturele Doves en sal Doves meer eensaamheid ervaar (Evans et al 1986:15).

b. Die behoefte aan ouerlike rolmodelle

Dowe kinders word dikwels reeds op drie-jarige ouderdom in 'n residensiële skool vir Doves geplaas ten einde taal aan te leer (Evans et al 1986:12). Die gevolg is dat die gesin vervang word as die belangrikste agent van primêre sosialisering deur 'n plaasvervangende kultuur, veral wanneer die gesinslede nie in gebaretaal met die dowe kind kan kommunikeer nie. 'n Verdere gevolg is dat die ouerlike invloed en kultuurvorming vervang word met die kultuur van die residensiële skool (Evans et al 1986:12).

'n Goeie verhouding en die vestiging van die ouers as rolmodelle word ten beste ontwikkel indien die kommunikasie tussen ouers en 'n dowe kind vrylik kan plaasvind (Schwartz 1987:93). Meer inter-

aktiewe spel en meer komplekse kommunikasie kan tussen moeder en dowe kind plaasvind indien die moeder spraak en gebare gebruik. Die voordeel hieraan verbonde is dat sodanige kind meer spontaan in sy gesprekvoering is, hy is sosiaal beter aangepas, hy bied beter samewerking met die moeder en hy handhaaf langer oogkontak met die moeder (Schwartz 1987:93).

As rolmodel behoort ouers in die leerproses op die volgende aspekte te fokus (McCracken et al 1991:88):

- * die dowe kind se belange word beklemtoon
- * die gebruik van eenvoudige woorde en sinne
- * die gebruik van rympies, sang en speletjies volgens die kind se ontwikkelingsvlak.

Die behoefte van Doves aan ouerlike rolmodelle is moeilik bepaalbaar omdat die keuse tussen residensiële skool, hoofstroomskool en tuisversorging voor- en nadele meebring (Evans et al 1986:158). Die keuse tussen skole word bemoeilik omdat taalverwerwing, selfbeeldvorming en sosialisering van die dowe kind deur hierdie keuse beïnvloed word.

c. Lewensvaardighede

Doves openbaar 'n besondere behoefte om lewensvaardighede aan te leer sodat hulle toegerus is om suksesvol te funksioneer (Ross 1990a:327). Lewensvaardighede kan omskryf word as:

- die takt en wysheid hoe om onder alle omstandighede op te tree;
- behendig, bedrewe, gereed, bereid (Verklarende Afrikaanse Woordeboek 1993 sv "lewenswysheid", "vaardigheid").

Vanweë die verlies van gehoor is Dowes verplig om sommige lewensvaardighede aan te leer wat horende mense minder benodig, bv. om 'n persoon se besigheidskaartjie te vra by bekendstelling ten einde seker te maak wat die persoon se naam en van is, of om die totale bedrag op die kasregister te bevestig wanneer vir inkopies betaal moet word (Kisor 1990:xiv).

By skole vir Dowes in Suid-Afrika word gefokus op die aanleer van lewensvaardighede omdat die behoefte daaraan deeglik besef word (De la Bat-skool 1993:1). By die De la Bat-skool vir Dowes op Worcester word lewensvaardighede verdeel in werksvaardighede, finansiële-, praktiese huishoudings-, persoonlike-, gemeenskaps-, politieke-, selfsorg-, mediese-, gesinslewe en huwelik-, kommunikasie-, verhoudings- en seksvaardighede (De la Bat-skool 1993:1-46). So byvoorbeeld behels werksvaardighede onder andere skolastiese studie, vakkeuses, beroepskeuses, naskoolse studie, beroepsbeplanning, werksetiket, aansoek om 'n betrekking, loopbaandoelwitte, beroepsverenigings, werksongelukke, verandering van werk, werkloosheid, ondernemerskap en vryetydsbesteding (De la Bat-skool 1993:1-4).

Maatskaplike werkers in Dowesorg behoort programme toe te pas wat daarop gemik is om die behoeftes van Dowes in terme van die leerproses, ouerlike rolmodelle en lewensvaardighede te bevredig.

In hierdie verband word spesifiek verwys na Dowes wat nie op skool was nie of wat vroeg skool verlaat het.

3.3.3 BEHOEFTE AAN GELYKE GELEENTHEDE

Dowes openbaar 'n behoefte aan gelyke geleentheid met horendes omdat baie Dowes hulleself nie as gestremdes beskou nie. Dowes beskou hulleself as normale mense wat aan 'n sub-kulturele groep behoort met 'n eie taal, waardes en norme, spesifieke groepsgedrag, lewenswyse en simboliek en 'n eie vorm van godsdienstige belewing (Mthembu 1988:8). Dowes vind dikwels dat horendes oningelig is oor doofheid en dat die diskriminerende houding van baie horendes Dowes se ontwikkelingsgeleentheid en ideale ernstig en onregverdig beperk (Kisor 1990:84).

Die behoefte aan gelyke geleentheid word vervolgens bespreek aan die hand van die werksituasie, opleidingsgeleentheid, aanvaarding as unieke individue, suksesvolle aanpassing, hulpmiddels en gelyke behandeling.

a. Gelyke geleentheid in die werksituasie

Dowes is geregtig op gelyke geleentheid in die werksituasie vanweë die volgende kenmerke van Dowes binne die werksituasie (Dixon 1987:44):

- Dowes het 'n bo-gemiddelde veiligheidsrekord binne die werksituasie;
- die meeste soorte werk kan deur Dowes bemeester word;

- Dowes se konsentrasievlak is baie hoog;
- Dowes is baie lojaal teenoor werkgewers wat begrip toon vir hulle doofheid;
- Dowes aanvaar nie hulle werk as vanselfsprekend nie omdat werk skaars is en die kompetisie met horendes is straf;
- Dowes word in sekere werksituasies verkies vanweë hulle hoë konsentrasievermoë, bv. houtsneewerk vir die bou van preekstoele (Venter 1992:2).

Van die 20 000 beroepe soos vermeld in die Beroepswoordeboek is Dowes slegs uitgesluit van daardie beroepe waar gehoor 'n voorwaarde is, soos klavierstemmery, skakelbordoperateur of sanger, of waar die stem 'n vereiste is, soos radio-omroeper, lugverkeerskontroleur of afslaer (Opperman 1992b:8).

In 'n ondersoek na die arbeidspatroon van 294 blanke Dowes tussen vyftien en 64 jaar in die Transvaal deur die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing in 1971 is bevind dat 72 % Dowes binne die eerste maand na skoolverlating werk gekry het (Strijdom 1971:32). Verder is bevind dat 44 % van die respondente slegs een beroep be-oefen het, 40 % het sedert skoolverlating nooit van werkgewer verander nie, 66 % was geskoolde werkers en slegs 4 % was werkloos (Strijdom 1971:32). Hierdie statistieke is reeds 23 jaar gelede verkry en daar kan verwag word dat die huidige werkskaarste in Suid-Afrika ook vir Dowes nadelig beïnvloed. Geen onlangse statistieke oor die werksituasie van Dowes is beskikbaar nie en doofheid word ook nie gespesifiseer in sensusopnames nie.

Dowes se grootste frustrasies binne die werksituasie is onbevredigende werkplasinge, onder-benutting, onbevoegde opleiers en ontoepaslike opleiding. Dowes se belangrikste werksbehoefte is geleë in spesifieke beroepsopleiding en suksesvolle werkplasing (Vernon 1987:191). Opleiding blyk 'n uiters belangrike behoefte by Dowes te wees aangesien opleiding Dowes in staat stel om op gelyke voet met mededingers in die werksituasie te kompeteer.

b. Behoefte aan opleidingsgeleenthede

Volgens Vernon (1987:191) het navorsing by die Gallaudet Universiteit vir Dowes in Washington D.C. gedurende 1986 die volgende aangedui:

- * Dowes met naskoolse opleiding in die V.S.A. se inkomste is gemiddeld 50 % hoër as Dowes sonder naskoolse opleiding;
- * Vyf-en-tagtig persent van Dowes met naskoolse opleiding werk in professionele- of bestuursposisies;
- * Gegradueerde Dowes se inkomste is in sommige gevalle \$1000 tot \$1500 per jaar minder as hulle horende eweknieë;
- * Sommige gegradueerde Dowes werk in klerklike poste net om 'n betrekking te beklee.

In Suid-Afrika is naskoolse opleidingsgeleenthede vir Dowes uiters beperk omdat universiteite en kolleges nie tolkdienste vir Dowes beskikbaar stel nie. Min Dowes kwalifiseer vir universiteits-opleiding omdat die bemeestering van twee

spreektaal gewoonlik 'n vereiste is vir registrasie, terwyl Dowes gewoonlik slegs een spreektaal magtig is (Mthembu 1988:8). 'n Verdere probleem vir Dowes is die feit dat literatuurbronne in vakkundige taal geskryf is en dat baie van die vakkundige terme onbekend is aan Dowes.

Dowes sal in die toekoms meer markverwant opgelei moet word in moderne tegnologiese rigtings soos die rekenaarwese, ingenieurswese en robotkunde aangesien meganisasie baie Dowes van hulle werk kan ontnem, bv. boogsweisers wat vervang word deur robots in die V.S.A. (Vernon 1987:192).

c. Behoefte aan aanvaarding as unieke individue

Dowes se behoefte aan aanvaarding behels dat hulle net soos horendes as unieke individue gesien wil word, bv. om die uitslag van sielkundige toetse direk aan die dowe persoon oor te dra en nie deur 'n derde persoon nie (Kisor 1990:95). Binne die lesinglokaal aan 'n universiteit wil Dowes dieselfde behandel word as horende studente en dieselfde standarde moet toegepas word (Kisor 1990:124). Die aanvaarding van Dowes as gelykes impliseer verder dat Dowes die reg het om ten volle deel te neem aan die gemeenskapslewe as volwaardige individue. Effektiewe kommunikasiekanale moet dus deurentyd beskikbaar wees sodat Dowes kan deelneem aan die besluitnemingsproses in die gemeenskapslewe (Dixon 1987:43).

d. Die behoefte om suksesvol aan te pas

Die reg en geleentheid tot suksesvolle aanpassing van Doves in 'n oorwegend horende gemeenskap hang tot 'n groot mate af van die effektiwiteit van wedersydse kommunikasie tussen Doves en horendes (Schwartz 1987:95). Suksesvolle aanpassing van Doves in die horende gemeenskap kan deur maatskaplike werkers of vrywilligers vergemaklik word deur die volgende doelbewuste pogings aan te wend:

- die benutting van 'n sosialiseringsprogram vir Doves en horendes;
- besoeke aan skole vir Doves en tuisbesoeke deur personeel;
- gesinsondersteuning deur beraad;
- gebaretaalklasse vir gesinslede of groepe;
- gereelde kontak met volwasse Doves;
- groepsaktiwiteite saam met Doves.

Doves op skool of universiteit kan self ook pogings aanwend om te kompenseer vir hulle gehoorverlies en sodoende self 'n bydrae lewer tot hulle eie suksesvolle aanpassing in die opleidingsituasie deur die volgende te doen:

- om die volgende dag se lesse vooraf te lees ten einde beter voorbereid te wees op die lesinhoud;
- om voor in die klaskamer naaste aan die venster te sit sodat die lektor goed gesien kan word;

-om langs die student te sit wat die mees volledige notas afneem en dit oor te skryf (Kisor 1990:77, 85, 97).

e. Behoefte aan hulpmiddels

Dowes het 'n behoefte aan verskeie hulpmiddels soos gehoorapparate, vibrerende wekkers en flikkerlig-deurklokkies ten einde hulle in staat te stel om soos horendes gelyke geleenthede te kan geniet. Gehoorapparate behoort so vroeg moontlik gebruik te word nadat doofheid opgespoor is ten einde die beskikbare gehoor ten beste te benut (Schwartz 1987:21). Die suksesvolle benutting van 'n gehoorapparaat hang van die volgende faktore af:

- die dowe kind se houding teenoor die apparaat;
- motivering om die apparaat te leer gebruik;
- aanpassing van ouers by die kind se doofheid;
- die besef dat 'n gehoorapparaat slegs 'n klankversterker is en nie gehoor ten volle kan herstel nie;
- die aanvaarding van ander gestremdhede wat die dowe kind mag hê.

Meer geleenthede word aan Dowes gebied deur die gebruik van ander hulpmiddels soos speelgoed wat klankvorming aanmoedig, flikkerlig-gekoppelde hulpmiddels soos deurklokkies, wekkers, rookverklikkers, dief-alarms, baba-wekkers en telefoon-verklikkers, telefoon-klankversterker, telefoonmodem, televisie-gehoorstuk en televisie-klankstelsels (McCracken et al 1991:201; Kisor 1990:146).

f. Behoefte aan gelyke behandeling

Dowes ondervind dat hulle nie op gelyke voet met horendes behandel word nie vanweë onkunde en vooroordeel binne die breë horende gemeenskap (Herbst 1986:13). Diskriminasie teenoor Dowes vind steeds op verskillende terreine plaas waarvan slegs enkele voorbeelde aangehaal word:

- * Dowes word as verstandelik-gestremd beskou as gevolg van hulle onduidelike spraak en word dikwels gespot wanneer hulle probeer praat. Sodanige insidente lei tot gevoelens van skok, wantroue, teleurstelling en isolasie (Mthembu 1988:8).

- * Dowes werk meesal onder toesig van 'n horende persoon en bevorderingsgeleenthede vir Dowes is uiters gering as gevolg van horendes se opvatting dat verbale kommunikasie nodig is vir bevordering (Herbst 1986:13).

- * Dienste en hulpbronne wat vrylik toeganklik is vir horendes en ander gestremdes is meesal ontoeganklik vir Dowes vanweë professionele persone se onvermoë om met Dowes te kommunikeer (Mthembu 1988:9).

- * Dowe kinders wat ingevolge die Wet op Kindersorg (Wet 74 van 1983) wetsbestee is, kan nie in plekke van veiligheid of kinderhuise geplaas word nie en word selde in pleegsorg geplaas as gevolg van die kommunikasieverskille.

- * Normale deelname aan sport is dikwels baie moeilik vir Dowes

omdat hulle nie 'n fluitjie kan hoor nie (Mthembu 1988:9).

* Kulturele verryking is grootliks toeganklik vir Doves, bv. teater, films, televisie, musiek en radio (Mthembu 1988:9).

* Horende persone beheer die skoolstelsel, leerplanne op skool, morele waardesisteem en selfs gebaretaal (Evans et al 1986:69).

Uit hierdie voorbeelde blyk duidelik Doves se behoefte aan gelyke behandeling.

3.3.4 DOWES SE BEHOEFTE AAN 'N EENHEIDSGEVOEL

Soos in enige minderheidsgroep bring eenheid meer mag en ervaar kulturele Doves dat hulle hulself veel beter as groep kan handhaaf, bv. tydens die massa-optrede by die Gallaudet Universiteit vir Doves in 1988. Dowe studente het aangedring op die aanstelling van 'n dowe president vir die Universiteit nadat 'n horende persoon in die pos aangestel is (Sacks 1991:131).

Die eenheidsgevoel tussen Doves word verder versterk deurdat Doves voel dat hulle gebaretaal en Dowe-kultuur by ouer Doves geërf het en dat hulle daarom onder 'n verpligting is om dit weer aan jonger Doves oor te dra (Padden 1993:5).

Die behoefte aan 'n eenheidsgevoel tussen Doves word vervolgens bespreek deur te fokus op Dowe-kultuur, sosiale interaksie en die funksie van sosiale klubs van Doves.

a. Dowe-kultuur se invloed op die eenheidsgevoel

Dowe-kultuur word beskryf as die "glue that binds us together" (Padden 1993:6). Dowe-kultuur dien as teenvoeter vir die bese kringloop waarin Doves kan beland wanneer hulle hulleself as minderwaardig beskou as gevolg van hulle doofheid (Hynes 1988:12).

Sommige Doves glo dat beperkte onderwys aan hulle verskaf word en dat Doves daarom in laer-graad poste geplaas word met weinig kans op bevordering. Hierdie situasie versterk die gevoel van minderwaardigheid by Doves omdat die maatstaf vir sukses uit 'n horende perspektief gestel word, naamlik effektiewe orale kommunikasie (Hynes 1988:12). Dowe-kultuur daarenteen laat Doves voel dat hulle deel vorm van 'n kulturele minderheidsgroep met 'n eie gebaretaal, waardes, norme en tradisies en versterk sodoende 'n eenheidsgevoel (Hynes 1988:12). Lidmaatskap van Dowe-kultuur is nie beperk tot Doves nie, maar sluit ook horende mense in wat gebaretaal gebruik en wat die beginsels van Dowe-kultuur ondersteun (Padden 1993:6).

Beginsels van Dowe-kultuur sluit in aspekte soos:

- vryheid om met ander Doves te meng en beïnvloed te word;
- skole behoort dowe leerlinge te ontwikkel tot trotse mense en moenie van Doves horendes probeer maak nie;
- Doves se kuns en literatuur moet meer erkenning kry;
- besluitnemingsmag oor aspekte rakende Doves moet meer aan Doves

self gedelegeer word;

-skole vir Doves moet behou word ter wille van die oordraging van Dowe-kultuur;

-hoofstroomskoolplasing van dowe kinders moet ontmoedig word aangesien dit gewoonlik misluk deurdad dowe kinders al verder agter raak by horende kinders, behalwe as tolke beskikbaar is (Padden 1993:7).

In aansluiting by Dowe-kultuur openbaar Doves ook die behoefte om sosiaal met andere te verkeer. Hierdie sosiale verkeer behoort te geskied volgens Doves se eie keuse tot assosiasie en hoef nie beperk te wees tot sosiale verkeer tussen Doves nie (Schwartz 1987:95).

b. Behoefte aan sosiale interaksie

Soos ander mense het Doves ook 'n behoefte aan sosiale interaksie (Herbst 1986:13). Mense is as individue eerder geneig tot vriendelikheid, meegevoel en geduld met andere as tot sosiale isolasie en die meeste horende mense kan gemaklik vriendskappe met Doves aanknoop. Die belangrikste voorwaarde is dat daar gemeenskaplike belangstellings en effektiewe kommunikasie tussen Doves en horendes is (Kisor 1990:103).

In die praktyk vind Doves egter dat gesprekke met horendes, selfs familie, uiters beperk is en dat Doves daarom verkies om met ander Doves te kommunikeer, juis omdat hulle dan alles kan sê wat hulle wil sê (Evans et al 1986:1). Doofheid en gebaretaal word

gestigmatiseer omdat dit verskillend is van die "normale" en daarom word Doves in werklikheid gedwing om meer met ander Doves te sosialiseer. Doves funksioneer veel beter in 'n een-tot-een of kleingroepsituasie omdat hulle meer afhanklik is van visuele kommunikasie as horendes. Sommige Doves se verbale uitspraak is verskillend en te midde van agtergrondgeluide kan hulle verbale taal moeilik verstaanbaar wees vir horendes (Kisor 1990:137).

Doves ervaar onder mekaar weinig kommunikasie-probleme en voel gemaklik en normaal by mekaar. Sommige Doves voel teruggetrokke en versigtig wanneer hulle tussen horendes funksioneer (Evans et al 1986:162). Die sterk kohesie tussen Doves kan ook verklaar word deur die gesamentlike gevoel dat hulle buitestaanders is wat vanweë doofheid uitgesluit word van die hoofstroom van die lewe (Evans et al 1986:162).

Schaller (1991:188) het gevind dat daar honderde taallose Doves in die V.S.A. is wat geen sosiale kontak het met ander mense nie, horend of doof. Sy het ook gevind dat hierdie Doves bevredigend kan kommunikeer deur gebare indien hulle in aanraking gebring word met ander Doves in soortgelyke omstandighede.

Een manier waarop Doves die geleentheid tot sosiale interaksie kan kry, is deur die bywoning van sosiale klubs vir Doves.

c. Behoefte aan sosiale klubs

Doves openbaar 'n sterk behoefte aan bywoning van sosiale klubs omdat hulle daar kameraadskap beleef, ander Doves ontmoet, nuus

uitruil, deur gebaretaal kommunikeer, aan sport, danspartye en etes kan deelneem en saam met ander Doves standpunte kan stel (Ross 1984:31).

In die woorde van 'n Dove word die behoefte aan 'n sosiale klub soos volg opgesom (Ross 1984:32):

"In any city, the club of the deaf is the heart of the deaf community. It is the principal meeting place and forum of the deaf. It is, in most cases, the only place where they can socialize. It is their ballroom, their bar, their motion picture house, their theatre, their coffeehouse, their community centre all roled into one. It is a piece of their own land in exile - an oasis in the world of sound".

Probleme wat kan voorkom by 'n klub van Doves is bv. 'n onveilige omgewing, vervelige aktiwiteite, skinder en argumente, vervoerprobleme, koue atmosfeer in saal of stigma aan 'n sosiale klub (Ross 1984:32). 'n Sosiale klub kan slegs suksesvol wees indien Doves deelneem aan die bestuur van die klub, deelneem aan die besluitnemingsproses, op alle vlakke verteenwoordig is en indien hulle 'n gevoel van eienaarskap ontwikkel (Ross 1984:29).

Maatskaplike werkers in Dovesorg kan betrokke wees by die organisering van klubs vir Doves, bv. deur programme te help reël of deur bestuursopleiding te doen. Dit bly egter die dove lede se reg om te besluit wat die maatskaplike werker se rol moet wees.

3.3.5 BEHOEFTE AAN INDIVIDUELE REGTE

Individuele menseregte is van toepassing op alle landsburgers omdat dit basiese maatskaplike en sosiale behoeftes weerspieël en

nie net op politieke beginsels berus nie (disABILITY 1993:11). Hoewel baie Dowes hulleself nie as gestremdes sien nie, besef hulle dat gehoorverlies veroorsaak dat alle hulpbronne nie toeganklik is vir Dowes nie (Kisor 1990:xiv). Hulle besef ook dat hulle meer bedingingsmag het vir die toepassing van 'n Handves van Menseregte en wetgewing van toepassing op gestremdes indien hulle saam met ander mense met gestremdhede werk.

'n Handves van Menseregte vir gestremdes is nodig omdat dit gestremdes se reg erken om onafhanklik te funksioneer sonder enige vorm van diskriminasie, uitbuiting en verwaarloosing (disABILITY 1993:12). In die V.S.A. is daar 'n erkende Handves van Menseregte vir Gestremdes asook die "Americans with Disabilities Act" van 1991 (Batavia 1990:1015). In Suid-Afrika is daar nog nie 'n erkende Handves van Menseregte vir Gestremdes of spesifieke wetgewing vir gestremdes nie.

Aspekte wat in 'n Handves van Menseregte vir Gestremdes vervat behoort te word en wat spesifiek van toepassing is op Dowes kan die volgende insluit:

- nie-diskriminasie en gelyke geleenthede;
- selfverteenwoordiging ten opsigte van alle sake wat Dowes raak;
- toegang tot gesondheids- en rehabilitasiedienste;
- voldoende opvoedingsgeleenthede;
- werksgeleenthede op toepaslike arbeidsterreine;
- sport en ontspanning;
- toepaslike staatspensioene en onafhanklike bestaansreg;

- kommunikasie-hulpmiddels;
- voorkoming van doofheid;
- uitskakeling van bestaande diskriminerende praktyke.

Dowes se behoefte aan individuele regte word vervolgens bespreek met verwysing na Dowes se reg op vertroulikheid asook hulle regte op beskerming, beskermende wetgewing, positiewe gesindhede, deelname en betrokkenheid.

a. Die reg op vertroulikheid

Baie Dowes is van 'n tolk in gebaretaal afhanklik indien hulle effektief met horendes in openbare plekke, soos howe of hospitale, wil kommunikeer (Cooke et al 1990:10). In Suid-Afrika is Dowes dikwels afhanklik van familieleden of vrywilligers om as tolke op te tree omdat daar geen professionele tolkdienste beskikbaar is nie (Ross 1988b:151). Dit kan tot voordeel van die geregtelike proses wees indien die tolk in die hof die aangeklaagde Dowe ken omdat die tolk dan kan verseker dat die kommunikasie op die begripsvlak van die aangeklaagde is en misverstande voorkom word (Haythornthwaite 1991:8). Ter wille van vertroulikheid moet die tolk egter verseker dat die werklike inhoud van die hofprosedure aan die aangeklaagde getolk word, hoewel dit soms uiters moeilik kan wees. Die tolk mag nie aannames, gevolgtrekkings en uitsprake namens die aangeklaagde maak nie (Hynes 1988:26).

Die konsep van vertroulikheid verskil binne die dowe gemeenskap

van die konsep in die horende gemeenskap en vertroulike inligting oor Dowes word soms eerder geheim gehou deur Dowes om hulleself te beskerm (Dixon 1987:42). Binne die dowe gemeenskap self is 'n baie aktiewe "deaf grapevine" omdat Dowes mekaar goed ken en dikwels met mekaar skakel. Indien vertroulikheid binne die dowe gemeenskap dus nie gerespekteer word nie, is daar veel meer weerstand om vertroulike inligting oor Dowes aan die horende buitestaanders bekend te maak (Dixon 1987:42).

By 'n skool vir Dowes kan die gebrek aan vertroulikheid reeds vasgelê word tydens 'n dowe kind se skooljare. Onderwysers, terapeute en koshuispersoneel hou op gereelde grondslag groepbesprekings ten einde die leerling se aanpassing en vordering te bespreek. Die bespreking is nie noodwendig negatief nie, maar kan as negatief deur die leerling beleef word omdat hy nie weet wat daar oor hom gesê word nie (Evans et al 1986:98).

b. Die reg op beskerming

Alle babas behoort die reg te hê dat hulle gehoor so vroeg moontlik, verkieslik voor die sewende maand na geboorte, getoets te word. Dowe babas kan sodoende die gepaste behandeling, hulp en beskerming geniet, hetsy by 'n voorskoolse kliniek of 'n skool vir Dowes (Du Toit 1986:3).

Dowes se reg op beskerming sluit in die geleentheid om hulle eie idees, konsepte, frustrasies, vrese, onsekerhede, waardes en geloof met professionele persone soos maatskaplike werkers te

deel in 'n taalvorm wat vir Dowes die mees aanvaarbare is. Sodoende kan Dowes hul werklike gevoelens uitspreek en hoef hulle nie voortdurend hulle gevoelens volgens die mees aanvaarbare horende norm uit te spreek nie (Cooke et al 1991:10).

c. Die reg op beskermende wetgewing

Dowes se behoefte aan beskermende wetgewing blyk uit die sukses waarmee soortgelyke wetgewing sedert 1991 in die V.S.A. toegepas word (Batavia 1990:1015).

Die doel van wetgewing is nie om liefdadigheid teenoor gestremdes af te dwing op nie-gestremdes nie. Wetgewing verseker dat gestremdes volgens hulle potensiaal toetree tot die arbeidsmark en bydra tot die ekonomiese proses om sodoende 'n bate eerder as 'n las te wees (Batavia 1990:1015).

d. Die reg op positiewe gesindhede

Horendes dink dikwels dat die horende wêreld normaal is en dat alle dowe mense daarom orale taal moet verwerf ten einde 'n betekenisvolle en gelukkige lewe te verseker (Schaller 1991:151). Dowes word dikwels as dom, stadig, geestesgestremd en as buitestaanders bestempel sonder om in ag te neem watter geweldige poging dit van Dowes verg om in die horende wêreld te kommunikeer en te leef (Dixon 1987:42). Op grond hiervan is Dowes geregtig op 'n meer positiewe gesindhede vanaf horendes teenoor die leefwêreld van Dowes.

Baie dowe persone het die kuns bemeester om te kommunikeer deur liplees en spraak omdat horende persone, soos onderwysers en ouers, daarop aangedring het. Daar is egter baie Doves wat nie die kuns van liplees en spraak kon bemeester nie en wat aangewese is op gebaretaal. Min horendes stel egter daarin belang om die kuns van gebaretaal te bemeester en Doves het dus die reg om veronreg te voel (Dixon 1987:42).

e. Die reg op deelname en betrokkenheid

Deur die geskiedenis was dit hoofsaaklik horende mense wat besluit het wat Doves se maatskaplike behoeftes is, watter dienste nodig is om die behoeftes te bevredig en wie die dienste moet lewer (Hynes 1988:22). Gevolglik het 'n leemte ontstaan ten opsigte van Doves se betrokkenheid by beplanning en voorsiening van maatskaplikewerk-dienste aan Doves. Sonder deelname, betrokkenheid en 'n gevoel van eienaarskap word apatiese gevoelens en moedeloosheid by Doves geskep (Ross 1991:195).

Hierdie gevoelens kan verander word na positiewe aksie deur Doves deur die volgende vier sielkundige veranderingsfases te lei:

- Om selfbevoegdheid en 'n gevoel van persoonlike mag oor gebeure in die persoonlike lewe van Doves te verhoog;
- Om 'n groepbewussyn by Doves te laat ontwikkel;
- Om selfblamering en selfbejammering by Doves te verminder deur 'n breër perspektief ten opsigte van probleemhantering te ontwikkel sodat Doves minder onbevoegd voel en meer in beheer van

verandering en hulleself;

-Om persoonlike verantwoordelikheid vir verandering te aanvaar deur aktiewe pogings aan te wend om hulle probleme op te los en lewensomstandighede te verbeter (Ross 1991:195).

Dit blyk dus dat Dowes bemagtig behoort te word om by hulle eie lewensomstandighede betrokke te wees (Ross 1991:195). Die woord "mag" ("power") word gevorm deur die Latynse woord "posse" wat beteken "ek kan en ek wil". Bemagtiging is dus die proses waardeur meer persoonlike, sosiale en politieke mag verkry word sodat individue self aksie kan neem om hulle lewensomstandighede te verbeter.

3.3.6 DOWES SE BEHOEFTE AAN GODSDIENS

Een van die mens se basiese behoeftes is om betekenis en sin in die lewe te vind en sedert primitiewe tye poog die mens om 'n Godheid te vind (Ross 1990c:23). Volgens dowe lidmate van die Afrikaanse susterskerke is begrippe soos verlossing, heiligheid, vergiffenis en Drie-eenheid vaag en onverstaanbaar ten spyte van deeglike godsdiensonderrig op skool (Herbst 1986:14). Meelewing van dowe lidmate in horende gemeentes is uiters beperk en deelname is beperk tot hulpverlening tydens funksies en kermisse.

As alternatief is enkele gemeentes vir Dowes in Suid-Afrika gestig waar Dowes in gebaretaal bedien word, waar Dowes self in die kerkraad kan dien, waar probleme en behoeftes in gebaretaal bespreek en opgelos kan word en waar Dowes self betrokke kan raak

by barmhartigheidsdienste en ander projekte vir Dowes.

Die primêre behoeftes van Dowes ten opsigte van godsdiens verskil in die verskillende lewenstadia van Dowes en kan soos volg opgesom word (Ross 1990c:24):

-In die voorskoolse fase van die dowe kind is die fokus op die ouers ten einde aanvaarding en 'n positiewe ingesteldheid te ontwikkel en is slegs basiese godsdiensonderrig moontlik vir die kleuter;

-In die skoolstadium word basiese godsdienslike konsepte aan kinders geleer, deelname in kerklike aktiwiteite word aangemoedig en 'n persoonlike verhouding met die Skepper word ontwikkel, terwyl dowe kinders geleer word dat "they are not children of a lesser God" ;

-Godsdienstige aanbieding en materiaal bereik dowe adolessente slegs oppervlakkig vanweë die tydperk van rebelsheid, ontdekking, identiteitskrisis en idealisme;

-Tydens jong volwassenheid word daar gewoonlik duidelike besluite geneem ten opsigte van godsdiens, nl. bekering vind plaas of godsdiens word afgeskeep of selfs verwerp;

-In die middeljare is daar 'n terugkeer na die kerk omdat Dowes voel dat hulle kinders 'n godsdienslike opvoeding behoort te kry en baie Dowes beleef lewenskrisisse in hierdie tydperk, bv. verlies van werk;

-As bejaardes is Dowes veel ernstiger met godsdiens omdat die dood naderkom en die kerk 'n sterk steunsisteem bied.

Dit blyk dus dat godsdiens 'n belangrike behoefte by baie Dowes is en dat maatskaplike werkers in Dowesorg die godsdienstige behoefte in ag moet neem tydens programbeplanning.

3.3.7 BEHOEFTE AAN POSITIEWE SELFBEELD

Alle mense behoort die behoefte aan 'n positiewe selfbeeld te ervaar en te bevredig ten einde lewenstevredenheid te beleef. Dit blyk dat die meerderheid jong dowe mans in Johannesburg 'n positiewe selfbeeld het in die sin dat hulle tevrede voel met die feit dat hulle doof is (Ross 1990a:325). Ook aanvaar hulle doofheid as God se wil in hulle lewens.

Enkele negatiewe gevoelens by jong volwasse Dowes word veroorsaak deur gevoelens van andersheid, swak kommunikasie, diskriminasie teen Dowes, verwerping deur horende jongmense, tekort aan beskikbare dowe meisies om verhoudings mee aan te knoop en uitsluiting uit gesprekke met horendes. Die meeste jong Dowes pas positief aan in hulle omgewing en beskik oor hoë intelligensie. 'n Nuwe geslag jong Dowes is besig om te ontwikkel wat trots is op hulle individuele talente, gebaretaal en Dowe-kultuur en wat pogings begin aanwend om nuwe en meer toepaslike dienste vir Dowes te skep deur hulle eie inisiatief en leierskap (Ross 1990a:329). Hierdie tendens dui op 'n positiewe selfbeeldontwikkeling by Dowes.

Maatskaplike werkers in Dowesorg behoort hulle deeglik te vergewis van soortgelyke tendense binne hulle plaaslike dowe

gemeenskappe en hulle behoort meer gebruik te maak van dowe leierskap in die maatskaplikewerk-proses.

3.4 SAMEVATTING

In Hoofstuk 3 is gelet op die maatskaplike behoeftes van Doves soos beskryf deur verskillende skrywers en soos aangedui deur vorige navorsingsprojekte.

As agtergrond is sommige kenmerke van Doves beskryf wat veroorsaak dat Doves sekere unieke maatskaplike behoeftes openbaar. Die maatskaplike behoeftes is omskryf volgens die behoefte aan effektiewe kommunikasie en opvoeding, die behoefte aan gelyke geleenthede, eenheid tussen Doves, individuele regte, die behoefte aan godsdiens en die behoefte aan 'n positiewe selfbeeld. Die behoeftes is 'n aanduiding van dit wat kenmerkend in die dowe gemeenskap voorkom en is nie 'n poging om behoeftes te veralgemeen nie. Elke dowe persoon is 'n unieke persoon met sy eie, kenmerkende en individuele karaktereienskappe.

Doves se maatskaplike behoeftes word op verskillende wyses hanteer, onder andere deur middel van die dienste van maatskaplike werkers in Dovesorg, wat in die volgende hoofstuk bespreek word.

HOOFSTUK 4

MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

4.1 INLEIDING

Die maatskaplikewerk-proses in Dovesorg kan vergelyk word met twee persone wat op reis gaan (Geddes 1989:8):

- Die dove kliënt weet waarheen hy wil gaan maar hy weet nie hoe om daar te kom nie;
- die maatskaplike werker weet hoe om daar te kom, maar moet die keuse van die bestemming aan die kliënt oorlaat;
- die twee kom bymekaar en kommunikeer;
- die reis neem 'n aanvang;
- die kliënt ontwikkel die vermoë om doelgerig op koers te bly na die bestemming en om self besluite te neem oor koersveranderings.

Maatskaplike werk met Doves in Suid-Afrika is die fokus van hierdie hoofstuk. Die inhoud van die hoofstuk bestaan uit 'n perspektief op maatskaplike werk met Doves, die beleid ten opsigte van maatskaplike werk met Doves en die terreine van maatskaplikewerk-dienslewering in Dovesorg. Die terreine word bespreek in terme van maatskaplikewerk-hulpverlening aan die individuele Dove, Doves binne groepsverband en Doves binne gemeenskapsverband. Verder word daar ook aandag gegee aan gesinsberaad met Doves, die plek van navorsing in Dovesorg, opleiding in Dovesorg en die maatskaplike werker as bestuurder van vrywilligers.

4.2 PERSPEKTIEF OP MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

4.2.1 DOEL EN OMSKRYWING VAN MAATSKAPLIKE WERK

Die doel van maatskaplike werk is om positiewe verandering teweeg te bring, hetsy in die kliënt se funksionering of in die omgewing wat die kliënt se gedrag beïnvloed of beide (McKendrick 1990:45). Maatskaplike werk word omskryf as enige poging of metode wat daarop gemik is om maatskaplike wanfunksionering of probleemgedrag te diagnoseer, te elimineer, te voorkom of te behandel en om sodoende maatskaplike stabiliteit na te streef (McKendrick 1990:191). Die kritiek op hierdie omskrywing is dat geen omgewingsverandering nagestreef word nie en dat die waardesisteem van terme soos probleemgedrag tussen sosio-ekonomiese groepe verskil, bv. wanneer komponente van die Eerste- en die Derde-wêreld in een land teenwoordig is soos in Suid-Afrika (McKendrick 1990:191).

Ander omskrywings van maatskaplike werk is om die probleemoplossende vermoë van mense te ontwikkel, om mense in kontak te bring met hulpbronne, dienste en geleenthede, om ondersteuningsisteme te ontwikkel en om maatskaplike beleid te verbeter (Pincus & Minahan 1973:9). Een van die belangrikste hoekstene van maatskaplike werk is om die kliënt in staat te stel om homself te help (Geddes 1989:8).

Hierdie omskrywings van maatskaplike werk is ook van toepassing op maatskaplike werk met Dowes, hoewel die diens aan Dowes 'n

spesialiteitsrigting is en bykomende kennis en vaardighede van maatskaplike werkers in Dowsorg vereis word (Roos 1978:2).

4.2.2 ONTWIKKELING VAN MAATSKAPLIKE WERK IN SUID-AFRIKA

Maatskaplike behoeftes van die inwoners van Suid-Afrika is tot aan die einde van die negentiende eeu hoofsaaklik deur die gesin- en familiesisteem bevredig, hetsy op plase of in tradisionele kultuur- en stamverband (McKendrick 1990:9). As gevolg van die ontdekking van diamante in 1870 in die Noord-Kaap en die ontdekking van goud in 1885 op die Witwatersrand, asook die Anglo-Boere-oorlog vanaf 1899 tot 1902, het verstedeliking vinnig toegeneem, tradisionele kultuurverbande het afgeneem en armoede het ontstaan. Die depressie in die twintigerjare, die armbanke-vraagstuk en die Carnegie-verslag van 1932 het gelei tot die daarstelling van die Departement van Volkswelsyn en die opleiding van professionele maatskaplike werkers aan universiteite (McKendrick 1990:12).

Saam met die hantering van die armbanke-vraagstuk het twee ander terreine ontwikkel, nl. kindersorg en gestremdesorg, wat voorheen hoofsaaklik deur vrywilligers en kerke hanteer is. Die verskillende nasionale rade is gestig ten einde welsynsbeleid te help formuleer en om samewerking tussen geaffilieerde organisasies te verbeter. So het die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dows in 1929 tot stand gekom (Prinsloo 1989:9).

Die S.A. Nasionale Raad vir Dows se funksies sluit in skakeling

en onderhandeling met regeringsinstellings oor dienste aan Doves, dienslewering op grondvlak aan Doves en die ontwikkeling van nuwe dienste, fondinsameling, openbare bewusmaking, onderwys aan Doves en televisie-toeganklikheid vir Doves (Opperman 1992b:6).

4.2.3 MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES IN BRITTANJE

Dienslewering aan Doves in Europa dateer reeds vanaf die sewentiende eeu (Winefield 1987:5) terwyl dienste aan Doves in Suid-Afrika eers aan die einde van die negentiende eeu ontwikkel het (Roos 1978:6). Maatskaplike werk met Doves in Brittanje word dus reeds veel langer toegepas as in Suid-Afrika en belangrike lesse kan geleer word uit hierdie geskiedenis.

Maatskaplike werk met Doves in Brittanje is hoofsaaklik gebaseer op daardie dienste wat vroeër deur die sendelinge en vrywilligers gelewer is, nl. tolkwerk en skakeling met die horende wêreld (Hynes 1988:19). Gedurende die laaste aantal jare is die model van maatskaplike werk met Doves in Brittanje bevraagteken omdat:

- daar 'n tekort is aan opgeleide maatskaplike werkers in Dovesorg;
- geen spesialiteitsopleiding in Dovesorg beskikbaar is nie;
- Doves self van mening is dat baie van die maatskaplike werker se take, soos tolkwerk en die verskaffing van hulpmiddels en apparate, nie primêr maatskaplikewerk-take is nie;
- die bose kringloop van isolasie en afhanklikheid versterk word deur die maatskaplike werker se betrokkenheid.

Die afwesigheid van Doves in die beplanning en voorsiening van maatskaplikewerk-dienste het meegebring dat sekere praktyke steeds toegepas word wat vir sommige Doves onaanvaarbaar is (Hynes 1988:23). Voorbeelde hiervan is maatskaplike werkers wat in Dovesorg aangestel word hoewel hulle nie effektief met Doves kan kommunikeer nie, of hulle dra min kennis van Dowe-kultuur.

4.2.4 MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES IN SUID-AFRIKA

Sedert 1929 is daar baie vordering gemaak ten opsigte van die verbetering van maatskaplikewerk-hulpverlening aan Doves in Suid-Afrika en is verskeie maatskaplike werkers in Dovesorg aangestel (Roos 1978:153). Op 1 Julie 1993 was daar 36 maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika in diens van die volgende organisasies, van wie ses in bestuursposte was (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves 1993:1):

Welsynsorganisasies vir Doves	16
Skole vir Doves	8
S.A.Nasionale Raad vir Doves	8
Nasorgsentrums vir Doves	2
Kerke vir Doves	1
Voorskoolsentrum vir Doves	1
<hr/> Totaal	<hr/> 36

Die wanopvatting bestaan steeds dat maatskaplike werk met Doves slegs bestaan uit die aanbieding van konkrete hulp soos die administrasie van fondse, finansiële hulp, voedsel, kleding en huisvesting (Braun 1990:8). Wanneer daar egter gelet word op die rolvervulling van die maatskaplike werker in Dovesorg blyk dit dat die maatskaplike werker 'n omvattende taak en verantwoorde-

likheid ten opsigte van Dowes het.

4.2.5 DIE ROL VAN MAATSKAPLIKE WERKERS IN DOWESORG

Maatskaplike werkers in Dowesorg word ook geraak deur faktore wat maatskaplike werk in die algemeen beïnvloed, soos die snelle politieke-, maatskaplike- en ekonomiese veranderinge in Suid-Afrika. Die vraag ontstaan of welsynsorganisasies en skole vir Dowes oor die vermoë beskik om tred te hou met die veranderde omstandighede, bv. hoër koste van opvoeding (Van Zyl 1989:272).

Die bestaande rolle van maatskaplike werkers in Dowesorg, soos onder andere beplanner, innoveerder, organiseerder, leier, navorser, meningsvormer en konsultant sal ook aangepas moet word by die veranderde maatskaplike behoeftes van Dowes en nuwe rolle behoort die volgende in te sluit:

- Welsynsprogram-ontwerper: Identifiseer teikengroepe, stel doelwitte, stel aksieplan op;
- Programtoepasser: Bemark program, bepaal hulpbronne, struktureer die leer-omgewing, bestuur toepassing van welsynsprogram, evalueer toepaslikheid en sukses van program;
- Beleidmaker: Doen navorsing en formuleer beleid daarvolgens, vestig nuwe beleid in die praktyk, stel standarde van prestasie;
- Skakelbeampte: Skep positiewe beeld van welsynsorganisasie, verkry algemene steun vanuit die gemeenskap, gee gereelde terugvoer aan sleutel-belanghebbers ten einde eenvormigheid te verseker tussen verwagtinge, dienste en resultate;

-Onderhandelaar: Bepaal teikensisteme, stel agenda op, beredeneer strategie, behou trefkrag van eise, bevorder probleemoplossing, verbeter kommunikasie, doen bemiddeling, suggereer moontlike oplossings, motiveer, omskryf duidelike doelwitte, kry rapport (Van Zyl 1989:272).

Maatskaplike werkers in Dowesorg sal ook hierdie nuwe rolle moet bemeester ten einde toepaslik en effektief in Suid-Afrika te bly, aangesien maatskaplikewerk-dienste gebaseer behoort te wees op toepaslike maatskaplike behoeftes van Dowes.

4.3 PRAKTYKRAAMWERK VIR MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Die praktykraamwerk vir maatskaplike werk met Dowes word bespreek in terme van die rolle en vaardighede van die maatskaplike werker, die spanbenadering, welsynsprogramme en die ver-inheemsing van maatskaplike werk.

4.3.1 ROLLE EN VAARDIGHEDE VAN MAATSKAPLIKE WERKERS IN DOWESORG

Die aanstelling van maatskaplike werkers in Dowesorg in Suid-Afrika het min bygedra om die klinies-patologiese benadering in maatskaplikewerk-dienslewering aan Dowes te verander (Herbst 1986:10). Hierdie benadering impliseer dat doofheid as 'n gestremdheid gesien word wat meebring dat dowe mense nie ten volle kan deelneem aan die besluitnemingsproses oor sake rakende doofheid nie. Indien Dowes gelyke en volle inspraak het in sake rakende die gemeenskapslewe en ander toepaslike sake beskou Dowes

hulleself nie as 'n aparte sosiale groep nie en kan hulle as gelykwaardige gemeenskapslede 'n bydrae maak tot die gemeenskapslewe (Sacks 1991:35).

Die rol van die maatskaplike werker is dus primêr om die dowe kliënt se vermoë om onafhanklik te funksioneer maksimaal te help ontwikkel en om saam te werk om Dowes se status en geleenthede te verhoog (Hynes 1988:25). In 'n gemeenskap waar Dowes as gelykes aanvaar word, is die maatskaplikewerk-diens slegs nodig vir 'n klein persentasie van die dowe gemeenskap. Die maatskaplike werker in Dowesorg kan hom toespits op maatskaplikewerk-take soos voorkoming, psigiatriese dienste, kindersorg, benutting van vrywilligers, groepwerk en doelgerigte gevallewerk (Hynes 1988:26).

Een van die maatskaplike werker se belangrike rolle in dienslewering is die advokaatrol waardeur diens-sisteme soos skole, hospitale, munisipaliteite en welsynsorganisasies meer bewus gemaak word van Dowes se behoeftes en regte (Mthembu 1988:9). Die advokaatrol vereis vaardighede van die maatskaplike werker soos:

- die verspreiding van inligting oor doofheid deur nuusbriewe, pamflette, plakkate, lesings en die media;
- aksie-navorsing soos die behoefte aan en beskikbaarheid van psigiatriese dienste vir Dowes;
- wetlike bemiddeling soos wanneer 'n dowe kind toelating tot 'n plek van veiligheid geweier word;
- samesprekings met belangegroepe soos selfhelpgroepe,

sakeleiers, personeelbestuurders en gemeenskapsleiers; bewusmakingsprojekte soos teater-opvoerings, films en videos (Mthembu 1988:9).

Verder is die rol van die maatskaplike werker in Dovesorg ook om die gesin van die Dove te ondersteun en te adviseer, om spanning binne die gesin te hanteer en om geleentheid vir ontlading aan die Dove en sy gesin te bied (McCracken et al 1991:121).

Doofheid beïnvloed die meeste aspekte van 'n Dove se ekologiese omgewing of lewensruimte en daarom is 'n ekologiese lewensmodel van besondere toepassing in maatskaplike werk met Doves (Ross 1988b:150). Menslike ekologie is die wederkerige beïnvloeding tussen die mens en sy omgewing. 'n Persoon se optrede het dus 'n effek op sy omgewing en 'n verandering in die omgewing het 'n invloed op die persoon se selfbeeld, situasie en gedrag.

Die maatskaplike werker se rol is om probleemareas in die dove kliënt se persoon of omgewing te bepaal en om spesifieke lewenstake aan die kliënt te leer (Ross 1988b:150). In Tabel 4.1 word voorbeelde gegee van tipe lewenstake wat gekoppel kan word aan die manifestasie van sekere gevoelens in die kliënt. Die kliënt kan die dove persoon self of sy ouers wees.

Tabel 4.1: Ontwikkelingsmodel

Gedrag	Lewenstaak
Wantroue	Ouers moet leer om baba se doofheid te aanvaar, vertrouwe uitstraal, ontwikkel gesonde verhouding met baba
Twyfel	Ouers moet veiligheid, aanvaarding en groei-geleenthede verskaf sonder oor-beskerming
Skuldgevoel	Dowe kind moet self dinge leer doen en om effektief te kommunikeer ten spyte van beperkte taal
Minderwaardigheid	Dowe kind moet sukses aanleer en ervaar ten spyte van gehoorverlies
Identiteitskrisis	Dowe adolessent moet besluit waar hy tuis hoort, nl. tussen Dowe alleen of tussen Dowe en horendes
Isolasie	Dowe leer om meer volwasse en sosiaal suksesvol te wees wanneer die beskermde skoolomgewing verlaat word
Stagnasie	Dowe ouers moet in hulle kinders se behoeftes vervul
Wanhoope	Dowe moet leer hoe om die lewensiklus te aanvaar

Die suksesvolle bemeestering van lewensake tydens verskillende lewensfases lê die fondament vir die lewensake van die volgende lewensfase en die maatskaplike werker behoort toe te sien dat lewensake wel deur kliënte bemeester word (Ross 1988b:151).

4.3.2 FUNKSIONERING VAN MAATSKAPLIKE WERKERS BINNE SPANVERBAND

In aansluiting by die voorafgaande bespreking het die maatskaplike werker in Doweorg ook 'n belangrike rol te speel binne spanverband. Die multi-dissiplinêre spanbenadering tussen professionele personeel in Doweorg en die maatskaplike werker is van die grootste belang aangesien elkeen 'n spesialiteitsrol het

om te vervul, bv. die geneesheer, oudioloog, onderwyser, predikant en sielkundige (Hynes 1988:28). Die beoordeling van 'n dowe persoon se behoefte aan hulpmiddels soos gehoorapparate en die voorsiening daarvan is die taak van die oudioloog of opgeleide tegniese beamppte en nie die verantwoordelikheid van die maatskaplike werker nie.

Ander professionele personeel betrokke by dienslewering aan Doves is die oor-neus- en keelspesialis, kinderarts, spraakterapeut, arbeidsterapeut, oudiometris en fisioterapeut (McCracken et al 1991:120). Alle personeel betrokke by dienslewering aan Doves het die verantwoordelikheid om alle beskikbare inligting aan ouers en Doves te gee ten opsigte van hulpmiddels, wetlike regte en die spesiale behoeftes van Doves.

4.3.3 BENUTTING VAN WELSYNSPROGRAM

'n Welsynsprogram word omskryf as "enige stelselmatige program van optrede wat deur 'n geregistreerde welsynsorganisasie met geregistreerde maatskaplike werker(s) in diens aangebied word ter vervulling van die behoeftes van die kliënte wat deur daardie welsynsorganisasie bedien word, soos uiteengesit in die grondwet van die organisasie" (Omsendbrief 56 1988:3).

Die sleutelbegrippe van toepassing op welsynsprogramme is effektiwiteit, toepaslikheid, produktiwiteit, doeltreffendheid, bekostigbaarheid, koördinering en gemeenskapsbetrokkenheid. Die doelstellings van welsynsprogramme is onder andere soos volg:

- om welsynsdienste beter te beplan;
- om meer vrywilligers te betrek by welsynsdienste;
- om meer doelgerigte aksies en insette deur maatskaplike werkers te verseker;
- om resultate van welsynsdienste beter te kan meet.

Maatskaplike werkers in Dowsorg is onderworpe aan die skryf en toepassing van welsynsprogramme omdat subsidiëring van welsynsdienste in Suid-Afrika vanaf 1992 volgens die effektiwiteit van die program bepaal word (Omsendbrief 17 1993:2).

4.3.4 VER-INHEEMSING VAN MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Met ver-inheemsing van maatskaplike werk met Dowes word bedoel dat die maatskaplike werker vanuit die dowe gemeenskap moet kom of deel moet wees van Dowe-kultuur. Welsynsprogramme se effektiwiteit verhoog namate die gemeenskap meer betrokke raak by die toepassing van die programme en daarom behoort die toepasser 'n aanvaarbare en betroubare persoon te wees (Taback 1991:268).

Maatskaplike werk as 'n professie, ook in Dowsorg, is in Westerse verband ontwikkel. Gedurende die vyftigerjare het maatskaplike werk sy beslag in ontwikkelende lande soos onder andere Suid-Afrika gekry (Osei-Hwedie 1993:19). Maatskaplike werk kan beïnvloed word deur Westerse kulturele waardes en die kultuur van die teikengroep in maatskaplike werk word dikwels buite rekening gelaat. Voorbeelde van Westerse kulturele waardes is volgens Osei-Hwedie (1993:19) die volgende:

- individualisme (beklemtoon die regte van die individu),
- liberalisme (bevryding van beperkinge),
- kapitalisme (bronne word beheer deur persoonlike rykdom).

Psigo-analitiese gevallewerk is die vernaamste metode van Westerse maatskaplikewerk-hulpverlening terwyl die teikengroep kliënte in Suid-Afrika se kernprobleme armoede en verwaarloosing is (Midgley 1983:145). Hierdie teikengroep sluit Doves in.

Kulturele waardes soos selfbeskikking en vertroulikheid behoort meer in ag geneem te word in maatskaplike werk, veral in kulturele minderheidsgroepe (Osei-Hwedie 1993:22). Doves behoort self opgelei te word as maatskaplike werkers of hulpwerkers in Dovesorg aangesien persone vanuit Dowe-kultuur waarskynlik 'n beter begrip vorm van behoeftes en probleme van die kliënt-sisteem (Suid-Afrikaanse Raad vir Maatskaplike Werk 1993:2).

'n Plaaslike model van maatskaplike werk met Doves behoort ontwikkel te word vanweë die unieke kenmerke en maatskaplike behoeftes van Doves. Gemeenskapswerk en -ontwikkeling behoort in sodanige model beklemtoon te word aangesien aspekte soos gemeenskapsbetrokkenheid, selfbeskikking en bemagtiging van Doves nagestreef word (Osei-Hwedie 1993:24).

Met bogenoemde bespreking as agtergrond word vervolgens gelet op die metodes van dienslewering in maatskaplike werk.

4.4 METODES VAN DIENSLEWERING IN DOWESORG

Maatskaplikewerk-dienste aan Dowes word binne individuele-, gesins-, groeps- en gemeenskapsverband gelewer en staan bekend as direkte metodes van dienslewering (Ross 1988b: 147). Indirekte metodes van dienslewering in maatskaplike werk sluit in opleiding, navorsing, supervisie, bestuur en administrasie (McKendrick 1990:177).

Vervolgens word gelet op die direkte metodes van dienslewering.

4.4.1 HULPVERLENING AAN DIE INDIVIDU (GEVALLEWERK)

Gevallewerk word omskryf as die voorsiening van individuele dienste aan kliënte (McKendrick 1990:47). Verskillende benaderings kan gevolg word, soos om die kliënt se gedrag te help verander of om 'n algemene benadering te volg waar die maatskaplike werker se rol verander vanaf klinikus na opvoeder na bemiddelaar (Pincus & Minahan 1973:14).

Die proses in gevallewerk bestaan uit die assessering van die probleem, doelwitstelling, kontraksluiting, beplanning, uitvoering van beplanning, evaluering van dienste en terminering van dienste (Fisher, 1978:240).

Daar bestaan verskeie terreine van dienslewering in Dowesorg wat betref dienslewering aan die individu en daar word vervolgens kortliks hieraan aandag gegee.

a. Statutêre dienste:

Statutêre dienste het te doen met maatskaplike werk of proefdienste in howe, hetsy die Kinderhof, Rehabilitasiehof, Strafhof of Hooggeregshof, asook die uitvoering van hofopdragte deur die maatskaplike werker in Dovesorg. Volgens Hynes (1988:25) het maatskaplike werkers in Dovesorg 'n verantwoordelikheid om dove kinders se versorgingsposisie en opvoedkundige situasie te monitor. In Suid-Afrika word daar geen onderskeid getref tussen dove en horende kinders in terme van die Wet op Kindersorg (Wet 74 van 1983) nie. Die gronde vir wetsbesteding is dus dieselfde vir horende en dove kinders.

b. Alkohol- en dwelmafhanklikheid:

Die omvang van alkohol-misbruik word geïllustreer deur die feit dat een uit elke tien hospitaal-opnames deur alkohol veroorsaak word en dat 55 % van alle noodlottige motorongelukke verband hou met alkohol (Van der Walt & Van der Westhuizen 1990:304). In die dove gemeenskap in die V.S.A. ondervind tussen 10 % en 20 % persone alkoholprobleme (Dick 1989:555). Die afhanklikheid van alkohol of dwelms word deur die dove gemeenskap as 'n teken van swakheid gesien en daarom word die probleem geheim gehou en is akkurate statistieke moeilik verkrygbaar ten opsigte van Doves se alkohol- en dwelmgebruik (Dixon 1987:42).

Geen statistiek met betrekking tot alkoholafhanklikheid is beskikbaar ten opsigte van Doves in Suid-Afrika nie. Dit blyk dat

behandelingsprogramme vir alkoholmisbruikers tot op datum nie aangepas is vir dowe alkoholmisbruikers nie (Smit 1992:1).

c. Diens aan dowe psigiatriese pasiënte

Maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika ondervind dikwels probleme om Doves vir sielkundige of psigiatriese dienste te verwys aangesien geen spesifieke voorsiening gemaak word vir tolkdienste of taalvaardigheid in gebaretaal by hospitaalpersoneel nie (Prinsloo 1989:3). In die V.S.A. maak een uit tien horende persone van psigiatriese dienste gebruik en kan verwag word dat die behoefte aan dienste in die dowe gemeenskap selfs groter kan wees as gevolg van die spanning wat deur doofheid veroorsaak word (Mindel et al 1987:66).

In Suid-Afrika is daar verskeie psigo-sosiale aspekte wat moontlik kan bydra tot die ontwikkeling van psigiatriese probleme by sommige Doves, bv. vroeë verlating van die ouerhuis vanweë kosskoolverblyf, swak huislike omstandighede, gebrekkige probleemoplossende vermoëns, minderwaardigheidsgevoelens, swak aanpassing in die horende gemeenskap na skoolverlating, viktimisasie en probleme in die werksituasie (Prinsloo 1989:2).

In vergelykende studies by verskillende skole in die V.S.A. is bevind dat 1,4 % horende kinders psigiatriese probleme ondervind teenoor die 11,6 % dowe kinders (Mindel et al 1987:66).

'n Psigiatriese hospitaal behoort in elke provinsie in Suid-Afrika aangewys te word waar eenhede vir Doves ontwikkel en

gevestig kan word (Opperman 1990:17).

d. Dowe kriminele oortreders

'n Verdere terrein van dienslewering in Dowsorg is met betrekking tot die dowe kriminele oortreder. Dows beweeg deur die normale regsproses net soos horendes wanneer hulle die wet oortree en word ook dikwels gevangenisstraf opgelê (Opperman 1990:11). Howe in die V.S.A. is sedert 1979 volgens wet verplig om tolkdienste aan Dows beskikbaar te stel maar hierdie wet is nie van toepassing wanneer 'n dowe persoon gearresteer en ondervra word deur die polisie nie (Legal Rights 1992:174).

Dows spandeer dikwels veel langer tyd in aanhouding omdat hulle nie hulle regte, borgtog en die aanklag teen hulle verstaan nie. Die maatskaplike werker in Dowsorg kan 'n belangrike hulpbron vir dowe wetsoortreders wees deur sleutelpersone in die regsproses soos aanklaers, proefbeampes, prokureurs en die polisie in te lig oor die implikasies van doofheid (Prinsloo 1991:1). Die maatskaplike werker in Dowsorg se taak sluit ook in om gevangenispersoneel te oriënteer ten opsigte van die volgende aspekte van doofheid:

- fisiologie van doofheid;
- Dowe-kultuur;
- implikasies van doofheid;
- kommunikasie met die dowe gevangene;
- benutting van hulpbronne in belang van Dows;

-taalkundige aanpassing van aanlegtoetse sodat Doves ook die toetse kan aflê.

Die maatskaplike werker behoort die dove wetsoortreder te oriënteer ten opsigte van sy samewerking, doel van gevangesetting en rehabilitasie, om insette te lewer ten opsigte van die rehabilitasieprogram, sy voorbereiding op ontslag en groep-rehabilitasie (Prinsloo 1991:3).

e. Die terrein van godsdiens

Maatskaplike werkers in Dovesorg behoort die invloed van godsdiens in dienslewering in ag te neem omdat Doves 'n besondere behoefte aan godsdienstige betekenis en sin het (Ross 1990c:23). Baie Doves ontbeer 'n sinvolle godsdienstige lewe as gevolg van gebrekkige fasiliteite, veral die gebrek aan tolkdienste tydens eredienste (Herbst 1986:14). Die belangrikheid van faktore soos vergewensgesindheid, belydenis en geestelike vervulling in die Dove se interpersoonlike verhoudings moet deur die maatskaplike werker in ag geneem word. Nog 'n belangrike faktor om in gedagte te hou is die rol van opgekropte aggressie en woede in die strewe na geestesgesondheid van Doves (Ross 1990c:24).

Maatskaplike werkers vervul 'n belangrike rol in die verskillende lewensfases van Doves wat betref godsdiens, bv. om jong volwasse Doves te benut as vrywilligers om bid-ure of sosiale byeenkomste vir bejaarde Doves aan te bied.

f. Werkplasing

Daar is 'n groeiende skakeling tussen die arbeidsmark en die welsynsveld omdat die sakesektor meer verantwoordelikheid begin aanvaar vir werknemers se welsyn namate vakbonde se eise toeneem en die welsynsveld meer geprivatiseer word (Lund 1991:102). Daar is min toegeneënthed by baie werkgewers om Doves in diens te neem omdat doofheid geassosieer word met onbevoegdheid (Opperman 1990:8). Doves het beperkte werkskeuses, kwalifikasies en naschoolse opleidingsgeleenthede en daarom is die werkloosheidsyfer onder Doves hoog. Doves word as fisies geskik vir werk beskou en kwalifiseer dus op mediese gronde nie vir ongeskiktheidstoelae nie, wat daartoe bydra dat Doves en hulle gesinne dikwels geen vaste inkomste het nie (Opperman 1990:8). Die maatskaplike werker het dus 'n belangrike taak ten opsigte van die geskikte werkplasing van Doves (Smuts 1993:6).

g. Rehabilitasie

Rehabilitasie is 'n doelgerigte en tydgebonde proses waardeur gestreef word na die instaatstelling van die dowe persoon om 'n optimale vlak van sosiale, fisiese en geestesfunksionering te bereik (Swart 1993:5). Maatskaplike werkers vervul 'n belangrike rol in die instaatstellende proses en kan metodes soos gevallewerk en gesinsterapie gebruik, maar moet in toepaslike gevalle persoonlik betrokke raak in die dowe gemeenskap ten einde hulle eie aanvaarbaarheid te verhoog (Hynes 1988:25). In Dovesorg word die term "habilitasie" verkies omdat die fokus op groei,

ontwikkeling, leer en bekwaamheid is eerder as op herstel tot 'n vorige vlak van funksionering (Du Toit 1986:1).

Bogenoemde bespreking dek slegs enkele terreine van dienslewering en vele ander terreine kan deur maatskaplike werkers in Dowsorg gedek word deur middel van welsynsprogramme.

4.4.2 HULPVERLENING AAN DIE GROEP (GROEPWERK)

Groepwerk is dikwels die wenslikste metode in maatskaplike werk met Dows omdat groepwerk gevoelens van vertrouwe, kreatiwiteit, eerlikheid en produktiwiteit tussen groeplede verhoog (Botha 1990:5). Groepwerk verhoog ook groeplede se verantwoordbaarheid en dit is dikwels die mees bekostigbare metode in maatskaplike werk omdat verskillende doelwitte in die terapeutiese proses in 'n korter tyd bereik kan word (Botha 1990:5).

Groepwerk as metode van maatskaplike werk het die volgende kenmerke (McKendrick 1990:76):

- Dit is 'n beplande, doelgerigte en professionele aktiwiteit;
- Dit benut die kleingroep om deur interaksie gesamentlike doelwitte te bereik;
- Dit vind plaas onder die beskerming van 'n welsynsorganisasie;
- Die fokus van verandering is in die groep of in elke groeplid;
- Dit verbeter maatskaplike funksionering en kan taak- of behandelingsgerig wees.

Hierdie kenmerke moet in gedagte gehou word wanneer groepwerk met Dowes gedoen word, asook Dowes se verskillende kommunikasiewyses.

Maatskaplikewerk-vaardighede in groepwerk sluit onder andere in effektiewe kommunikasie, leierskap, benutting van groepwerker se persoonlikheid, benutting van programinhoud, ingryping in die omgewing waarvandaan groeplede kom, beoordeling van resultate (McKendrick, 1990:83).

Groepwerk met Dowes word deur sommige skrywers as uiters moeilik beskou vanweë die probleme wat ondervind word met groep-kommunikasie (Portner 1981:123). Hierdie probleme kan egter oorkom word deur groeplede se kommunikasievaardighede te benut en verskille in vaardighede in ag te neem. Voorbeelde van groepwerk in Dowesorg is 'n groep dowe kinders in 'n hoofstroomskool wat selfhandhawingsvaardighede aanleer (Hodgman 1979:93) of 'n groep dowe vroue wat sosiale en opvoedkundige groepdoelwitte nastreef (Gradwell 1993:2).

Groepwerk aan Dowes kan op verskillende terreine van dienslewering deur maatskaplike werkers toegepas word. Enkele terreine word vervolgens kortliks bespreek, nl. die aanleer van lewensvaardighede, die hantering van seksuele misbruik en Vigs-opleiding. Dowes se gehoorverlies veroorsaak dat hulle nie algemene lewensvaardighede net soos horendes kan aanleer nie, bv. deur te luister na voorligtingsprogramme. Sommige Dowes se verbale woordeskat is beperk en dit veroorsaak dat voorligtingsprogramme oor bv. geslagsontwikkeling of Vigs, aangepas moet word alvorens

Dowes die vreemde terme kan verstaan (Prinsloo 1992:5).

Laasgenoemde terreine word vervolgens bespreek.

a. Die aanleer van lewensvaardighede

Die aanleer van lewensvaardighede deur Dowes word beïnvloed deur faktore soos onder andere die volgende (Du Toit 1986:8):

- Die persoon se unieke persoonlikheid;
- emosionele stabiliteit;
- intelligensie;
- aanpassingsvermoë;
- taalvermoë;
- insig;
- ouderdom;
- sosio-ekonomiese status.

Die leerproses is vir Dowes veel moeiliker as vir horendes omdat baie leerbronne soos die radio of televisie vir Dowes ontoeganklik is.

Die rol van die maatskaplike werker is dus om deur middel van groepwerk geleenthede te skep waartydens Dowes volgens hulle behoeftes en vermoëns sekere lewensvaardighede kan aanleer, bv. die volgende:

- die verwerking van gesinskrisisse soos egskeiding of dood van 'n geliefde;
- die gee van huweliksberaad;

-die bereiking van lewensdoelwitte.

Deur groepwerk kan die groeplede se selfbeeld positief beïnvloed word en kan hulle bewus word van lewensvreugde en die ervaring van selfverwesenliking (Ross 1990a:328).

Dowe kinders word dikwels vroeg reeds in kosskole geplaas en ontbeer dus die ouerlike voorbeeld vir die aanleer van lewensvaardighede. Deur middel van groepwerk kan daar dus 'n hele reeks lewensvaardighede aan dowe kinders en volwassenes geleer word, onder andere deur die gebruik van rollespel en mimiek.

In die lig van die voorafgaande bespreking behoort maatskaplike werkers 'n belangrike rol te speel in die aanleer van lewensvaardighede deur Dowes deur middel van maatskaplikewerk-hulpverlening aan die groep. Dit is egter noodsaaklik dat maatskaplike werkers programme in lewensvaardighede moet saamstel volgens die spesifieke groep se werklike behoeftes.

So byvoorbeeld kan die behoeftes van Dowes in verskillende ouderdomsgroepe verskil en kan die maatskaplike werker met leiers in die groep ooreenkom oor die inhoud van die program alvorens die program toegepas word (Prinsloo 1993:5). Dit is belangrik dat dowe leiers self insette lewer ten opsigte van die programinhoud ten einde te verseker dat ander groeplede die programinhoud verstaan en dat daar nie misverstande voorkom as gevolg van dubbelsinnige woorde nie.

b. Hantering van seksuele misbruik

Koerantberigte en aanhalings soos "cultural and linguistic differences make the Deaf more vulnerable to sexual abuse" is onwaar en skadelik hoewel Dowes meer blootgestel mag wees aan seksuele misbruik (Cooke et al 1991:9). Dit is vir Dowes moeilik om seksuele terme te verbaliseer en dit is daarom veiliger om seksuele misbruik te verswyg. Baie inligting rakende seksuele misbruik word wan-interpreteer deur Dowes, bv. baie Dowes glo dat seksuele misbruik net plaasvind deur verkragting of dat seksuele misbruik wettig en aanvaarbaar is (Vibrations 1991:14).

Die rol van die maatskaplike werker is om self seksuele beraad te doen met gebruikmaking van terme of gebare wat deur Dowes verstaan word. Deur middel van groepwerk kan beter begrip by Dowes ontwikkel omdat groeplede in gebaretaal met mekaar kan kommunikeer en van prentjies of videos gebruik gemaak kan word (Cooke et al 1991:10). Die groepsituasie is ook meer bekostigbaar aangesien individuele terapie duur is.

c. Vigs-opleiding

Net soos alle ander mense is Dowes ook blootgestel aan die risiko om Vigs op te doen (Prinsloo 1992:5). Dit is dus belangrik dat Dowes oor Vigs ingelig moet word. Op die huidige stadium word inligting oor die oorsake, verspreiding en gevolge van Vigs hoofsaaklik in verbale terme uitgedruk wat gewoonlik moeilik verstaanbaar is vir Dowes. Vigs-opleiding met behulp van

gebaretaal kan daarom beter binne die kleingroep-situasie gedoen word (Vibrations 1991:14). Vigs en ander seksueel-verwante siektes kan beter binne die kleingroep bespreek word vanweë die veiligheid binne die kleingroep.

Die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes bied sedert 1992 Vigs-opleidingskursusse vir maatskaplike werkers en ander personeel in Dowesorg aan. Die doel is dat die opgeleide personeel Dowes uit die onderskeie gemeenskappe self moet oplei om inligting oor Vigs aan ander Dowes te kan oordra in 'n verstaanbare taalmedium (Prinsloo 1992:2).

4.4.3 HULPVERLENING AAN DIE GEMEENSKAP (GEMEENSKAPSWERK)

In Suid-Afrika word gemeenskapswerk as metode van maatskaplike werk, ook in Dowesorg, meer toepaslik omdat maatskaplike probleme makliker opgelos kan word deur te fokus op persoonsverandering sowel as omgewingsverandering (McKendrick 1990:106).

Gemeenskapswerk kan omskryf word as die volgehoue pogings om die aanpassing tussen maatskaplike behoeftes van Dowes en maatskaplike hulpbronne in die gemeenskap progressief te verbeter.

Drie tipes doelwitte kan onderskei word in gemeenskapswerk (McKendrick 1990:108), nl.

- taakdoelwitte behels konkrete take om spesifieke behoeftes te bevredig of probleme op te los;
- prosesdoelwitte behels onder andere die ontwikkeling van Dowes

as mense;

-verhoudingsdoelwitte fokus op houdingsveranderinge in die gemeenskap en die verspreiding van besluitnemingsmag tot voordeel van Doves.

Hierdie onderskeie doelwitte behoort in gemeenskapswerk met Doves in ag geneem te word.

In maatskaplike werk met Doves kan die gemeenskapswerkmetode op verskeie terreine toegepas word, waarvan enkele kortliks bespreek word.

a. Voorkoming van doofheid

Verskeie oorsake van doofheid kan voorkom word met doelgerigte voorkomingsprogramme of -projekte deur maatskaplike werkers in Dovesorg waarvoor die gemeenskapswerkmetode aangewend kan word (Op't Hof 1992b:1). In die aanbieding van 'n voorkomingsprogram of die loods van 'n gemeenskapswerkprojek kan daar onder andere op die volgende gefokus word:

-Bewusmaking van die publiek oor die oorsake van doofheid, soos nywerheidsgeraas, infeksies en voorgeboortelike sorg;

-Geleenthede skep vir vroeë toetsing vir gehoorgebreke en toepaslike behandeling;

-Bekamping van geraasbeheer soos in nywerhede, diskoteke, myne en padverkeer;

-Voorkoming van siektes soos Duitse masels tydens swangerskap;

-Voorkoming van kindersiektes soos meningitis, masels, tetanus,

kinkhoses en pampoentjies deur inenting;

-Hulpbronne skep vir genetiese ondersoeke na oorerflike faktore tydens gesinsbeplanning;

-Daarstelling van 'n nasionale databank met inligting oor die voorkoms, verspreiding, oorsake en afmetings van doofheid.

Dit is die maatskaplike werker in Dovesorg se taak om inligting oor alle aspekte van doofheid beskikbaar te stel aan mense wat die inligting benodig (Lloyd 1991:4). Die maatskaplike werker moet daarom sigbaar en bekend wees in die gemeenskap en die netwerke met ander hulpbronne moet ontwikkel word sodat verwysings na die maatskaplike werker as inligtingsbron effektief kan geskied (Hynes 1988:30).

b. Publieke bewusmaking van doofheid

Volgens 'n studie deur die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves (Opperman 1990:2) is 85 % van die breë publiek op die Witwatersrand onbewus van die implikasies van doofheid en van Dowe-kultuur. Maatskaplike werkers in Dovesorg kan deur middel van gemeenskapswerkprojekte meer betrokke wees by publieke bewusmaking deur byvoorbeeld:

-gebaretaal-marathons te reël in publieke plekke;

-Doves in te skakel by 'n teater van Doves wat voor horende en dowe gehore kan optree;

-die reël van sport- of kulturgeleenthede vir Doves met televisiedekking;

- die reël van erediensbywoning deur Dowes met 'n tolk in 'n horende gemeente;
- toesprake by vroue-organisasies oor die implikasies van doofheid te reël en aan te bied (Opperman 1992b:3).

Ander voorbeelde van publieke bewusmaking sluit in koerant- en tydskrifartikels, nuusbriewe, inligtingsdae oor doofheid en nuusdekking op televisie met gebaretaal en/of onderskrifte.

c. Registrasie van Dowes

Die registrasie van Dowes by die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes en die uitreiking van 'n identiteitskaart het die volgende ten doel (Opperman 1990:3):

- die opbou van 'n databasis van Dowes in Suid-Afrika sodat onderhandelings namens 'n spesifieke groep mense gedoen kan word;
- om Dowes te help om hulleself makliker as doof te identifiseer binne 'n horende omgewing.

Maatskaplike werkers kan die gemeenskapswerkmetode gebruik deur reëlins te tref dat 'n groep Dowes op 'n spesifieke datum en plek deur die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes se registrasiebeampte geregistreer word (Opperman 1992b:3).

d. Bekendstelling aan hulpbronne

Een van die hoofredes waarom Dowes die dienste van 'n maatskaplike werker benodig, is om inligting te bekom, byvoorbeeld advisering ten opsigte van beskikbare hulpbronne (Jones 1991:52).

In Suid-Afrika het Ross (1984:32) bevind dat dowe kliënte van die Witwatersrand Vereniging vir Dowes dikwels die maatskaplike werkers besoek het slegs om inligting te bekom.

Die rol van die maatskaplike werker as gemeenskapswerker is om die kliëntsisteem tot die proses van selfhelp te aktiveer en op te voed (McKendrick 1988:112). In Dowesorg behoort die maatskaplike werker dus oor genoegsame kennis van alle beskikbare hulpbronne vir Dowes te beskik sodat die dowe gemeenskap se behoefte aan inligting oor hulpbronne bevredig kan word.

e. Werkskepping

In Suid-Afrika is twee uit elke drie Dowes tans werkloos vanweë die gebrek aan werkseleenthede, gebrekkige opleiding en die ongeërgde houding van baie werkgewers (Opperman 1992b:3). Volgens die Kleinsake-ontwikkelingskorporasie (K.S.O.K) kan die formele arbeidsektor tans slegs sowat 7 % van alle werksoekers van formele werk voorsien en is die ontwikkeling van ondernemerskap en kleinsake-ondernemings die enigste oplossing vir die groeiende werkloosheidsprobleem (Kleinsake-ontwikkelingskorporasie 1992:1).

Maatskaplike werkers sal dus deur middel van die gemeenskapswerk-metode betrokke moet raak by werkskeppingsprojekte ten einde die selfwaarde en menswaardigheid van die kliëntsisteem, insluitende die dowe kliëntsisteem, te verhoog (Triegaardt 1991:236).

Uit voorafgaande bespreking blyk dit dat die maatskaplike werker

in Dovesorg 'n belangrike rol het om te vervul met betrekking tot die dowe kliënt as individu, as groeplid of as gemeenskaplid.

Die dowe kliënt se gesinsverband is egter ook belangrik en daar word vervolgens gelet op gesinsberaad as metode van maatskaplike werk in Dovesorg.

4.4.4 GESINSBERAAD

Gesinsberaad word beskou as 'n individuele metode van maatskaplike werk omdat die gesin 'n eenheid vir behandeling vorm en omdat gesinslede se gedrag mekaar beïnvloed (McKendrick 1990:52). In Dovesorg is die gesin van besondere belang vanweë die besondere rol wat die ouers van 'n dowe kind vervul in die opvoedingsproses en die ontwikkeling van die selfbeeld (Braun 1990:69). Die koshuisouers by kosskole vir Doves vervul ook 'n uiters belangrike rol in die opvoedingsproses aangesien hulle as substituutouers optree vir die grootste gedeelte van die dowe kind se kinderjare.

Daar word vervolgens gelet op die implikasies van doofheid vir die gesin asook oerleiding binne die konteks van gesinsberaad.

a. Implikasies van doofheid vir die gesin

Ouers is gewoonlik nie voorbereid op die diagnose van doofheid van hulle kind nie en spanning kan ontstaan tussen ouers en gesinslede vanweë onverwerkte emosies (Hugo 1987:4). Ouers se reaksies kan bestaan uit oorbeskerming, 'n gevoel van

onbevoegdheid, rou as gevolg van die verlies van 'n "normale" kind, skok, woede, gegriefdheid, afkeer, skuldgevoelens, verleentheid, aanpassing en aanvaarding (Braun 1990:59).

Maatskaplike werkers maak dikwels nie voorsiening vir die hantering van ouerlike emosies in hulle programme nie en gevolglik kan die dowe kind gevoelens van verwerping deur gesinslede ervaar (Braun 1990:54). Huweliksverbrokkeling kan selfs plaasvind as een of albei die ouers nie emosioneel sterk genoeg is om die spanning te verwerk nie (Hugo 1987:4).

Die maatskaplike werker in Dovesorg behoort hierdie implikasies vir die gesin van die dowe kind deeglik in ag te neem in die hulpverleningsprogram.

b. Implikasies van doofheid vir die dowe kind in die gesin

Die afwesigheid van gesproke taal dra by tot die negatiewe status en gestigmatiseerde bestaan van die dowe kind, asook die kunsmatige verskil tussen dowe en horende kinders (Evans et al 1986:2). Dowe kinders het hoofsaaklik horende rolmodelle aangesien hulle ouers, onderwysers en huisouers by skole vir Doves hoofsaaklik horendes is.

Baie van die ouers, onderwysers en huisouers het beperkte kommunikasievaardighede met dowe kinders. Sommige huisouers sien hulle funksie slegs as kinderoppassers en nie as opvoeders nie en vir baie is die huisouerskap slegs vir finansiële gewin (Evans et al 1986:12).

Die taak van die maatskaplike werker is dus onder andere om die ouers en huisouers op te lei in opvoedingsvaardighede en om hulle voortdurend te motiveer (Braun 1990:86).

c. Ouerleiding

Die doel van ouerleiding deur die maatskaplike werker is om aan ouers van dowe kinders opvoedingsvaardighede te leer aangesien min ouers opleiding gehad het om effektiewe ouers van 'n dowe kind te wees (Ryklief 1991:2). Die opleiding kan gegee word aan horende ouers met dowe kinders of aan dowe ouers met horende en/of dowe kinders. Die opleiding kan gedoen word tydens tuisbesoeke aan die ouers deur die maatskaplike werker, tydens oueraande of tydens ouernaweke (Braun 1990:86).

Kinders gebore uit huwelike tussen Dowes is in 88 % gevalle horend en tipiese probleme wat in sodanige situasies kan voorkom en wat deur ouerleiding hanteer kan word, is die volgende (Mindel et al 1987:103):

- Die aanleer van spraak aan dowe en horende kinders indien die ouers self nie kan praat nie;
- Die gebrekkige kommunikasie deur die dowe ouers met hulle kinders se vriende;
- Die oorheersing van een ouer in die opvoedingsproses van hul kind;
- Verwardheid by kinders vanweë verskille in opvoedingsmetodes van hulle ouers, grootouers en onderwysers.

In paragrawe 4.4.1 tot 4.4.4 is die direkte metodes van maatskaplike werk bespreek. Vervolgens word kortliks verwys na die indirekte metodes van maatskaplike werk en die toepassing van hierdie metodes in Dovesorg.

4.4.5 MAATSKAPLIKEWERK-NAVORSING EN DOWESORG

Navorsing in maatskaplike werk is noodsaaklik indien effektiwiteit in die professie nagestreef word omdat bestaande metodes aangepas en nuwe metodes ontwikkel moet word om aan te pas by veranderde behoeftes en omstandighede (Rubin & Babbie 1989:5). Hierdie stelling geld ook vir die veranderde behoeftes en omstandighede van Doves.

Doves as minderheidsgroep vorm 'n unieke navorsingsterrein wat eers in die laaste aantal jare die fokus van maatskaplike navorsers geword het (Evans et al 1986:16). Navorsers behoort Doves se taalvermoë in ag te neem en toetse en vraelyste behoort aangepas te word om Doves te akkommodeer, soos deur die volgende voorbeelde aangedui (Ross 1988a:8):

- Vrae of stellings behoort met konkrete voorbeelde geïllustreer te word;
- tydens die voor-ondersoek behoort Doves alreeds betrek te word by die samestelling van die vraelys;
- totale kommunikasie behoort gebruik te word wanneer toetse afgelê of vraelyste ingevul word.

Uit die voorafgaande bespreking blyk die noodsaaklikheid van maatskaplikewerk-navorsing in Dowsorg en behoort maatskaplike werkers dus aangemoedig te word om gereeld navorsingsprojekte te onderneem. Navorsingsprojekte behoort deur die maatskaplikewerk-supervisor in Dowsorg gekoördineer te word ten einde oorvleueling van navorsingsonderwerpe te voorkom.

4.4.6 SUPERVISIE IN MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Dowe leiers wil graag verseker wees dat maatskaplike werkers in Dowsorg die werklike behoeftes van dowe kliënte hanteer en dat doelgerigte behoeftebevrediging wel plaasvind (Hynes 1988:17). Laasgenoemde word verseker deur middel van supervisie.

Die doel van supervisie is om effektiewe maatskaplikewerk-dienste aan kliënte, en dus ook Dows, te verseker. Kadushin (1985:20) onderskei die volgende funksies in supervisie wat ook op maatskaplike werkers in Dowsorg van toepassing is:

-Deur kontrole- of administratiewe supervisie word die maatskaplike werker voorsien van riglyne ten opsigte van die inhoud van die werk, soos beplanning, organisering, programbestuur, kontrole, meting, beoordeling en personeelbestuur;

-Deur opvoedkundige supervisie word die maatskaplike werker voorsien van kennis, vaardighede en 'n positiewe houding gebaseer op die individuele leerbehoeftes van elke maatskaplike werker;

-Deur ondersteunende supervisie word die maatskaplike werker

voorsien van hulp en onderskraging ten einde werkspanning en frustrasies te hanteer en werksbevrediging te kan ervaar.

In Suid-Afrika word tans geen gespesialiseerde opleidingskursusse in maatskaplike werk met Doves aangebied nie en is maatskaplike werkers aangewese op selfstudie of op indiensopleidingsprogramme (Opperman 1992b:3). Indiensopleiding van maatskaplike werkers is een van die funksies van die supervisor.

4.4.7 OPLEIDING IN DOWESORG

Opleiding in Dovesorg behels enersyds die opleiding van maatskaplike werkers deur supervisors en andersyds die opleiding van maatskaplikewerk-studente deur maatskaplike werkers en/of supervisors.

Indiensopleidingsprogramme van maatskaplike werkers kan onder andere programme insluit soos Vigs-voorkoming, rehabilitasie van dove alkohol- en dwelmmisbruikers, Dove-kultuur, evaluering van welsynsprogramme en spelterapie met dove kinders (Prinsloo 1992:8).

Die praktykopleiding van studente in maatskaplike werk is moontlik in die veld van Dovesorg en studente kan betrokke raak in aspekte soos welsynsorganisasie-analise, navorsing, groepwerk met gesinslede van Doves, publieke bewusmakingsprojekte en/of hulpverlening in individuele verband.

'n Derde opleidingsbehoefte is van toepassing op maatskaplike

werk met Dowes, nl. die opleiding van dowe leiers deur die maatskaplike werker en/of die supervisor (Opperman 1990:2). Die opleiding van Dowes as deel van die maatskaplike werker se program behoort 'n prioriteit in Dowesorg te wees aangesien Dowes 'n groot behoefte aan opleiding op verskillende vlakke en terreine openbaar, bv. bestuursbeginsels, leierskapsvaardighede, strategiese beplanning, gebaretaalopleiding en die lewering van welsynsdienste (Ross 1991:197).

4.4.8 BENUTTING VAN VRYWILLIGE WERKERS IN DOWESORG

As gevolg van beperkte fondse en die privatisering van welsynsdienste in Suid-Afrika sal meer gebruik gemaak moet word van vrywilliger werkers in maatskaplike werk (Lund 1991:102). In Dowesorg is die gesinslede van Dowes dikwels moontlike vrywillige werkers aangesien hulle waarskynlik Dowe-kultuur en gebaretaal ken. Gesinslede van Dowes behoort maklik motiveerbaar te wees vir vrywillige dienste vanweë hulle betrokkenheid by Dowes (Pecora 1986:12). Dowes kan self ook as vrywillige werkers optree aangesien hulle die behoeftes en probleme van Dowes self ervaar (Beck 1989:151).

Take van vrywillige werkers in Dowesorg sluit onder andere die volgende in (Opperman 1989b:1):

- om begeleiding te doen en geselskap te bied vir bejaarde Dowes;
- om gebaretaalklasse vir horendes te reël wat deur Dowes aangebied word;

- organisering van 'n teater vir Doves, stig van sosiale klubs en ondersteuningsgroepe;
- betrokkenheid by fondsinsameling en openbare bewusmaking van die verskynsel van doofheid;
- om Doves te help met begroting en aankope van huishoudelike benodigdhede;
- om kursusse vir Doves te reël en om opleiding aan Doves te bied.

Die maatskaplike werker in Dovesorg behoort dus vrywillige werkers te werf, te keur, te motiveer, op te lei, te ondersteun en te evalueer ten einde sekere nie-professionele take in die maatskaplikewerk-proses uit te voer (Opperman 1989b:2).

Dowe leiers behoort as vrywillige werkers inspraak te kan hê in die bestuur van welsynsorganisasies in Dovesorg aangesien hulle waarskynlik die leefwêreld van die dove persone in die teikensisteem beter begryp as horende leiers (Hynes 1988:6). Doves toon dan ook lank reeds die behoefte om betrokke te raak by die beplanning en uitvoering van welsynsdienste aan Doves.

In Suid-Afrika bestaan sestien welsynsorganisasies vir Doves waarby dove leiers in die verlede tot 'n beperkte mate in 'n bestuurshoedanigheid betrokke was. Enkele voorbeelde hiervan is die volgende:

* Sedert die stigting van die Witwatersrand Vereniging vir Doves in 1926 is deelname deur Doves in die bestuur van die Vereniging sowel as deelname aan programme aangemoedig en dien heelwat Doves

aktief op komitees met die doel om die Vereniging as Dowes se eiendom te beskou (Ross 1984:29). Tans bestaan die Vereniging se bestuurskomitee uit agt Dowes en drie horendes.

* Die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes se huidige voorsitter en onder-voorsitter is doof, van die bestuurskomitee is twee uit drie lede Dowes en van die lede op die uitvoerende komitee is 61 % Dowes (Opperman 1992b:3).

* By die Port Elizabeth Vereniging vir Dowes is 50 % van die uitvoerende komitee Dowes en in Mei 1994 is daar vir die eerste keer in die geskiedenis 'n dowe voorsitter gekies.

Maatskaplike werkers in Dowesorg behoort betrokke te wees by die opleiding en motivering van dowe leiers as bestuurslede ten einde die instaatstellende funksie in maatskaplike werk te vervul.

4.5 BESTUURSVEREISTES BY 'N WELSYNSORGANISASIE

Welsynsorganisasies, ook in Dowesorg, funksioneer in 'n uiters kompeterende veld met beperkte bronne. Moderne bestuurstegnieke word dus vereis om te oorleef, wat die volgende kan insluit:

- om die organisasie te demokratiseer (meer mense neem besluite);
- om 'n gevoel van eienaarskap by personeel, kliënte en vrywillige werkers te laat ontwikkel;
- om die kliënt die held van sukses te maak;
- om take en gesag effektief te delegeer vir maksimum betrokkenheid;

- om projekte te hê wat deelnemers daaraan opgewonde maak;
- om deurentyd te vra of werklike verandering en probleem-oplossing wel plaasgevind het (Cronje 1992:1).

Moderne bestuurstechnieke vereis deeglike opleiding van leiers in die welsynsveld en maatskaplike werkers in Dowsorg behoort dus betrokke te wees by die opleiding van dowe leiers.

4.6 SAMEVATTING

In Hoofstuk 4 is maatskaplike werk met Dowses in Suid-Afrika bespreek volgens die verskillende terreine van dienslewering.

Die bespreking is voorafgegaan deur 'n beskrywing van maatskaplike werk in die algemeen en 'n praktykraamwerk vir maatskaplike werk met Dowses. Maatskaplike werk met Dowses in Brittanje is bespreek as agtergrond tot die bespreking van maatskaplike werk met Dowses in Suid-Afrika.

Die metodes van maatskaplikewerk-dienslewering bestaan uit hulpverlening aan die individu, groep, gemeenskap en gesin. Daar is ook gelet op die plek van navorsing, supervisie, opleiding en die rol van vrywillige werkers in maatskaplike werk met Dowses. Die hoofstuk is afgesluit met 'n bespreking van bestuursvereistes en van Dowses se betrokkenheid by welsynsorganisasies.

In Hoofstuk 5 word die resultate van die empiriese ondersoek na maatskaplike behoeftes van Dowses en maatskaplike werk met Dowses weergegee.

HOOFSTUK 5

EMPIRIESE ONDERSOEK EN RESULTATE

5.1 INLEIDING.

Die empiriese ondersoek oor die maatskaplike behoeftes van Doves in Suid-Afrika en maatskaplikewerk-dienste aan Doves is gedurende September 1993 tot November 1993 afgehandel.

Volgens Ross (1988a:8) ondervind navorsers in Dovesorg dikwels probleme om voldoende, akkurate en betroubare inligting te bekom aangesien navorsers nie altyd vertrouwd is met die sielkundige-, opvoedkundige-, kommunikasie- en beroepsimplikasies van doofheid nie. Vraelyste aan Doves behoort so opgestel te word dat vreemde woorde nie gebruik word nie, aangesien onverstaanbare woorde dowe respondente kan ontmoedig om die vraelys in te vul. Vrae in 'n vraelys moet relevant wees, dit moet die respondente se belangstelling prikkel en die respondente se vermoë moet in ag geneem word (Rubin et al 1989:159).

In die ondersoek is die vraelys aan dowe respondente ontwerp met behulp van 'n doofgebore persoon in 'n poging om vreemde woorde te vermy (kyk Bylae A). Navorsers is reeds vir langer as drie jaar betrokke by Dovesorg en is dus redelik op hoogte van Doves se algemene kennis en woordeskat.

Die vraelys aan maatskaplike werkers was veel makliker om op te stel omdat al die respondente horendes was (kyk Bylae B).

5.2 METODE VAN ONDERSOEK

Die ondersoek het bestaan uit twee dele, nl. die maatskaplike behoeftes van Doves en maatskaplikewerk-dienste aan Doves. Vraelyste is gebruik om inligting in te samel ten opsigte van beide aspekte.

Die vraelys aan Doves is deur Doves self ingevul ten einde hulle maatskaplike behoeftes vas te stel (kyk Bylae A). Die vraelys is vooraf deeglik getoets aangesien verseker moes word dat Doves die inhoud van die vrae sou verstaan terwyl die wetenskaplikheid van die vraelys steeds gehandhaaf moes word.

Die tweede vraelys (kyk Bylae B) is deur maatskaplike werkers in Dovesorg ingevul ten einde vas te stel watter metodes en projekte in maatskaplike werk met Doves voorkeur geniet. Maatskaplike werkers se menings is gevra wat betref Doves se maatskaplike behoeftes en wat prakties gedoen word om hierdie behoeftes te bevredig.

In die ondersoek is 80 vraelyste aan Doves gepos en 120 vraelyste aan kliënte van maatskaplike werkers in Dovesorg uitgedeel (kyk 1.7.2, p.9). Navorser is bewus van moontlike nadele van posondersoeke, nl. die volgende (Schnetler, Stokler, Dixon, Herbst & Geldenhuys 1989:18):

- 'n Posopname het gewoonlik 'n hoë nie-responskoers;
- Dit is onpersoonlik en beperk tot geletterdes;
- Die algemene publiek is negatief teenoor posopnames;
- Daar is 'n gebrek aan kontrole.

In hierdie ondersoek is navorser deur maatskaplike werkers meegedeel dat verdere nadele van 'n posopname met Dowes insluit die feit dat min Dowes voorheen 'n vraelys ingevul het en dat sommige Dowes hulp nodig gehad het met die interpretasie van vrae en terme.

Die vraelyste aan dowe respondente is anoniem en vertroulik gestuur ten einde respondente se identiteit te beskerm. Die nadeel van 'n anonieme vraelys is dat geen opvolging gedoen kan word indien die responspersentasie laag is of sommige vrae nie beantwoord is nie (Rubin et al 1989:53). Vraelyste aan dowe respondente wat deur die maatskaplike werkers versprei is, is wel genommer en op 'n aparte lys aangeteken ter wille van kontrole. Sodanige lys is aanvaarbaar indien dit slegs vir kontrole gebruik word (Rubin et al 1989:54).

5.3 UITEENSETTING VAN RESULTATE VAN DIE ONDERSOEK

Die resultate van die ondersoek word in twee afdelings beskryf, nl. afdeling 1 en afdeling 2.

Afdeling 1 dek die resultate van dowe respondente met betrekking tot die behoeftes van Dowes en word soos volg ingedeel:

- a. Responspersentasie van dowe respondente (kyk 5.4).
- b. Parameters vir dowe respondente (kyk 5.5).
- c. Identifiserende besonderhede van dowe respondente (kyk 5.6).
- d. Respondente se menings oor maatskaplike behoeftes (kyk 5.7).

Afdeling 2 beskryf die resultate van die ondersoek wat betref maatskaplikewerk-dienslewering in Dowsorg. Hierdie vraelys is deur maatskaplike werkers voltooi en die resultate word soos volg uiteengesit:

- a. Responspersentasie van maatskaplike werkers (kyk 5.8).
- b. Identifiserende besonderhede (kyk 5.9).
- c. Menings oor metodes in maatskaplike werk met Dows (kyk 5.10).

Tabelle is deurgaans in die aanbieding van resultate gebruik ter wille van eenvormigheid en visuele duidelikheid.

AFDELING 1

5.4 RESPONSPERSENTASIE VAN DOWE RESPONDENTE

In Tabel 5.1 word aangedui hoeveel vraelyste aan dowe respondente versprei is en hoeveel vraelyste terug ontvang is.

Tabel 5.1: Vraelyste versprei en terug ontvang

	Totaal uitgestuur	Terug ontvang	Persentasie ontvang
Afrikaanse vraelyste gepos	47	22	47 %
Engelse vraelyste gepos	33	8	24 %
Afrikaans uitgedeel	51	19	37 %
Engels uitgedeel	69	21	30 %
Totaal	200	70	35 %

(Persentasies is benader tot heelgetalle).

Uit Tabel 5.1 blyk dit dat 41 (22 + 19) Afrikaanssprekende respondente reageer het teenoor 29 (8 + 21) Engelssprekende respondente. In totaal was die responspersentasie 35 %, oftewel 70 respondente uit 'n moontlike 200.

'n Responspersentasie van 50 % is gewoonlik voldoende vir realistiese gevolgtrekkings, 60 % is goed en 70 % is baie goed (Rubin et al 1989:416). Die lae responspersentasie van 33 % (40 uit 120 van die uitgedeelde vraelyste) kan moontlik daarop dui dat maatskaplike werkers nie al die vraelyste uitgedeel het nie of dat hulle nie die invul en terugstuur van vraelyste gekontroleer het nie. In 'n vorige navorsingsprojek in Dovesorg waar 'n posopname benut is, was die responspersentasie slegs 26,5 % ten spyte van aansporingspryse wat aangebied is (Ross 1984:30).

5.5 PARAMETERS IN DIE ONDERSOEK

Die eerste parameter was dat dove respondente doofgebore moes wees of doof geword het voor sesjarige ouderdom, sodat hulle taalvaardigheid min-of-meer ooreenstemmend was. In Tabel 5.2 word respondente se ouderdomme aangedui waarop hulle doof geword het.

Tabel 5.2: Ouderdom waarop respondente doof geword het

Ouderdom in jare	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
Doofgebore	37	53 %
0 tot 1	16	22 %
2 tot 3	10	15 %
4 tot 5	7	10 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.2 blyk dit dat 70 respondente wel voldoen het aan die vereiste parameter deurdat hulle voor sesjarige ouderdom doof geword het. Hierdie parameter is ingevoeg omdat beter orale taalvermoë waarskynlik die maatskaplike behoeftes van Doves kan beïnvloed (kyk 2.7, p. 28).

Die tweede parameter was dat dowe respondente tussen agttien en 53 jaar oud moes wees, aangesien die maatskaplike behoeftes van Dowes jonger as agttien jaar en ouer as 53 jaar waarskynlik verskil van die ondergroep se behoeftes (kyk 3.3.6, p. 68). In Tabel 5.3 word respondente se ouderdomme aangedui.

Tabel 5.3: Ouderdom van respondente

Ouderdomsinterval	Getal respondente	N = 70
		Persentasie
Ouderdom in jare		
18 tot 24	12	17 %
25 tot 31	11	16 %
32 tot 38	24	34 %
39 tot 45	16	23 %
46 tot 53	7	10 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.3 blyk dit dat die ouderdomsverspreiding in die ondersoek redelik eweredig is, behalwe in die ouderdomsgroep 46 tot 53 jaar waar daar slegs 10 % respondente was. Tabel 5.3 dui verder daarop dat 70 respondente wel volgens ouderdom voldoen het aan die gestelde vereiste van agttien tot 53 jaar.

Die derde parameter was dat respondente manlik of vroulik kon wees sodat die maatskaplike behoeftes van Dowes ondersoek kon word ongeag hulle geslag (kyk Tabel 5.4):

Tabel 5.4: Geslag van respondente

Geslag	Aantal	N = 70
		Persentasie
Manlik	30	43 %
Vroulik	32	46 %
Geen antwoord	8	11 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.4 blyk dit dat agt (11 %) van die respondente waarskynlik nie die term manlik of vroulik verstaan het nie en daarom nie die vraag beantwoord het nie. In 'n ondersoek is dit belangrik om die aantal "geen antwoorde" weer te gee omdat dit dui op die begrip al dan nie van die respondente (Rubin et al 1989:416). Die aantal "geen antwoorde" dui op 'n kenmerk van die teikensisteem, nl. dat sommige Doves sekere woorde nie verstaan nie. Uit Tabel 5.4 blyk dit dat die geslagsverspreiding tussen respondente in die ondersoek eweredig verdeel is.

5.6 IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE VAN DOWE RESPONDENTE

Enkele vrae is in die vraelys aan dove respondente gevra na sekere identifiserende besonderhede, wat vervolgens aangedui word. Die vrae is gevra om 'n beeld te vorm van dove respondente se persoonlike omstandighede en daar is gelet op huwelikstatus, aantal kinders, tuisdorp, provinsie, kerkverband en aantal geregistreerde Doves.

5.6.1 HUWELIKSTATUS VAN RESPONDENTE

In Tabel 5.5 word respondente se huwelikstatus aangedui.

Tabel 5.5: Huwelikstatus van respondente

Huwelikstatus	Aantal	N = 70
		Persentasie
Getroud	31	44 %
Ongetroud	33	47 %
Geen antwoord	6	9 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.5 blyk dit dat die persentasie ongetroude respondente 3 % hoër is as die persentasie getroudes. Hierdie syfer dui daarop dat baie Dowe ongetroud is indien gelet word op die ouderdomsgroepeerings van die respondente, nl. agttien tot 53 jaar. Die ses respondente met "geen antwoord" ken waarskynlik nie die begrip "getroud" nie.

5.6.2 AANTAL KINDERS VAN RESPONDENTE WAT SELF DOOF IS

Dowe respondente is ook gevra om aan te dui hoeveel kinders hulle het en hoeveel van die kinders doof is. Die doel van laasgenoemde vraag was om vas te stel watter persentasie kinders van Dowe ouers self doof is. Respondente het aangedui dat hulle in totaal 83 kinders het. Van die 83 kinders is dertien (16 %) self doof. Hierdie syfer stem min-of-meer ooreen met vorige navorsing, nl. 12 % kinders van Dowe ouers is self doof (kyk 2.2.8, p.22). Drie ongetroude respondente in die ondersoek het aangedui dat

hulle altesaam vyf kinders het, van wie slegs een kind doof is (ingesluit by dertien dowe kinders hierbo).

5.6.3 TUISDORP EN PROVINSIE WAARIN RESPONDENTE WOON

Die 70 respondente het aangedui dat hulle in die volgende dorpe woon (aantal respondente in hakies indien meer as een):

Parow, Worcester (9), Mmabatho, George (6), Port Elizabeth (6), Despatch, Riversdal, Vredenburg, Langa, Brackenfell (3), Umtata, Johannesburg, Zwide, Montagu, Somerset-Wes, Kaapstad, Wynberg, Heathfield (2), Edgemead, Vishoek, Ceres, Khayelitsha (4), Umhlanga Rocks (2), Kareedouw, Durban (5), Uitenhage, Kimberley, Paarl (5), Goodwood (3), Whittlesea, geen antwoord (5).

In Tabel 5.6 word die provinsies aangedui waar respondente woon.

Tabel 5.6 Provinsies waarin respondente woon

Provinsie	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
Wes-Kaap	37	53 %
Oos-Kaap	18	26 %
Noord-Kaap	1	1 %
Natal	7	10 %
Suid-Transvaal	1	1 %
Noord-Transvaal	1	1 %
Geen antwoord	5	8 %
Totaal	70	100 %

Tabel 5.6 dui aan dat die grootste persentasie respondente, te wete 53 % (37) en 26 % (18) onderskeidelik, in die Wes- en Oos-Kaap woon. Die rede hiervoor is dat die steekproef van 80 respondente in die posopname getrek is uit Doves wat in die Wes- en Oos-Kaap woon.

5.6.4 KERKVERBAND VAN RESPONDENTE

As deel van identifiserende besonderhede is respondente gevra aan watter kerk hulle behoort. In Tabel 5.7 word respondente se kerkverband aangedui.

Tabel 5.7: Kerkverband van respondente

Tipe kerk	Aantal	N = 70
		Persentasie
Nederduits Gereformeerd	33	47 %
N.G. Sendingkerk	8	11 %
Rooms Katoliek	9	13 %
Nuwe Apostel	3	5 %
Anglikaans	2	3 %
Joods	1	1 %
Anglikaans	4	6 %
"Church of New Jerusalem"	1	1 %
"Methodist"	2	3 %
"Congregational"	1	1 %
Geen antwoord	6	9 %
Totaal	70	100 %

Die ses respondente wat nie die vraag beantwoord het nie behoort waarskynlik aan geen kerk nie of verstaan nie die begrip "kerk" nie. Die hoë lidmaatskap van die N.G. Kerk is waarskynlik toe te skryf aan die feit dat 59 % van die vraelyste deur Afrikaanssprekende respondente ingevul is (kyk Tabel 5.1, p.113).

5.6.5 AANTAL GEREГИSTREERDE DOWES

Respondente is gevra of hulle wel as Dowes by die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes geregistreer is en die resultaat word in Tabel 5.8 aangedui.

Tabel 5.8: Aantal geregistreeerde Dowes

Registrasie	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
Wel geregistreeer	46	66 %
Nie geregistreeer	14	20 %
Geen antwoord	10	14 %
Totaal	70	100 %

Daar kan aanvaar word dat respondente met "geen antwoord" nie geregistreeer is as Dowes nie, wat meebring dat 24 (34 %) van die respondente waarskynlik nie geregistreeer is nie. Hierdie 24 (34 %) is deel van die kliëntesisteem van die maatskaplike werkers, wat impliseer dat hulp met die registrasie van Dowes beslis 'n taak van maatskaplike werkers in Dowesorg is.

Vervolgens word die resultate van die ondersoek rakende maatskaplike behoeftes van Dowes weergegee.

5.7 RESULTATE RAKENDE MAATSKAPLIKE BEHOEFTE VAN DOWES

Respondente is gevra wat hulle menings is rondom die maatskaplike behoeftes van Dowes wat betref effektiewe kommunikasie en opvoeding, gelyke geleenthede, eenheidsgevoel, individuele regte, godsdiens en 'n positiewe selfbeeld (kyk Hoofstuk 3). Die resultate op hierdie vrae word vervolgens weergegee (kyk vrae 2.1 tot 7.1 van Bylae A).

5.7.1 BEHOEFTE AAN EFFEKTIEWE KOMMUNIKASIE

Dowes se funksionering as volwassenes in 'n oorwegend horende

omgewing hang grootliks af van die effektiwiteit van kommunikasie met andere (kyk 3.3.1, p. 41). Op grond van bogenoemde stelling is verskeie vrae aan respondente gestel om die aard van die behoefte aan effektiewe kommunikasie vas te stel. Die resultate word vervolgens bespreek in terme van respondente se behoefte aan gebaretaal as kommunikasiemedium, die behoefte aan gehoorapparate, tolkdienste en kommunikasie met professionele persone.

a. Behoefte aan gebaretaal as kommunikasiemedium

Verskeie vrae is aan respondente gestel om vas te stel of Dowes 'n behoefte openbaar aan gebaretaal as kommunikasiemedium (kyk 2.6, p. 26). Die vrae en response word in Tabel 5.9 weergegee.

Tabel 5.9: Behoefte aan gebaretaal

Vraag	*Positiewe respons	N = 70	
		Persentasie	
Ken u gebaretaal goed?	51	73 %	
Kan u goed met horendes kommunikeer?	40	57 %	
Kan u goed liplees?	48	69 %	
Is totale kommunikasie die beste vir Dowes?	41	59 %	
Is spraak en liplees die beste kommunikasie?	17	24 %	
Behoort horendes gebaretaal te leer?	50	71 %	
Kan dowe babas gebaretaal leer voor spraak?	52	74 %	
Kommunikasie is makliker met goeie oogkontak?	51	73 %	

*Positiewe respons = "Ja"

Uit Tabel 5.9 blyk dit dat die meerderheid respondente in die ondersoek 'n behoefte openbaar aan die gebruik van gebaretaal as kommunikasiemedium. Ook blyk dit dat die meerderheid respondente goed kan liplees, maar dat slegs 17 (24 %) respondente meen dat spraak en liplees die beste tipe kommunikasie vir Doves is.

Gebaretaal behoort in ag geneem te word by die opvoeding van dowe babas, aangesien 52 (74 %) respondente meen dat dowe babas gouer gebaretaal kan leer as spraak. Uit Tabel 5.9 blyk dit ook dat maatskaplike werkers in Dovesorg projekte behoort te inisieer om Doves se behoefte ten opsigte van gebaretaal te help bevredig, bv. die reël van gebaretaalklasse vir horendes.

b. Behoefte aan die gebruik van gehoorapparate

Gehoorapparate behoort deur Doves gebruik te word ten einde hulle beskikbare gehoor ten beste te benut (kyk 3.3.3.e, p. 55).

Respondente is dus gevra of hulle wel gehoorapparate gebruik.

Tabel 5.10: Gebruik van gehoorapparaat

Gebruik van gehoorapparaat	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
Gebruik wel 'n gehoorapparaat	21	30 %
Gebruik nie 'n gehoorapparaat	44	63 %
Geen antwoord	5	7 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.10 blyk dit dat die meeste respondente in die ondersoek nie 'n gehoorapparaat gebruik nie, maar geen geldige gevolgtrekking kan gemaak word nie aangesien respondente moontlik nie

gehoorapparate besit nie.

c. Behoeftte aan tolkdienste

Dowes se behoefte aan effektiwe kommunikasie kan deur tolkdienste bevredig word (kyk 3.3.1.a, p. 42). In Suid-Afrika bestaan egter nie 'n formele stelsel van tolkdienste of opleidingskursusse ten opsigte van tolkwerk nie en respondente is dus gevra wie gewoonlik vir hulle tolk.

Tabel 5.11: Persone wat tolkwerk doen

Persoon	Aantal respondente	N = 70 Persentasie
Familielid	18	26 %
Kollega	3	4 %
Vriend	2	3 %
Professionele persoon in Dowesorg	12	17 %
Gebruik nie tolkdienste	28	40 %
Geen antwoord	7	10 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.11 blyk dit dat 28 (40 %) respondente nie tolkdienste gebruik nie en dat 35 (50 %) wel tolkdienste gebruik. Tolkdienste word volgens respondente hoofsaaklik deur familieleden of professionele persone, soos maatskaplike werkers of predikante, gelewer. Die behoefte aan 'n formele stelsel van tolkdienste vir Dowes blyk dus belangrik te wees. Maatskaplike werkers in Dowesorg behoort op hierdie behoefte te let en behoort programme te inisieer om die behoefte te bevredig.

d. Behoeftte aan professionele dienste

Dowes openbaar 'n behoefte aan geskikte professionele dienste met gepaardgaande tolkdienste (kyk 3.3.1.b, p. 44). Respondente is dus gevra of hulle kommunikasieprobleme ervaar met sekere professionele persone en openbare dienste en hulle response word in Tabel 5.12 aangedui.

Tabel 5.12: Kommunikasie met professionele persone

Professionele personeel	Respondente wat wel probleme ervaar	N = 70
		Persentasie
Geneesheer	57	81 %
Vulstasie	24	34 %
Apteeke	20	29 %
Poskantoor	18	26 %
Biblioteek	14	20 %
Winkel	12	17 %

In Tabel 5.12 word slegs 'n aanduiding gegee van die tipe professionele persone met wie Dowes kommunikasieprobleme mag ervaar. Nie alle respondente besoek bv. 'n vulstasie of apteeke nie, maar daar kan verwag word dat meer kommunikasieprobleme ervaar sal word in situasies waar meer kommunikasie vereis word, bv. met die geneesheer.

5.7.2 BEHOEFTE AAN EFFEKTIEWE OPLEIDING

Dowes ervaar waarskynlik 'n groter behoefte aan opleiding as horendes omdat hulle dikwels reeds op vroeë ouderdom in 'n kosskool geplaas word waar hulle 'n groot deel van die ouerlike voorbeeld en leiding ontbeer (kyk 3.3.2.b, p. 47). Opgeleide Dowes is veel beter aangepas in die samelewing as onopgeleide of semi-opgeleide Dowes (kyk 3.3.3.b, p. 52). Respondente se skoolkwalifikasies in Tabel 5.13 dui die vlak van opleiding aan.

Tabel 5.13: Respondente se skoolkwalifikasies

Skoolkwalifikasie	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
N 3	4	6 %
Standerd 10	11	16 %
St. 9	4	6 %
St. 8	16	22 %
St. 7	6	9 %
St. 6	7	10 %
St. 5	4	6 %
St. 4	1	1 %
St. 3	6	9 %
St. 2	3	4 %
St. 1 en laer	8	11 %
Totaal	70	100 %

Dowes se behoefte aan opleiding blyk uit Tabel 5.13 aangesien 22 (31 %) respondente in die ondersoek slegs primêre skoolopleiding geniet het.

Met betrekking tot Dowes se opleidingsbehoefte op skool is respondente gevra wat na hulle mening kan verander op skool sodat Dowes beter opgelei kan word.

* Respondente het besliste menings oor veranderings wat binne die opleidingsraamwerk van Dowes oorweeg kan word, byvoorbeeld dat meer gebaretaal by skole vir Dowes gebruik word, onderwys aan Dowes moet meer beroepsgerig en minder akademies wees, dowe skoliere moet meer tweetalig opgelei word, meer voorsiening moet gemaak word vir sekondêre en tersiêre opleidingsgeleenthede, meer lewensvaardighede moet aangeleer word en Dowes moet as onderwysers opgelei kan word.

* Na aanleiding van die huidige politieke veranderinge in die land is respondente gevra of hulle meer politieke inligting

benodig. Baie Doves kan nie politieke besprekings op televisie volg soos horendes nie. Veertig respondente (57 %) het aangedui dat hulle graag meer politieke inligting sou verwelkom, bv. beleidsverskille tussen politieke partye.

* Na aanleiding van die vraag of Doves 'n behoefte aan formele naskoolse opleiding het (kyk 3.3.3.b, p.52), is die behoefte deur 46 (66 %) respondente bevestig deurdat hulle meen dat Doves wel sodanige behoefte ondervind.

* Doves se behoefte aan nie-formele opleiding blyk uit die feit dat slegs 39 (56 %) respondente die betekenis van die term "Vigs" verstaan. Respondente se mate van begrip is bepaal deur woorde soos ongeneeslike seksuele siekte, liggaam nie immuun teen siektes, siekte van die bloed wat doodmaak, ens.

Uit bogenoemde bespreking word Doves se behoefte aan opleiding (formeel en nie-formeel) bevestig.

5.7.3 BEHOEFTE AAN GELYKE GELEENTHEDE

Doves openbaar 'n behoefte aan gelyke geleenthede met horendes op verskillende lewensterreine omdat baie Doves hulleself as normale mense beskou (kyk 3.3.3, p. 50). In die praktyk ervaar Doves egter dat daar teenoor hulle gediskrimineer word omdat hulle doof is, bv. dat horende kollegas eerder bevordering kry in die werksituasie of dat verantwoordelike take eerder aan horendes toevertrou word as aan dove werknemers.

Respondente se menings is gevra ten einde vas te stel of hulle wel 'n behoefte aan gelyke geleenthede ervaar ten opsigte van werk, opleidingsgeleenthede, aanvaarding as individue en beskikbaarheid van hulpmiddels vir Dowes.

a. Werk

Slegs veertien (20 %) respondente is van mening dat Dowes dieselfde geleenthede in die werksituasie het as horendes. Redes waarom respondente meen dat Dowes in die werksituasie benadeel word, is dat werkgewers dikwels bang is om Dowes in diens te neem, bevorderingsgeleenthede vir Dowes is beperk, Dowes se vermoëns word onderskat, doofheid word verwar met verstandelike gestremdheid en horende kollegas ignoreer dowe werkers.

b. Opleidingsgeleenthede in die werksituasie

Volgens 24 (34 %) van respondente word van Dowes verwag om dieselfde tipe werk as horendes te doen sonder dat Dowes indiensopleidingsprogramme soos horendes deurloop. Die gevolg is dat minderwaardige werk aan Dowes gegee kan word en dat daar gevolglik neergesien kan word op Dowes as werkers.

c. Aanvaarding as unieke individue met spesiale behoeftes

Weinig voorsiening word vir Dowes se spesiale kommunikasie-behoeftes gemaak, bv. 'n tolk by teateropvoerings, onderskrifte op films en televisieprogramme, ens. (kyk 3.3.3.f, p. 57).

Bogenoemde stelling is veral belangrik indien gelet word op die feit dat 34 (49 %) respondente gereeld teateropvoerings bywoon en 30 (43 %) gereeld filmvertonings bywoon.

d. Besikbaarheid van hulpmiddels vir Dowes

Dowes se kommunikasieprobleme kan tot 'n groot mate uit die weg geruim word indien genoegsame hulpmiddels beskikbaar is (kyk 3.3.3.e, p. 55). As voorbeeld is respondente se behoefte aan die gebruik van faksmasjiene ondersoek en het 55 (79 %) respondente aangedui dat Dowes wel baat kan vind by die beskikbaarheid van faksmasjiene. Slegs twaalf (17 %) respondente in die ondersoek het toegang tot die gebruik van 'n faksmasjien.

Uit bogenoemde voorbeelde word respondente se behoefte aan gelyke geleenthede bevestig.

5.7.4 BEHOEFTE AAN EENHEID

Dowes verkies dikwels die geselskap van ander Dowes omdat hulle onderling effektief kan kommunikeer en omdat Dowes behoefte het daaraan om as aparte eenheid of minderheidsgroep te funksioneer (kyk 2.12, p. 35). Hierdie stellings is in die ondersoek getoets deur aan respondente te vra of hulle wel slegs Dowes of ook horendes se geselskap verkies, soos aangedui in Tabel 5.14:

Tabel 5.14: Dowes se voorkeurgeselskap

Voorkeurgeselskap	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
Slegs Dowes onderling	10	14 %
Slegs met horendes	6	9 %
Beide Dowes en horendes	53	76 %
Geen mening	1	1 %
Totaal	70	100 %

Uit Tabel 5.14 is dit duidelik dat dit 'n mite is dat Dowes slegs ander Dowes se geselskap verkies. Hierdie bevinding word bevestig deur die feit dat slegs 25 (36 %) respondente aan 'n klub vir Dowes behoort (kyk vraag 5.2 van Bylae A).

Die implikasie van bogenoemde vir maatskaplike werk met Dowes is dat maatskaplike werkers geleenthede moet skep waardeur Dowes leiding kan neem en welsynsverantwoordelikhede kan aanvaar. Respondente het aangedui dat Dowes wel vrywillige take in Dowesorg kan verrig soos die reël van sosiale funksies, Dowe-klubs en sportbyeenkomste, hulp met geestelike leiding en probleemoplossing, voorkoming van eensaamheid en die aanbieding van opleidingsprogramme aan Dowes.

5.7.5 BEHOEFTE AAN INDIVIDUELE REGTE

Individuele menseregte is van toepassing op alle landsburgers omdat menseregte basiese maatskaplike en sosiale behoeftes weerspieël (kyk 3.3.5, p. 62). Dowes het die reg om onafhanklik te funksioneer sonder enige vorm van diskriminasie, uitbuiting en verwaarlosing. Menseregte kan toegepas word op alle lewensterreine, maar as voorbeeld van Dowes se behoefte aan individuele regte is gefokus op wetlike aspekte. Enkele vrae is aan respondente gestel ten opsigte van Dowes se wetlike regte.

* Volgens 35 (50 %) respondente kan lede van die polisie nie effektief met Dowes kommunikeer nie en is daar geen tolkdienste beskikbaar by Suid-Afrikaanse polisie kantore nie. Volgens 39

(56 %) respondente weet sommige Doves nie wat die aanklag teen hulle is wanneer hulle deur die polisie ondervra word nie.

* Volgens 39 (56 %) respondente weet dove wetsoortreders nie wat hulle wetlike regte is of wat die rol van 'n prokureur is nie.

* Volgens 36 (51 %) respondente weet dove wetsoortreders nie wat die term borgtog beteken nie en kan hulle dus nie aandrang op hulle reg tot borgtog nie.

Die implikasie van bogenoemde bespreking vir maatskaplike werk is dat meer aandag gegee sal moet word aan die reël of aanbod van lewensvaardigheidsprogramme vir volwasse Doves. Doves se werklike maatskaplike behoeftes behoort in ag geneem te word wanneer welsynsprogramme beplan word en daarom is dit belangrik om Doves self te betrek by die bepaling van hulle behoeftes met betrekking tot individuele regte.

5.7.6 BEHOEFTE AAN GODSDIENS

Een van die mens se basiese behoeftes is om sin en betekenis in die lewe te vind en godsdiens vervul 'n uiters belangrike rol in hierdie proses (kyk 3.3.6, p. 67). Respondente is gevra wat hulle beskou as die belangrikste behoeftes van Doves ten opsigte van godsdiens.

* Volgens 28 (40 %) respondente is die belangrikste godsdienstige behoeftes van Doves om die betekenis van die verlossingsboodskap en die implikasies van Christenskap te verstaan.

nuusbriewe, tolke in eredienste, om die woord van God self te versprei, Bybelstudie, geestelike vervulling en meer kommunikasie tussen Christene.

Die implikasie vir maatskaplike werkers is om te let op Dowes se godsdienstige behoeftes en om godsdiens in te sluit by projekte.

5.7.7 DOWES SE BEHOEFTE AAN 'N POSITIEWE SELFBEELD

Dowes word dikwels beskryf as impulsief, selfsugtig, onvolwasse en wantrouig (kyk 2.10, p. 31). Dowes kan ook gefrustreerd, angstig, eensaam, onseker en verward wees as gevolg van onduidelike verwagtinge wat aan hulle gestel word (kyk 2.2.6, p. 21).

Respondente is versoek om hulleself te beskryf met behulp van 'n lys karaktertrekke ten einde 'n beeld te vorm van hoe die tipiese dowe persoon se selfbeeld lyk, soos aangedui in Tabel 5.15:

Tabel 5.15: Karaktertrekke van 'n tipiese dowe persoon

Karaktertrek	Aantal respondente	N = 70
		Persentasie
Vriendelik	46	66 %
Buierig	16	23 %
Liefdevol	48	69 %
Trots	36	51 %
Kinderagtig	10	14 %
Eerlik	44	63 %
Godsdienstig	48	69 %
Skaam	10	14 %
Gefrustreerd	22	31 %
Wantrouig	14	20 %
Gelukkig	46	66 %
Lui	8	11 %
Selfsugtig	6	9 %
Normaal	49	70 %
Kwaad	12	17 %

Respondente se selfbeskrywings skets die beeld van 'n persoon met oorwegend positiewe karaktertrekke, bv. vriendelik, gelukkig en normaal. Die implikasie vir maatskaplike werk is dat hierdie beeld van Dowes beklemtoon moet word as deel van publieke bewusmaking van doofheid sodat die algemene weerstand van horendes teenoor Dowes kan verander.

Om bogenoemde positiewe beeld te bevestig, is respondente gevra of hulle doofheid as deel van die lewe aanvaar het, waarop 45 (64 %) respondente positief geantwoord het. Die meerderheid respondente is dus tevrede met hulle doofheid, hoewel 36 (51 %) respondente doofheid wel as 'n gestremdheid beskou. Ses (9 %) respondente het op die vraelys bygeskryf dat Dowes nie gestremdes is nie, maar wel mense met 'n kommunikasie-gestremdheid.

AFDELING 2

5.8 RESPONSPERSENTASIE: MAATSKAPLIKE WERKERS

Die totale aantal maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika is tans 36 waarvan ses in bestuursposisies is. Vanweë die klein universum is al 30 maatskaplike werkers wat direk met dowe kliënte werk, betrek. Die ses maatskaplike werkers in bestuursposisies is nie in die ondersoek betrek nie omdat hulle primêre taak nie direkte skakeling met dowe kliënte insluit nie.

Dertig vraelyste is aan die 30 maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika geos. Tydens die ondersoek was vier poste vakant en word die universum dus vasgestel op 26. In totaal is sestion ingevulde vraelyste terug ontvang (62 %).

5.9 IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE VAN RESPONDENTE

As deel van respondente se identifiserende besonderhede word vervolgens gelet op respondente se werkgewers, geslag, ouderdom, werkservaring, opvoedkundige kwalifikasies en ander opleiding deurloop.

5.9.1 RESPONDENTE SE WERKGEWERS

In Tabel 5.16 word aangedui by watter tipe organisasies respondente werk.

Tabel 5.16: Respondente se werkgewers

Organisasie	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Welsynsorganisasie	8	50 %
Skool vir Dowes	4	25 %
Nasionale Raad	2	13 %
Nasorg vir Dowes	1	6 %
Pre-primêre skool	1	6 %
Totaal	16	100 %

Uit Tabel 5.16 blyk dit dat die helfte van die ondersoekgroep in diens is van welsynsorganisasies in Dowesorg.

5.9.2 GESLAG VAN RESPONDENTE

In Tabel 5.17 word respondente se geslag aangedui.

Tabel 5.17: Respondente se geslag

Geslag	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Vroulik	15	94 %
Manlik	1	6 %
Totaal	16	100 %

Tabel 5.17 dui daarop dat maatskaplike werk met Dowes hoofsaaklik deur vroulike maatskaplike werkers beoefen word aangesien 94 % van die respondente vroulik is.

5.9.3 RESPONDENTE SE OUDERDOM

In Tabel 5.18 word respondente se ouderdom aangedui.

Tabel 5.18: Respondente se ouderdom

Ouderdom	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
21 tot 25	3	19 %
26 tot 30	3	19 %
31 tot 35	2	13 %
36 tot 40	4	25 %
41 tot 45	1	6 %
46 tot 50	1	6 %
bo 50	2	12 %
Totaal	16	100 %

Tabel 5.18 toon 'n redelike eweredige verspreiding van ouderdom tussen maatskaplike werkers in Dovesorg, wat beteken dat jare werkservaring ook eweredig verspreid behoort te wees. Jonger maatskaplike werkers kan dus hulle ouer kollegas raadpleeg vir advies en leiding rakende maatskaplike werk met Doves.

5.9.4 WERKSERVARING

Vervolgens word kortliks gelet op werkservaring van respondente by huidige sowel as vorige werkgewers.

a. Werkstermyne by huidige werkgewer

'n Ontleding van respondente se werkstermyne by die huidige werkgewers toon die volgende:

- * Tien (63 %) respondente is korter as drie jaar in diens;
- * Vier (25 %) respondente is tussen ses en agt jaar in diens;
- * Twee (12 %) respondente werk reeds langer as 11 jaar by die huidige organisasie.

Met inagneming van die ouderdomsverspreiding van die
 onderboekgroep dui hierdie gegewens op 'n hoë personeelomset
 onder jonger maatskaplike werkers in Dowsorg in Suid-Afrika.

b. Vorige werkservaring by ander werkgewers

In Tabel 5.19 word respondente se aantal jare werkservaring by
 vorige werkgewers aangedui ten einde vas te stel hoeveel
 respondente hulle loopbane in Dowsorg begin het.

Tabel 5.19: Vorige werkservaring by ander werkgewers

Jare werkservaring	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
0	5	31 %
2	1	6 %
7	1	6 %
9	2	13 %
11	2	13 %
14	1	6 %
17	2	13 %
18	1	6 %
19	1	6 %
Totaal	16	100 %

Tabel 5.19 toon dat vyf (31 %) respondente hulle loopbane in
 maatskaplike werk in Dowsorg begin het. Volgens die vraelyste is
 al vyf respondente met geen vorige werkservaring ook ingesluit by
 die tien respondente met minder as drie jaar ervaring by die
 huidige werkgewer (kyk 5.9.4.a, p. 135). Die noodsaaklikheid van
 indiensopleiding en selfstudie in Dowsorg word duidelik wanneer
 in ag geneem word dat tien (63 %) respondente minder as drie jaar
 in Dowsorg werk en dat vyf van hierdie respondente geen vorige

ervaring het nie. Maatskaplike werk met Doves vereis bykomende kennis en vaardighede omdat daar geen spesialiteitsopleiding in Dovesorg vir maatskaplike werkers in Suid-Afrikaanse opleidingsentra beskikbaar is nie.

5.9.5 OPVOEDKUNDIGE KWALIFIKASIES VAN RESPONDENTE

Respondente se opvoedkundige kwalifikasies word in Tabel 5.20 aangedui.

Tabel 5.20: Opvoedkundige kwalifikasies

		N = 16
Kwalifikasie	Aantal respondente	Persentasie
Diploma in maatskaplike werk	2	13 %
B.A.graad in maatskaplike werk	9	56 %
Honneursgraad	3	18 %
M.A.graad	2	13 %
Totaal	16	100 %

Een respondent het ook 'n onderwysdiploma verwerf nadat sy 'n B.A. graad in maatskaplike werk verwerf het. Volgens Tabel 5.20 is respondente goed gekwalifiseer in maatskaplike werk deurdat nege (56 %) 'n graad verwerf het en vyf (31 %) nagraadse kwalifikasies verwerf het.

5.9.6 ANDER OPLEIDING ONTVANG DEUR RESPONDENTE

Respondente het sedert Januarie 1991 die volgende kursusse deurloop wat as waardevol in Dovesorg beskou kan word (kyk Tabel 5.21, p.138):

Tabel 5.21: Kursusse deurloop

Kursus	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Gebaretaal	11	69 %
Vigs-voorligting	10	63 %
Kindermolestering	9	56 %
Spel terapie met kinders	4	25 %
Dwelmafhanglikheid	4	25 %

Ander opleidingskursusse bygewoon deur maatskaplike werkers sluit in primêre maatskaplike sorg, bejaardesorg, publieke bewusmaking, projekbegroting en -bestuur, strategiese beplanning, leierskap in dowe gemeenskap, seksterapie, hantering van gesinspanning, opleiding en werksplasing van gestremdes, gemeenskaps-psigiatrie, taalverwerwing by dowe kinders, gebaretaalwoordeboek, hoofstroomplasing van gestremde kinders, kleinsake-ontwikkeling, rekenaars, regstellende aksie, openbare optrede.

Uit bogenoemde blyk dit dat respondente sedert Januarie 1991 'n wye verskeidenheid ekstra kursusse bygewoon het en dat daar wel voorsiening gemaak word vir die verwerwing van bykomende kennis wat van waarde kan wees in Dovesorg.

5.10 METODES TOEGEPAS IN MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Maatskaplike werkers is Dovesorg behoort gebruik te maak van alle metodes in maatskaplike werk aangesien die metodes deel vorm van die opleiding van alle maatskaplike werkers (kyk 4.4, p. 84). Respondente se toepassing van die verskillende metodes vorm deel van die ondersoek en respondente is dus gevra hoedanig die verskillende metodes toegepas word. Die toepassing van

welsynsprogramme word eerstens bespreek aangesien metodes in maatskaplike werk daardeur bepaal word, waarna gelet word op die verskillende metodes in maatskaplike werk met Dowes.

5.10.1. WELSYNSPROGRAMME

a. Die skryf en indien van welsynsprogramme

Maatskaplike werkers in Dowesorg is verplig om vir subsidie-doeleindes en ter wille van doelgerigte beplanning jaarliks teen 31 Mei welsynsprogramme of progamevaluerings in te dien (kyk 4.3.3, p. 81). Drie van die sestien respondente in die ondersoek is vrygestel van hierdie verpligting aangesien hulle in poste aangestel is wat deel vorm van die onderwyspersoneel by skole vir Dowes. Die jaartal waarin die dertien respondente hulle eerste welsynsprogramme in Dowesorg geskryf het, word in Tabel 5.22 aangedui.

Tabel 5.22: Jaartal waarin welsynsprogram geskryf is

Jaartal	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
1989	2	12 %
1990	2	12 %
1991	3	19 %
1992	3	19 %
1993	3	19 %
Nie welsynsprogram geskryf	3	19 %
Totaal	16	100 %

Uit Tabel 5.22 is dit duidelik dat respondente wel welsynsprogramme ingedien het en dus voldoen het aan die Departementele vereistes vir welsynsbeplanning. Die rede vir die verskillende

jaartalle in Tabel 5.22 is dat respondente in daardie spesifieke jaar 'n nuwe welsynsprogram geskryf het. Die nuwe programme is gebaseer op bestaande welsynsprogramme in die organisasie en sluit 'n evaluering van die bestaande programme in.

b. Doelwitte in welsynsprogramme

Doelwitte word bepaal deur die spesialiteitsrigting van die maatskaplike werker in Dovesorg. By 'n skool vir Doves is die fokus van dienslewering op die dowe skolier en by 'n welsynsorganisasie vir Doves is die dowe volwassene die vernaamste doelwit. Organisasies wat direkte dienste aan Doves lewer sluit in skole, welsynsorganisasies, kerke, nasorgsentrums, pre-primêre skole en die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves.

Elke organisasie beskik oor 'n wye reeks doelwitte en daar word vervolgens kortliks gelet op daardie doelwitte wat gemik is op die bevrediging van 'n spesifieke groep Doves se maatskaplike behoeftes.

* Ooreenstemmende doelwitte by alle dienslewerende organisasies in Dovesorg in Suid-Afrika is die volgende:

- Die verhoging van Doves se lewenskwaliteit;
- Verhoging van Doves se selfbeeld;
- Opleiding van Doves;
- Voorsiening in Doves se materiële behoeftes.

* Doelwitte by 'n skool vir Dowes sluit die volgende in:

- Voorkoming van wanfunksionering by dowe kind en sy gesin;
- Doelgerigte terapeutiese behandelingsprogram om bestaande wanfunksionering by dowe kind en sy gesin te hanteer;
- Maatskaplike en emosionele welsyn van dowe kind en sy gesin;
- Vakansieplasings en -evaluering;
- Opleiding en benutting van vrywilligers;
- Evaluering van kleuters voor skooltoelating;
- Assessering van leergestremde dowe kinders;
- Opleiding van koshuisouers en biologiese ouers deur ouerleiding;
- Projekte soos naweekkampe en betrokkenheid by sport;
- Funksionering binne terapeutiese spanverband tot voordeel van dowe skoliere.

* Doelwitte by 'n welsynsorganisasie vir Dowes is soos volg:

- Werkskepping- en indiensplasingsprojekte;
- Bevorder sosiale inskakeling van Dowes in die gemeenskap;
- Rehabilitasiedienste aan dowe alkoholiste, dwelmverslaafdes, psigiatriese pasiënte en gevangenes;
- Statutêre dienste waarby Dowes betrokke is;
- Hulp met aansoeke vir pensioene en identiteitsdokumente;
- Registrasie van Dowes;
- Tolkdienste in howe, openbare plekke, vergaderings;
- Versorging van meervoudig-gestremde Dowes.

* Doelwitte by die S.A.Nasionale Raad vir Dowes is onder andere die volgende:

- Ontwikkel gemeenskapshulpbronne vir Dowes ten einde stelselmatig eie insette te onttrek;
- Stimulering en ontwikkeling van Dowes se potensiaal;
- Mobiliseer en ontwikkel menslike hulpbronne;
- Doen opleiding van vrywilligers en dowe leiers;
- Toepassing van projekte soos Vigsvoorkoming, dowe kriminele oortreders, psigiatriese pasiënte en lewensvaardighede;
- Statutêre dienste, pleegsorgtoesig, ens.;
- Opleiding van maatskaplike hulpwerkers;
- Aanbieding van strategiese beplanningssessies aan geaffilieerde organisasies;

Uit die oorsig oor doelwitte van welsynsprogramme blyk dit dat Dowes se maatskaplike behoeftes wel hanteer word binne die raamwerk van welsynsprogramme.

c. Betrokkenheid van Dowes by organisasiebestuur

Volgens tien (63 %) respondente het welsynsprogramme daartoe bygedra dat meer Dowes aktief betrokke geraak het by organisasiebestuur. Groter betrokkenheid kan bewerkstellig word deur die inhoud van die welsynsprogram gereeld met dowe leiers te bespreek en hulle opinies te vra ten opsigte van beplanning.

Die motivering vir respondente se menings is onder andere die volgende:

- Welsynsprogramme verseker meer doelgerigte optrede;
- die behoefte aan maatskaplike hulpwerkers en lewensvaardigheids-opleiding blyk veel duideliker;
- dowe kliënte neem meer deel aan welsynsaktiwiteite;
- maatskaplike werk met Dowes is meer taak-geöriënteerd.

d. Ander persone wat welsynsprogram se doelwitte ken

Respondente is gevra watter persone in die organisasie kennis dra van die welsynsprogram se doelwitte en inhoud. Die doel van hierdie vraag is om te bepaal of die toepassing van die welsynsprogram slegs deur die maatskaplike werker bepaal word en of ander persone in die organisasie ook die bereiking van doelwitte al dan nie kan monitor.

In sommige vraelyste word aangedui dat slegs die tikster kennis dra van die programdoelwitte en word die kontrole oor doelwitbereiking dus bevraagteken. Ander persone wat kennis dra van die

doelwitte sluit in die Direkteur van die organisasie, voorsitter en/of lede van bestuurskomitee, streekdirekteur van die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, lede van die terapeutiese span, skoolhoof, ander maatskaplike werkers, Departementele beamptes, beheerpersoneel en enkele Dowes.

Uit bogenoemde gegewens blyk dit dat verskeie ander persone die welsynsprogram se inhoud ken en dat welsynsprogramme dus in Dowesorg as werksdokumente benut word.

5.10.2 TERREINE VAN DIENSLEWERING

Respondente lewer 'n omvattende diens wat vele terreine insluit. Die terreine van dienslewering soos dit in die praktyk toegepas word, word vervolgens bespreek in terme van gevallewerk, groepwerk, gemeenskapswerk, gesinsberaad en ander tipes dienste.

a. Maatskaplikewerk-hulpverlening aan individuele Dowes (gevallewerk)

In Tabel 5.23 word aangedui hoeveel respondente gevallewerk doen.

Tabel 5.23: Respondente wat gevallewerk doen

Metode	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Doen wel gevallewerk	15	94 %
Doen nie gevallewerk	1	6 %
Totaal	16	100 %

Die respondent wat nie gevallewerk doen nie werk slegs met dowe kleuters en hulle ouers. Die gemiddelde persentasie tyd bestee aan gevallewerk per maatskaplike werker is 53 % wat daarop dui dat respondente die grootste persentasie tyd wel aan gevallewerk bestee (kyk 1.2, p. 3 en 4.4.1, p. 84).

b. Maatskaplikewerk-hulpverlening aan groepe (groepwerk)

In Tabel 5.24 word aangedui hoeveel respondente groepwerk doen.

Tabel 5.24: Respondente wat groepwerk doen

Metode	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Doen wel groepwerk	11	69 %
Doen nie groepwerk	5	31 %
Totaal	16	100 %

Uit Tabel 5.24 blyk dit dat die meerderheid respondente wel groepwerk doen ten spyte van verskillende kommunikasiemetodes van Doves. Groepwerk met Doves blyk dus nie so moeilik te wees nie en kan wel in sommige situasies die wenslikste metode wees (kyk 4.4.2, p. 90). Die gemiddelde persentasie tyd bestee aan groepwerk per respondent is 10 %.

Vervolgens word gelet op die tipe groepwerk wat gedoen word deur respondente. Die volgende is voorbeelde van groepe wat deur respondente gebruik word om Doves se maatskaplike behoeftes te hanteer.

- dowe skoliere om lewensvaardighede aan te leer
- hardhorende kinders om aanpassing tussen horendes te verbeter
- moeders van dowe kinders om hantering van kind te verbeter
- vaders van dowe kinders om kinders se doofheid te aanvaar
- bestuurskomitees (dowe lede) om bestuursvaardighede te verbeter
- volwasse Doves om sosiale vaardighede te verbeter
- vrywillige werkers om vaardighede aan te leer
- bejaarde Doves om aanpassing te vergemaklik
- ouers van dowe kinders om ouerlike rolle te verbeter
- dowe vroue om sosiale en opvoedkundige doelwitte te bereik.

Uit bogenoemde lys van voorbeelde blyk dit dat groepwerk in Dovesorg benut kan word om 'n verskeidenheid maatskaplike behoeftes van verskillende groepe Doves en persone verwant aan of betrokke by Doves effektief te hanteer.

c. Maatskaplikewerk-hulpverlening aan gemeenskappe
(gemeenskapswerk)

In Tabel 5.25 word aangedui hoeveel respondente gemeenskapswerk doen.

Tabel 5.25: Respondente wat gemeenskapswerk doen

Metode	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Doen wel gemeenskapswerk	11	69 %
Doen nie gemeenskapswerk	5	31 %
Totaal	16	100 %

Uit Tabel 5.25 blyk dit dat die meerderheid respondente wel gemeenskapswerk doen en dat respondente die belangriker rol van gemeenskapswerk besef (kyk 4.4.3, p.95). Die gemiddelde persentasie tyd bestee aan gemeenskapswerk per respondent is 9 %.

Voorbeelde van gemeenskapswerkprojekte is soos volg deur respondente aangedui:

Die reël van inligtingsdae met betrekking tot Dovesorg, vrywilliger-komitees, werkskeppingsprojekte vir dowe kandidate, openbare bewusmaking van doofheid, sosiale klubs vir Doves, inligting aan Doves oor verkiesingsprosedure en Vigs, dienste aan dowe gevangenes, bou van ouetehuis vir bejaarde Doves, behuising vir volwasse Doves, finansiële ondersteuning vanaf gemeentes, skakeling met werkgewers van Doves, selfhelpgroepe.

Uit bogenoemde voorbeelde van gemeenskapswerkprojekte blyk dit dat gemeenskapswerk waardevol kan wees om Doves se maatskaplike behoeftes effektief te hanteer. In baie van die projekte is Doves se betrokkenheid noodsaaklik omdat die projekte vanuit Doves se belewing van behoeftes benader behoort te word.

d. Gesinsberaad

In Tabel 5.26 word aangedui hoeveel respondente wel gesinsberaad doen (kyk 4.4.4, p.100).

Tabel 5.26: Respondente wat gesinsberaad doen

Metode	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Doen wel gesinsberaad	13	81 %
Doen nie gesinsberaad	3	19 %
Totaal	16	100 %

Uit Tabel 5.26 blyk dit dat gesinsberaad gereeld as metode deur respondente gebruik word. Die gemiddelde persentasie tyd bestee aan gesinsberaad per respondent is 15 %.

e. Ander tipes dienste wat deur respondente gelewer word

In Tabel 5.27 word aangedui watter ander tipes dienste deur respondente gelewer word.

Tabel 5.27: Ander tipes dienste gelewer

Metode	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Lewensvaardigheidsopleiding	11	69 %
Opvoedkundige programme	13	81 %
Voorkomingsprogramme	10	63 %
Vakansieprogramme	5	31 %
Ouerleidingsgroepe	7	44 %
Tolkdienste	8	50 %
Werkplasing	11	69 %

Uit Tabel 5.27 blyk dit dat respondente verskeie ander metodes toepas ten einde in die maatskaplike behoeftes van Dowes te voorsien. Dienste word ook gelewer aan onder andere bejaarde Dowes, Doof-blindes, hardhorende kinders en hulle gesinne.

5.10.3 BESONDERHEDE VAN TEIKENSISTEME

Respondente is versoek om besonderhede te verskaf ten opsigte van die onderskeie teikensisteme sodat die praktyk vergelyk kan word met die teoretiese bespreking in Hoofstuk 4. Die besonderhede van teikensisteme word bespreek in terme van die aantal dowe kliënte, tipe maatskaplike probleme van dowe kliënte, maatskaplike behoeftes van Dowes, werksituasie van kliënte en benutting van vrywilligers.

a. Aantal Doves aan wie maatskaplikewerk-dienste gelewer word

Hierdie vraag is deur slegs vyf maatskaplike werkers volledig beantwoord en beskikbare gegewens is dus nie verteenwoordigend van al die maatskaplike werkers in Dovesorg nie. Uit die beskikbare gegewens blyk dit egter dat die gemiddelde aantal kliënte van die betrokke vyf maatskaplike werkers in Dovesorg soos volg daar uitsien (Tabel 5.28):

Tabel 5.28: Gemiddelde aantal dove kliënte van vyf respondente

Kategorie kliënt	Aantal
Aantal langtermynkliënte	221
Aantal korttermynkliënte	47
Aantal geslote lêers	39

Uit Tabel 5.28 blyk dit dat die gemiddelde aantal kliënte van vyf maatskaplike werkers 268 kliënte is ($221 + 47$). Die syfer is hoog as in aanmerking geneem word dat maatskaplike werkers in die praktyk gemiddeld tussen 80 en 300 kliënte het (kyk 1.2, p.3).

b. Tipe maatskaplike probleme van dove kliënte

Maatskaplike werkers is versoek om die algemene maatskaplike probleme aan te dui waarmee dove kliënte hulp benodig.

Hierdie bevindings word aangedui in Tabel 5.29. In die laaste kolom in Tabel 5.29 word die gemiddelde aantal kliënte per respondent aangedui.

Tabel 5.29: Tipiese maatskaplike probleme van dowe kliënte

Tipe maatskaplike probleem	Aantal kliënte	Gemiddeld
Alkoholprobleme	48	3,0
Kriminele neigings	27	1,7
Dwelmprobleme	39	2,4
Huweliksprobleme	63	4,0
Kinderopvoeding	65	4,1
Seksuele wanaanpassing	8	0,5
Psigiatriese probleme	52	3,3
Pleegsorg	7	0,4

Uit Tabel 5.29 blyk dit dat respondente meer tyd spandeer aan die hantering van kliënte met alkoholprobleme, dwelmprobleme, huweliksprobleme, kinderopvoeding en psigiatriese probleme. Minder tyd word spandeer aan pleegsorg en seksuele wanaanpassing.

c. Maatskaplike behoeftes van Dowes

Respondente is versoek om aan te dui wat hulle as die vernaamste maatskaplike behoeftes van Dowes beskou (kyk vraag 4.3 van Bylae B) en die volgende behoeftes is aangedui:

Suksesvolle werkplasing
 Aanvaarding as normale mens
 Aanleer van lewensvaardighede
 Huisvesting
 Tolkdienste
 Kommunikasie met horendes
 Sosiale interaksie
 Toepaslike opleiding op skool
 Suksesvolle huwelik
 Gelukkige gesinslewe
 Selfverwesenliking
 Televisie-onderskrifte
 Om iemand as vertroueling te hê
 Naskoolse opleiding
 Groter voorsiening deur mediese fondse aan Dowes
 Meer skole en sportgeriewe vir Dowes
 Sterker Dowe-kultuur
 Meer oudiometriese hulpbronne in die gemeenskap.

Uit respondente se menings blyk dit dat die belangrikste ooreenstemmende behoeftes van Dowe suksesvolle werkplasing, aanvaarding en die aanleer van lewensvaardighede is.

d. Werksituasie van dowe kliënte

Respondente is versoek om aan te dui wat die werksituasie van hulle dowe kliënte is en die resultaat word in Tabel 5.30 getoon.

Tabel 5.30: Werksituasie van dowe kliënte

Werksituasie	Aantal kliënte
Werkloos	144
Werksku	25
In tydelike pos	14
In permanente pos	90
In beskutte arbeid	11
Totaal	284

Uit Tabel 5.30 blyk dit dat 144 dowe kliënte van respondente werkloos is en dat maatskaplike werkers programme behoort te ontwikkel wat die probleem kan hanteer.

5.10.4 BENUTTING VAN VRYWILLIGE WERKERS

Die benutting van vrywilliger werkers in maatskaplike werk kan 'n groot kostebesparing meebring terwyl die effektiwiteit van behoeftebevrediging van kliënte verhoog kan word (kyk 4.4.8, p. 106). Maatskaplike werkers se benutting van vrywilligers word in Tabel 5.31 aangedui.

Tabel 5.31 Benutting van vrywilligers

Benutting	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Benut wel vrywilligers	12	75 %
Geen benutting	4	25 %
Totaal	16	100 %

Volgens die vraelyste is die gemiddelde aantal vrywilligers per maatskaplike werker veertien persone.

Sommige take van vrywilligers is soos volg deur respondente aangedui:

Fondsinsamelingsprjekte, skakeling met instansies en persone namens Dowes, organisering van gemeenskapswerkprojekte, maak van speelgoed vir dowe kinders, aanbieding van opvoedkundige programme en lewensvaardighede aan Dowes, besoeke en dienste aan Dowes in psigiatriese hospitale, uitstallings van hulpmiddels vir Dowes, hulp met administratiewe take in welsynsorganisasie, reël uitstappies en sosiale byeenkomste vir Dowes, uitreiking na eensame Dowes, tree op as naweekouers vir dowe kinders in koshuise, geskenkpakkies en sakgeldvoorsiening vir dowe koshuisgangers, belangstelling in Dowes soos gelukwense met verjaarsdae, etes vir groepe Dowes, hulp met aankope van bv. huis, motor of kruideniersware, voorsiening van klere, dowe bejaardegroep.

5.10.5 KOMMUNIKASIE TUSSEN RESPONDENTE EN DOWES

Effektiewe kommunikasie tussen horende maatskaplike werkers en dowe kliënte is noodsaaklik vir doelgerigte probleemoplossing en individuele ontwikkeling (kyk 1.3, p.5). Respondente is dus verskeie vroe gevra oor hulle kommunikasievermoëns met Dowes.

a. Kommunikasiewyses

Die vraag is aan maatskaplike werkers gestel op welke wyse hulle met dowe kliënte kommunikeer (kyk vraag 5.1, Bylae B). In Tabel 5.32 word die kommunikasiewyses tussen maatskaplike werkers en dowe kliënte aangedui.

Tabel 5.32 Wyse waarop respondent met kliënt kommunikeer

Kommunikasiewyse	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Slegs spraak	5	31 %
Totale kommunikasie	9	56 %
Slegs gebaretaal	2	13 %
Totaal	16	100 %

Die syfer onder "Aantal respondente" in Tabel 5.32 dui op die wyse waarop maatskaplike werkers met hulle dowe kliënte kommunikeer. Uit Tabel 5.32 blyk dit dat die meerderheid maatskaplike werkers wel gebaretaal of totale kommunikasie met Doves gebruik (69 %), hoewel die effektiwiteit van kommunikasie nie bepaal is nie.

b. Respondente wat opleiding in gebaretaal deurloop het

In Tabel 5.33 word aangedui of respondente opleiding deurloop het in gebaretaal.

Tabel 5.33: Opleiding in gebaretaal

Opleiding deurloop	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Ja	11	69 %
Nee	5	31 %
Totaal	16	100 %

Volgens Tabel 5.33 het 69 % respondente gebaretaallopleiding ondergaan en kan afgelei word dat maatskaplike werkers wel redelik goed met Doves kan kommunikeer.

c. Beskikbaarheid van gebaretaalklasse in die omgewing

Die beskikbaarheid van gebaretaalklasse in respondente se omgewing word in Tabel 5.34 aangedui.

Tabel 5.34: Beskikbaarheid van gebaretaalklasse

Beskikbaar	Aantal respondente	N = 16
		Persentasie
Ja	11	69 %
Nee	5	31 %
Totaal	16	100 %

Volgens Tabel 5.34 het 69 % respondente aangedui dat daar gebaretaalklasse in hulle omgewing beskikbaar is. Nege (56 %) respondente het aangedui dat Doves hulle opgelei het in gebaretaal en twee (12 %) respondente in deur horendes opgelei.

d. Organisasie van gebaretaalklasse

Respondente is versoek om hulle mening uit te spreek oor die verantwoordelikheid van die maatskaplike werker in Dovesorg om self gebaretaalklasse te reël, waarop dertien (81 %) respondente ontkenkend geantwoord het.

Die redes vir hierdie respondente se menings was die volgende:

- Daar bestaan reeds genoeg strukture vir gebaretaalonderrig.
- Spraak moet eerder aangemoedig word as gebaretaal.
- Maatskaplike werkers het te min tyd beskikbaar.
- Doves is bevoegd om gebaretaalklasse te reël.
- Gebaretaal is Doves se eerste taal en moet daarom deur dowe opleiers aangebied word.

Die drie (19 %) respondente wat meen dat maatskaplike werkers wel gebaretaalklasse behoort te reël, het die volgende redes gegee:

- Daar heers groot belangstelling in die breë gemeenskap om gebaretaal aan te leer en maatskaplike werkers behoort hulp te verleen om klasse te reël met Dowes as leerkragte.
- Meer pogings kan aangewend word om kommunikasie tussen horendes en Dowes te verbeter.

Uit bogenoemde menings van respondente blyk dit dat Dowes self gebaretaalklasse behoort te reël en dat dit nie die taak van die maatskaplike werker is nie.

5.10.6 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Respondente is gevra om as maatskaplike werkers in Dowesorg enige algemene aanbevelings te maak betreffende meer effektiewe maatskaplike werk met Dowes. Respondente se opinies is die volgende:

a. Opleiding

- Maatskaplike werkers benodig meer indiensopleiding en groepsupervisie;
- Meer studente behoort hulle praktykopleiding in Dowesorg te doen.
- Opleidingskursusse in Dowesorg behoort by universiteite aangebied te word;
- Maatskaplike werkers benodig meer opleiding in die aanbieding van lewensvaardigheidskursusse;
- Dowes het 'n groot behoefte aan opleiding in lewensvaardighede;
- Dowe maatskaplike werkers en hulpwerkers moet opgelei word.

b. Inhoud van maatskaplike werk met Doves

- Daar moet duidelik onderskeid getref word tussen maatskaplike werk met Doves en met hardhorendes;
- Maatskaplike werkers behoort meer gebaretaal te gebruik;
- Meer openbare bewusmaking van Dovesorg is nodig;
- Maatskaplike werkers behoort meer tyd, geduld en begrip te ontwikkel wanneer hulle skakel met Doves;
- Stereotiepe gevalle- en groepwerkmetodes in maatskaplike werk met Doves is uitgedien en daar moet eerder gemeenskapswerk gedoen word vanuit 'n Dowe-kultuur benadering;
- Maatskaplike werkers in Dovesorg moet hulle dienste beter bemark, veral aan Doves self;
- Maatskaplike werkers moet meer gebruik maak van bestaande hulpbronne in die gemeenskap;
- Onafhanklike lewensvaardigheidsopleiding met 'n toegeruste assesseringsmodel moet deel vorm van welsynsprogramme.

c. Behoefte aan maatskaplike werk met Doves

- Meer maatskaplike werkers is in Dovesorg nodig, veral in die Wes-Kaap;
- 'n Nasorgsentrum vir Doves met 'n maatskaplike werker se dienste is dringend nodig in die Transvaal;
- Probleme van Doves is veel meer kompleks as die sigbare, aangebode probleem.

5.11 SAMEVATTING

Die samevatting van Afdelings 1 en 2 realiseer in Hoofstuk 6 en word dus nie aan die einde van Hoofstuk 5 bespreek nie.

HOOFSTUK 6

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

Op grond van die teoretiese bespreking van doofheid in hoofstukke 2, 3 en 4 en die resultate van die empiriese ondersoek soos beskryf in hoofstuk 5, kan gepaste gevolgtrekkings en aanbevelings in hoofstuk 6 gemaak word. Die bereiking van doelwitte en doelstellings vorm die raamwerk waarbinne gevolgtrekkings gemaak word.

6.2 GELDIGHEID VAN ONDERSOEK

Die ondersoek kan as geldig bestempel word aangesien daar soos volg aan die gestelde parameters voldoen is:

- Al die dowe respondente het doof geword voor sesjarige ouderdom en 75 % het doof geword voor tweejarige ouderdom. Respondente se taalvaardigheid het dus wel min-of-meer ooreengestem.
- Al die dowe respondente was tussen agttien en 53 jaar oud en maatskaplike behoeftes van jonger en ouer Dowes as die gestelde parameter het dus nie die resultate beïnvloed nie.
- Daar was 'n aanvaarbare verspreiding van geslag by respondente aangesien 43 % manlik was, 46 % was vroulik en 11 % het nie hulle geslag aangedui nie.

- Die responspersentasie van 35 % by dowe respondente en 62 % by maatskaplike werkers is beide aanvaarbaar vir geldige gevolgtrekkings.

6.3 GEVOLGTREKKINGS

6.3.1 OORKOEPELENDE GEVOLGTREKKING

Na aanleiding van die probleemstelling (kyk 1.3, p.5) is die oorkoepelende gevolgtrekking dat Doves se maatskaplike behoeftes wel in ag geneem word in welsynsprogramme deur maatskaplike werkers in Suid-Afrika, maar dat dowe leiers veel meer betrokke kan wees by welsynsbeplanning in Dovesorg.

6.3.2 BEREIKING VAN DOELWITTE

Die doelwitte van die ondersoek is bereik soos aangedui deur die volgende resultate (kyk 1.5, p.8):

a. Om literatuur te bestudeer

Literatuurbronne is bestudeer oor die maatskaplike behoeftes van Doves en maatskaplike werk met Doves. Uit die literatuurbronne is 'n oorsig gekry van maatskaplike behoeftes van Doves en maatskaplikewerk-dienslewering aan Doves en kon die vraelyste saamgestel word.

b. Om empiriese ondersoek te doen

Die teoretiese bespreking is as uitgangspunt gebruik om empiries, deur middel van 'n vraelys, vas te stel wat die maatskaplike behoeftes van Doves is volgens die menings van Doves

self en van maatskaplike werkers in Dowsorg. Maatskaplike werk met Dows in Suid-Afrika is empiries ontleed deur middel van 'n vraelys aan maatskaplike werkers in Dowsorg.

c. Om inligting te verwerk en gevolgtrekkings te maak

Die versamelde inligting is verwerk en ontleed en toepaslike gevolgtrekkings en aanbevelings kan dus gemaak word.

d. Om 'n bronnelys saam te stel

'n Volledige bronnelys is saamgestel en verskyn aan die einde van die verhandeling.

6.3.3 BEREIKING VAN DOELSTELLINGS

Die doelstellings van die ondersoek is bereik soos aangedui deur die volgende gevolgtrekkings (kyk 1.3, p.8). Die gevolgtrekkings is gebaseer op die menings van 70 dowe respondente en sestien maatskaplike werkers in Dowsorg.

a. Om kenmerke van doofheid te ondersoek

- Volgens die literatuur word doofheid in 11 % gevalle oorgeërf en volgens die ondersoek is 16 % oorgeërf. Die gevolgtrekking is dat die meerderheid dowe kinders horende ouers het en Dowe-kultuur word nie primêr in die ouerhuis oorgedra nie.

b. Om maatskaplike behoeftes van Dows vas te stel

Gevolgtrekkings rondom maatskaplike behoeftes van Dows word vervolgens weergegee volgens die raamwerk wat in die verhandeling gebruik is.

* Behoefte aan effektiewe kommunikasie

- Respondente in hierdie ondersoek openbaar 'n behoefte aan gebaretaal aangesien 73 % gebaretaal goed ken en slegs 24 % meen spraak en liplees is die beste tipe kommunikasie vir Doves. Die vaardigheid om te kan liplees is egter ook belangrik aangesien 69 % van respondente goed kan liplees (kyk 5.7.1, p.120).
- Tolkdienste is 'n belangrike behoefte van respondente aangesien 50 % van respondente aangedui het dat hulle gereeld van tolke gebruik maak.
- Kommunikasie met professionele persone is 'n probleem vir die meerderheid respondente deurdat 81 % probleme ondervind om met hulle geneesheer te kommunikeer en 50 % meen die polisie kan nie effektief met Doves kommunikeer nie. Kommunikasie in openbare plekke blyk nie 'n probleem te wees nie aangesien slegs 26 % kommunikasieprobleme in die poskantoor ervaar en 20 % in die biblioteek.

* Behoefte aan effektiewe opleiding

- Dowe babas behoort van kleins af aan gebaretaal blootgestel te word aangesien 74 % van respondente meen dat dove babas gebaretaal kan verstaan en gebruik voordat hulle spraak kan verstaan en gebruik. Die opvoeding van dove babas kan dus verbeter indien gebaretaal in die opvoedingsproses gebruik word omdat hulle beter verstaan wat aan hulle geleer word (kyk 5.7.2, p.124).

- Die beskikbaarheid van skoolopleiding vir Doves is ontoereikend aangesien 31 % van respondente slegs primêre skoolopleiding geniet het. Respondente se menings oor veranderinge binne die skoolopset blyk realisties te wees en behoort dus in ag geneem te word deur opvoeders in Dovesorg.

- Formele naskoolse opleiding is 'n groot behoefte by respondente en 66 % het aangedui dat Doves graag meer naskoolse opleiding sal wil ondergaan.

- Informele volwasse opleiding blyk ook 'n groot behoefte by respondente te wees aangesien slegs 56 % byvoorbeeld die term "Vigs" verstaan.

* Behoefte aan gelyke geleenthede

- Doves ervaar in die praktyk dat daar op vele terreine teen hulle gediskrimineer word, bv. in die werk, ten opsigte van opleidingsgeleenthede en aanvaarding as individue. Slegs 20 % van respondente is van mening dat Doves dieselfde geleenthede in die werksituasie het as horendes (kyk 5.7.3, p.127)

- Weinig voorsiening word vir Doves gemaak om kulturele verryking in die horende omgewing te ervaar, bv. tolke by teaters, hoewel 49 % van respondente gereeld teateropvoerings bywoon en 43 % gereeld filmvertonings bywoon.

- Doves openbaar die behoefte aan meer hulpmiddels om hulle kommunikasie met andere te vergemaklik, bv. 79 % respondente het

aangedui dat Dowes baat kan vind by die beskikbaarheid van faksmasjiene.

- Gehoorapparate word deur slegs 30 % van respondente gebruik en gehoorapparate is dus vir min Dowes 'n hulpmiddel.

* Behoefte aan eenheid

- Die meeste Dowes verkies die geselskap van ander Dowes, maar in hierdie ondersoek het slegs 14 % van die respondente bogenoemde stelling beaam. Die meerderheid respondente, nl. 76 %, verkies die geselskap van horendes en Dowes (kyk 5.7.4, p.128).

- Sosiale klubs slegs vir Dowes blyk ook nie baie gewild te wees nie, aangesien slegs 36 % van die respondente aan sosiale klubs vir Dowes behoort.

* Behoefte aan individuele regte

- Individuele menseregte is van toepassing op alle landsburgers, maar volgens 56 % van respondente weet die meeste Dowes nie wat hulle wetlike regte is wanneer hulle in arres sou wees nie (kyk 5.7.5, p.129).

* Behoefte aan godsdiens

- Hoewel daar weinig tolkdienste beskikbaar is by eredienste in kerke, word Dowes se behoefte aan godsdiens geïllustreer deur die feit dat 91 % van respondente wel aan 'n kerk behoort (kyk 5.7.6, p.130). Daar is egter nie gekontroleer hoe gereeld dowe respondente kerk bywoon en of daar tolke beskikbaar is nie en geen geldige gevolgtrekkings kan dus gemaak word nie.

* Behoeftes aan 'n positiewe selfbeeld

- Doves openbaar dikwels karaktertrekke soos frustrasie, wantroue, impulsiwiteit, onvolwassenheid en selfsug. Volgens hierdie ondersoek beskou die meerderheid respondente hulleself egter as vriendelik, liefdevol, trots, eerlik, godsdienstig, gelukkig en normaal. Hierdie positiewe selfbeeld word bevestig deur die feit dat 64 % van respondente aangedui het dat hulle die doofheid aanvaar het en 70 % van respondente beskou hulleself as normale mense (kyk 5.7.7, p.131).

c. Om die aard van maatskaplikewerk-dienste aan Doves te bepaal

'n Verdere doelstelling was om die aard van maatskaplikewerk-dienslewering aan Doves te bepaal (kyk 1.5, p.8). Die ondersoeksgroep het uit sestien maatskaplike werkers in Dovesorg bestaan. Uit die ondersoek kan die volgende gevolgtrekkings gemaak word ten opsigte van maatskaplike werkers in Dovesorg en maatskaplikewerk-dienste aan Doves (kyk 5.9, p.133):

- Maatskaplike werkers in Dovesorg is meesal vroulik aangesien 94 % van maatskaplike werkers in die ondersoek vroulik was.
- Maatskaplike werkers is volgens ouderdom redelik eweredig versprei aangesien 38 % van die maatskaplike werkers in die ondersoek jonger as 30 jaar is, 38 % is tussen 30 en 40 jaar oud en 24 % is ouer as 40 jaar.
- Maatskaplike werkers in Dovesorg se ervaring van Doves blyk min te wees aangesien 63 % minder as drie jaar ervaring in Dovesorg

het, van wie die helfte geen vorige ervaring van maatskaplike werk het nie. Indiensopleiding van maatskaplike werkers in Dovesorg behoort dus 'n prioriteit te wees.

- Volgens 63 % van die maatskaplike werkers het welsynsprogramme daartoe bygedra dat Doves meer betrokke geraak het by die toepassing van welsynsprogramme en welsynsaktiwiteite (kyk 5.10.1, p.139). Welsynsprogramme behoort daarom as werksdokument gebruik te word en doelwitte behoort aan alle betrokkenes bekend te wees.

- Gevallewerk is steeds die metode in maatskaplike werk wat die meeste toegepas word aangesien 53 % van maatskaplike werkers se tyd aan gevallewerk bestee word. Hoewel 69 % van die maatskaplike werkers groepwerk en gemeenskapswerk doen, word slegs 10 % en 9 % van hulle tyd onderskeidelik aan die twee metodes bestee (kyk 5.10.2, p.143). Gesinsberaad word deur 81 % van die maatskaplike werkers toegepas en neem gemiddeld 15 % van hulle tyd in beslag.

- Die meeste maatskaplike werkers pas ook ander metodes van dienslewering toe, bv. lewensvaardigheidsopleiding, opvoedkundige programme, voorkomingsprogramme, tolkdienste en werkplasing, terwyl sommige ook vakansieprogramme loods en ouerleiding doen.

- Maatskaplike werkers se aantal kliënte wissel tussen 80 en 300, maar vyf van die respondente in hierdie ondersoek het gemiddeld 268 kliënte aan wie dienste gelewer word (kyk 5.10.3, p.147). Die gevolgtrekking is dat die gemiddelde aantal kliënte per maatskaplike werker onhanteerbaar hoog is en dat alternatiewe metodes toegepas behoort te word om die behoeftes van Doves te hanteer.

- Maatskaplike werkers se menings oor maatskaplike behoeftes van dowe kliënte is in ooreenstemming met dowe respondente se menings. Die belangrikste behoeftes volgens beide groepe respondente is suksesvolle werkplasing, aanvaarding van Doves as volwaardige mense en die aanleer van lewensvaardighede.
- Volgens maatskaplike werkers is 144 van hulle kliënte tans werkloos en die gevolgtrekking is dat programme geloods behoort te word om meer Doves in diens te plaas.
- Vrywillige werkers word deur 75 % van die maatskaplike werkers gebruik en vele take kan deur vrywillige werkers uitgevoer word (kyk 5.10.4, p.150). Die gevolgtrekking is dat vrywillige werkers meer benut behoort te word in Dovesorg.
- Volgens maatskaplike werkers gebruik 56 % totale kommunikasie en 13 % slegs gebaretaal wanneer hulle met Doves kommunikeer (kyk 5.10.5, p.151). Dit blyk dus dat maatskaplike werkers poog om effektief met Doves te kommunikeer, veral as in ag geneem word dat 69 % van respondente wel opgelei is in gebaretaal.
- Maatskaplike werkers se aanbevelings ten opsigte van maatskaplike werk met Doves blyk sinvol te wees en behoort deur welsynsleiers in Dovesorg in ag geneem te word (kyk 5.10.6, p.154).

6.4 AANBEVELINGS

Voortvloeiend uit die gevolgtrekkings word die volgende aanbevelings gemaak aan onderskeidelik dowe leiers, maatskaplike werkers in Dowsorg, welsynsorganisasies, skole, naskoolse opleidingsinstansies en toekomstige navorsers:

6.4.1 DOWE LEIERS

- Dowe leiers wat die orale- of die gebaretaalmetodes ondersteun behoort die voor- en nadele van elke metode te ontleed en behoort aanbevelings te maak aan horende kundiges in Dowsorg. Dit kan skadelik wees vir Dowsorg in die algemeen indien daar nie ooreenstemming binne dowe geledere is nie en daarom behoort dowe leiers en horende kundiges begrip te hê vir alle partye se oortuigings.
- Dowses self behoort die beste ambassadeurs vir Dowsorg te wees en daarom behoort dowe leiers daarop aan te dring dat geskikte kommunikasiekanale geskep word, bv. met professionele persone of in openbare plekke. Die daarstelling van 'n professionele tolkdien in Suid-Afrika behoort deel te wees van die verantwoordelikheid van dowe leiers.
- Ouers van dowe babas behoort bewus gemaak te word van alle alternatiewe metodes van opvoeding in Dowsorg, asook van die gevolge van elke metode op die dowe baba se latere lewe. Hierdie bewusmakingsproses kan veel meer waarde inhou indien dit vanaf dowe leiers kom.

- Dowe leiers behoort aan te dring daarop dat daar geen diskriminasie van enige aard teenoor Doves toegelaat mag word nie. 'n Deel van die proses kan insluit om bestaande diskriminerende praktyke bekend te maak deur bv. die openbare media.

- Dowe leiers behoort pogings aan te wend om aan Doves gelyke regte te verseker, bv. om self 'n tolk na kulturele aktiwiteite te neem sodat besluitnemers bewus kan word van Doves se unieke behoefte aan effektiewe kommunikasie.

- Dowe leiers behoort aan die horende wêreld te wys dat die algemene negatiewe houding teenoor Doves ongegrond is en dat Doves inderdaad normale mense is met oorwegend positiewe karaktertrekke.

- Dowe leiers behoort hulle stemme te laat hoor ten opsigte van alle aspekte van Dovesorg, bv. welsynsorganisasies, skole, kerke en die arbeidsterrein. Alle besluite binne Dovesorg behoort deur Doves voorgestel of geseondeer te word en daarom behoort Doves self in die leiersposisies te wees.

6.4.2 MAATSKAPLIKE WERKERS IN DOWESORG

- Maatskaplike werkers in Dovesorg behoort veel meer van dowe leierskap gebruik te maak deur dowe leiers te betrek by alle projekte en dienste. Sodoende sal maatskaplike werkers veel beter samewerking vanaf die breë dowe gemeenskap ontlok en kan veel meer konstruktiewe resultate bereik word. Dit behoort bv. nie vir

'n maatskaplike werker nodig te wees om 'n sosiale klub vir Dowes te stig nie, maar eerder om dowe leiers te motiveer om 'n klub te stig indien hulle dit verlang.

- Die inhoud van welsynsprogramme behoort aan Dowes bekend gemaak te word sodat hulle kan weet wat die maatskaplike werker se professionele taak is. Dit sal verseker dat onrealistiese verwagtinge nie aan die maatskaplike werker gestel word nie. Dowe leiers behoort reeds betrek te word by die opstel van die welsynsprogram om te verseker dat werklike behoeftes binne die dowe gemeenskap die fokus van die welsynsprogram is.

- Maatskaplike werkers behoort meer tyd te bestee aan ander metodes van maatskaplike werk as gevallewerk, veral wanneer die behoeftes eerder deur ander metodes bevredig kan word. 'n Voorbeeld hiervan is om eerder 'n dowe werksoeker op te lei om 'n effektiewe onderhoud te voer as om vir hom werk te gaan soek.

- Maatskaplike werkers sal minder tyd bestee aan verslagskrywing indien hulle minder kliënte het wat deur middel van gevallewerk bedien word en daarom behoort hulle slegs die kliënte te behou wat intensiewe terapie verlang. Beplanning op lêers behoort kort, doelgerig en tydgebonde te wees.

6.4.3 WELSYNSORGANISASIES IN DOWESORG

- Welsynsorganisasie behoort poste vir voltydse tolke te skep en behoort betrokke te wees by die daarstelling van 'n opgeleide en bekwame tolkestruktuur. Tolke behoort volgens hulle vaardigheid geakkrediteer en vergoed te word.

- Meer geleenthede vir naskoolse opleiding, hetsy formeel of nie-formeel, behoort deur welsynsorganisasies geskep te word.
- Welsynsorganisasies behoort met vervaardigers van faksmasjiene en ander hulpmiddels te onderhandel om hulpmiddels teen kosprys aan te koop en aan Dowes teen kosprys te verkoop aangesien min Dowes die duur hulpmiddels kan bekostig.
- Welsynsorganisasies in Dowesorg behoort hulleself veel beter te bemark sodat alle kwessies rondom Dowesorg na die organisasies verwys kan word en meer gemeenskapsondersteuning verkry kan word.
- Welsynsorganisasies behoort te verseker dat hulle personeel werksbevrediging ervaar sodat personeelomset verminder en vertroue in personeel toeneem.
- Welsynsorganisasies behoort te verseker dat alle personeellede effektief met Dowes kan kommunikeer en dat alle vorme van paternalisme teenoor Dowes verbied word.

6.4.4 SKOLE VIR DOWES

- Skole vir Dowes behoort ondersoek in te stel na die moontlikheid om eenhede vir dowe leerlinge by hoofstroomskole te ontwikkel. Opgeleide personeel kan roteer tussen eenhede sodat dowe leerlinge die beste opleiding moontlik kan ontvang terwyl integrasie van dowe leerlinge by die horende gemeenskap bevorder word. Hierdie eenhede kan waarskynlik die huidige tekort aan skole vir Dowes verminder en kan hoër opleidingsgeleenthede vir dowe kinders skep. Vir baie dowe leerlinge is spesiale onderwys

by skole vir Doves waarskynlik noodsaaklik.

- Skole vir Doves behoort dowe leiers op die beheerrade aan te stel sodat insette vanaf die dowe gemeenskap verseker word ten opsigte van opleiding in Dovesorg.

6.4.5 NASKOOLSE OPLEIDINGSINSTANSIES

- Naskoolse opleidingsgeleenthede behoort beskikbaar gestel te word aan Doves deur die daarstelling van geskikte hulpmiddels, bv. voltydse tolkdienste. Dit is onregverdig om te verwag dat Doves op gelyke vlak met horendes moet kompeteer terwyl daar 'n verskil in opleidingsvlak bestaan.

6.4.6 TOEKOMSTIGE NAVORSERS

- Verdere navorsing behoort gedoen te word ten opsigte van die voor- en nadele van orale opvoeding teenoor gebaretaalopvoeding deur te let op faktore soos huislike omstandighede, intellek, sosiale vaardigheid, professionele status en lewensvreugde.

- Navorsing behoort gedoen te word ten opsigte van gebaretaal in Suid-Afrika, wat kan insluit die ontwikkeling van een Suid-Afrikaanse Gebaretaal en die daarstelling van 'n opleidingskursus in gebaretaal.

- Navorsing behoort gedoen te word ten opsigte van metodes om skoolopleidingsgeleenthede vir dowe kinders uit te brei, bv. eenhede vir dowe kinders by hoofstroomskole. Dieselfde aanbeveling is van toepassing op naskoolse opleidingsgeleenthede

vir Doves en ander terreine van opleiding, bv. opleiding in lewensvaardighede.

- Navorsing behoort gedoen te word ten opsigte van diskriminasie teenoor Doves in die praktyk en ten opsigte van metodes om diskriminasie te verhoed.

- Navorsing blyk ook nodig te wees ten opsigte van maatskaplike werkers in Dovesorg se werklike resultate deur die toepassing van verskillende metodes in maatskaplike werk en hoedanig beskikbare tyd effektief benut word.

6.5 SLOT

Uit hierdie studie blyk dit dat Doves in Suid-Afrika aan die vooraand staan van opwindende ontwikkelingsgeleenthede vir Doves. Navorsers wil graag alle deelnemers aan die studieprojek hartlik bedank vir hulle samewerking.

Dowe leiers word sterkte toegewens met die nuwe uitdagings in Dovesorg. Suksesvolle Dovesorg sal meer-en-meer bepaal word deur die insette van dove leiers en hulle volharding en insig kan bepaal of Doves se huidige maatskaplike behoeftes bevredig kan word.

BRONNELYS

TYDSKRIFARTIKELS

Batavia A. 1990. The Americans with Disabilities Act of 1990 Fact Sheet. National Organization on Disability. Washington, DC.

Beck R L. 1989. Hearing-impaired social workers: Something lost, something gained. Unisa Social Work Abstracts. Social work, 32(2): 151-153.

Botha D. 1990. Gedragsverandering deur middel van Maatskaplike Groepwerk. Maatskaplike werk/Social work, 26(1):4-7.

Briner W 1991. The treatment of tinnitus or.... Shhh Journal. July/August 1991:10.

Brooks B. 1992. We must share deaf culture with a wider TV audience! Soundbarrier. Mei 1992:6.

Cooke T & Cowan M R. 1991. Confronting sexual abuse in the deaf community. Vibrations. September 1991:9.

Dick J E. 1989. Serving hearing-impaired alcoholics. Unisa Social Sciences Index. Social work. 34:555.

Dixon T L. 1987. Addiction among the hearing impaired. EAP-Digest. January/February 1987:41-44.

Geddes L. 1989. Do I do for my client or do I enable my client to do for himself. Social work Newsletter. S.A.National Council for the Deaf. December 1989:8.

Gray M M. 1991. South African Social Work enters its radical Hour. Social work. 27(3/4):373.

Haythornthwaite A. 1991. Social work vs interpreting. Soundbarrier May 1991:16.

Herbst J M. 1986. Die inskakeling van die dowe persoon in die gemeenskap. Welsynfokus. 21(2):10-15.

Hodgman N. 1979. Needed: In-service for children. School Social Work Journal. 3(2):93.

Lloyd G. 1991. Factors which hamper the efficient management and rehabilitation of hearing impairment: Why are they still occurring? Social Work Newsletter. S.A.National Council for the Deaf. April 1992.

Lund F. 1991. Will Private Hands do Public Tasks? Social work. 27(2):102.

Meier R P. 1991. Language acquisition by deaf children. American Scientist. Journal of Sigma (xi).

Mitchell J L. 1989. The only real experts are the clients. Social work Newsletter. S.A.N.C.D. Desember 1989.

Mthembu E K. 1988. Role of the social worker in combating discrimination against the hearing impaired. Social Work Practice. 2(2):10-15.

Opperman H A. 1989a. Dowe-Kultuur. Stille BoodsAPPER. 58(5):1.

Opperman H A. 1989b. The importance of the volunteer in welfare work. Silent Messenger. 58(10):1.

Osei-Hwedie K. 1993. The challenge of social work in Africa. Starting the indigenisation process. Journal of social development in Africa. 8(1):19-30.

Padden C. 1993. Sharing a Culture. World Federation of the Deaf News. Finland. March 1993:5-8.

Pecora P J. 1986. Adult children of deaf parents. Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work. January 1986:12.

Portner D. 1981. Clinical aspects of social group work with the Deaf. Social work with groups. 4(3-4):123-133.

Ross E. 1984. Exploratory survey of opinions of deaf consumers of services and programmes provided by a community agency serving deaf people. Welfare Focus. 19(2):29-34.

Ross E. 1988a. Implications of applying empirical research with deaf communities. Welfare Focus. 23(2):8-12.

Ross E. 1988b. An ecological approach to social work with deaf communities. Social work. 24(3):146-152.

Ross E. 1989. Deaf culture and identity issues: A phenomenological perspective. Social work Practitioner/ Researcher. 2(1):2-11.

Ross E. 1990a. Self-esteem in deaf young adults: An ecological perspective. Social work. 26(4):324-329.

Ross E. 1990c. The religious dimension in social work with deaf communities. Social work Practitioner/Researcher. 3(2):23-30.

Ross E. 1991. Empowerment of persons with acquired hearing loss. Social work. 27(2):191-198.

Sellars S Thorpe P & Beighton P. 1974. X-Linked Deafness in a South African Kindred. S.A. Medical Journal. 48:587-590.

Sellars S & Beighton P. 1983. Childhood Deafness in Southern Africa. Journal of Laryngology and Otology. 97. October 1983:885-889.

Shhh Journal. 1991. Meniere's Disease: Successful ways to cope. Shhh Journal. November/December:14-15.

Spaltro K. 1990. Work and the paradox of Disability. Shhh Journal. Desember 1990:3.

Taback R. 1991. The Movement towards Indigenization of Social Service Delivery in South Africa. Social work. 27(3/4): 268-271.

Triegaardt J D. 1991. Social Development Perspectives: Challenges for the Social work Profession. Social work. 27(3/4): 236-239.

Van der Walt G E & Van der Westhuizen C H J. 1990. Die gebruik van konstruktiewe konfrontasie met die alkoholafhanklike pasiënt. Maatskaplike werk. 26(4):304-315.

Van Zyl M A. 1989. An analysis of future roles, outputs and competencies of social workers. Social work. 25(4):271-275.

Vibrations. 1991. Sexual abuse prevention programme for Deaf children; Aids and the Deaf community. Vibrations. May 1991:14.

PUBLIKASIES

Benderley B L. 1980. Dancing without music. New York: Anchor Press/Doubleday.

Evans A D & Falk W W. 1986. Learning to be Deaf. New York: Mouton de Gruyter.

Fisher J. 1978. Effective Casework Practice: An Eclectic Approach. New York: McGraw Hill.

Hugo R. 1987. My kind kan nie hoor nie. Pretoria: Sigma Pers Bpk.

Kadushin A. 1985. Supervision in Social Work. New York: Columbia University Press.

Kisor H. 1990. What's that pig outdoors? A memoir of deafness. New York: Hill and Wang.

McCracken W & Sutherland H. 1991. Deaf-ability---Not Disability. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

McKendrick B W. 1990. Introduction to social work in South Africa. Pretoria: HAUM Tertiary.

Midgley J. 1983. Professional Imperialism: Social Work in the Third World. London: Heinemann.

Mindel E & Vernon M. 1987. They grow in Silence. Boston: Massachusetts. College Hill Press.

Pincus A & Minahan, A. 1973. Social work practice: Model and method. Itasca: F.E. Peacock Publishers.

Rubin A & Babbie E. 1989. Research methods for social work. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.

Sacks O. 1991. Seeing voices. New York: Harper Perennial.

Schaller S. 1991. A Man without Words. New York: Summit Books.

Schwartz M. 1987. Choices in Deafness. Rockville: Woodbine House.

Vernon M. 1987. Deafness and mental health: Some theoretical views. Washington DC.: Gallaudet University Press.

Winefield R. 1987. Never the twain shall meet: Bell, Gallaudet and the communications debate. Washington DC: Gallaudet University Press.

VERHANDELINGS

Badenhorst F H. 1981. Die bruikbaarheid van die senior Suid-Afrikaanse Individuele Skaal vir die evaluering van blanke Afrikaanssprekende, hardhorende kinders. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling, Universiteit Stellenbosch.

Braun M S. 1990. Maatskaplike werk by 'n skool vir gehoorgestremdes. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling, Universiteit van Port Elizabeth.

Carmichael A M. 1989. The importance of public relations as a community work method working with the Deaf. Unpublished M.A.-dissertation, Rhodes University.

De Swardt H L. 1990. Gehoorgestremdheid by jong kinders: Psigo-sosiale implikasies vir die gesin. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling. Universiteit van Stellenbosch.

Jones S M. 1991. Mental Health Services and the Deaf: Utilization and Perceived Need. Unpublished Masters Dissertation, California State University, Long Beach.

McKenzie M. 1991. Voorkoming van Gehoorgestremdheid in Suid-Afrika. Ongepubliseerde MBChB IV Werkstuk. Universiteit Stellenbosch.

Roos M S. 1978. Gevallewerk met Doves. Ongepubliseerde M.A.-verhandeling. Randse Afrikaanse Universiteit.

Ross E. 1990b. Young adult deaf persons' transactions with ecological systems: Effects on self-esteem. Unpublished M.A.-dissertation, University of the Witwatersrand.

ONGEPUBLISEERDE MANUSKRIPTE

Collins J. 1992. Training the trainer of sign language. Course offered to deaf trainers, Worcester (September 1992).

Cronje J. 1992. Bestuursuitdagings vir welsynsorganisasies. Lesing aangebied vir Werkgroep vir kantoorhoofde, Universiteit van Stellenbosch (25 Mei 1992).

Du Toit C J. 1986. A comprehensive programme for the pre-school habilitation of the hearing impaired child. Lesing: Konferensie oor die opvoeding van Doves. Alpha-sentrum, Pretoria (3-5 Junie 1986).

Gradwell R. 1993. Groupwork with deaf women in Heathfield. Lecture at Congress, S.A.National Council for the Deaf, Midrand (27 Oktober 1993).

Penn C & Reagan T. 1991. Gebaretaal-werkswinkel. Worcester (September 1991).

Pienaar I J. 1992. Die werksituasie van gestremdes. Belhar: Mannekrag-Konferensie (20 Mei 1992).

Prinsloo F. 1992. Opleidingskursus vir maatskaplike werkers in Dowsorg: Die opleiding van dowe beraders vir dowe HIV/Vigs-pasiënte. Bellville (1 Julie 1992).

Ryklief S. 1991. Systematic Training for Effective Parenting. Lesing aangebied te Stellenbosch by die Vereniging vir Gesinsleiding (November 1991).

Smuts E. 1993. Psigiatriese dienste aan meervoudig-gestremde Dowses in die Suid-Afrikaanse konteks. Worcester: Lesing by Internasionale Simposium (30 Augustus 1993).

Venter P A. 1992. Het die Dowe 'n plek as werknemer binne die vervaardigingsbedryf? Soos gesien vanuit die praktyk. Lesing by Inligtingsdag oor Doofheid. Bellville (21 April 1992).

INLIGTINGSBROSJURES

De la Batskool. 1993. Inligtingsbrosjure oor lewensvaardighede. Worcester.

DISABILITY. 1993. Introduction to disability rights charter of South Africa (6). Cape Town.

Kleinsake-Ontwikkelingskorporasie 1992. Entrepreneurskap en die ontwikkeling van Kleinsake-ondernemings. Kaapstad.

Legal Rights. 1992. The guide for deaf and hard of hearing people. Washington DC.: Gallaudet University.

Opperman H A. 1990. Die gehoorgestremde kriminele oortreder en psigiatriese pasiënt. Memorandum. S.A.Nasionale Raad vir Dowses. Johannesburg.

Opperman H A. 1992a. Guidelines for an interpreter training programme. S.A.National Council for the Deaf. Johannesburg.

Opperman H A. 1992b. Information document. S.A.National Council for the Deaf. Johannesburg.

Op't Hof J. 1992b. Ten point plan for prevention of hearing-impairment. S.A.National Council for the Deaf. Johannesburg.

Prinsloo F. 1989. 'n Nasionale opleidingsprogram vir die rehabilitasie van dowe psigiatryse pasiënte. S.A. Nasionale Raad vir Doves. Johannesburg.

Prinsloo F. 1991. Strategie vir die rehabilitasie van dowe kriminele oortreders. S.A.Nasionale Raad vir Doves. Johannesburg.

Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. 1992. Rekenaarlyns van navorsing in Dovesorg in Suid-Afrika sedert 1960. Pretoria.

Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves. 1993. Lys van Maatskaplike werkers in Dovesorg.

Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves. 1993. Dagboek. Johannesburg.

Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves. 1993. Rekenaarlyns van geregistreerde Doves in die Kaapprovinsie. Johannesburg.

Suid-Afrikaanse Raad vir Maatskaplike Werk. 1993. Opleiding van maatskaplike hulpwerkers in Suid-Afrika. Pretoria.

Swart S. 1993. Some considerations concerning rehabilitation in South Africa. Abstract by S.A.National Council for the Deaf. Johannesburg.

ONGEPUBLISEERDE NAVORSINGSVERSLAE

Bunting C. 1981. Public attitudes to Deafness. London: Her Majesty's Stationary Office.

Hynes D. 1988. Social work with Deaf People. Norwich: Social work Monographs 65. University of East Anglia.

Op't Hof J. 1992a. Early detection for prevention of hearing impairment. Lesotho and Ellisras. S.A.Natioanl Council for the Deaf. Johannesburg.

Schnetler J Stokler D J Dixon B J Herbst D & Geldenhuys E. 1989. Opnamemetodes en -praktyk. Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing Meningspeilingsentrum. Pretoria.

Sentrale Statistiekdiens. 1994. Beraamde statistieke van dowe en hardhorende mense in S.A. na aanleiding van die Sentrale Statistiekdiens se 1994 middeljaarramings. Pretoria.

Smit A L. 1992. Rehabilitasiedienste vir dowe alkoholiste en dwelmverslaafdes in Suid-Afrika. Jaarverslag aan S.A.Nasionale Raad vir Doves.

Strijdom H G. 1971. Blanke Manlike Doves in Transvaal. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing: Instituut vir Sosiologiese Navorsing. Verslag nr. S-10.

WETTE

Wet op Kindersorg, 74 van 1983 (soos gewysig) tesame met regulasies. Pretoria: Staatsdrukker.

PERSOONLIKE ONDERHOUDE

Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. 1993. Onderhoud met mnr. De Wet Schutte op 8 September 1993 oor steekproefneming. Kaapstad-streekkantoor.

GRONDWETTE

Port Elizabeth Deaf Association. 1991. Constitution. Port Elizabeth.

OMSENDBRIEWE

Omsendbrief 56, 1988. Welsynsprogramme. Departement Gesonheid en Welsyn (Volksraad). Pretoria.

Omsendbrief 17, 1993. Evaluering van welsynsprogramme. Departement Welsyn (Volksraad). Pretoria.

WOORDEBOEKE

Verklarende Afrikaanse Woordeboek. 1993. Sv. "lewenswysheid", "verantwoordelikheid", "waarneming", "vrywilliger", "onafhanklikheid" Pretoria: J.L. van Schaik (Edms.) Bpk.

NOTULES

Departement Opvoedkunde. 1992. Belangegroep vir die opleiding van onderwysers van Dowes en Dowe onderwysers. Stellenbosch.

VRAELYS 1NOMMER _____MAATSKAPLIKE BEHOEFTE VAN DOWES

DOEL VAN VRAELYS: Om maatskaplike behoeftes van dowe persone vas te stel soos hulle self die behoeftes ervaar.

Vraelys word ingevul deur dowe persone wat aan die volgende vereistes voldoen:

- Doofgebore of doof geword voor sesjarige ouderdom;
- Tussen 18 en 53 jaar oud;
- Manlik of vroulik.

U samewerking word opreg waardeer. Alle inligting word as vertroulik hanteer en daarom hoef u nie u naam op die vraelys te skryf nie. Maak asseblief 'n merkie slegs in die blokkies wat op u van toepassing is.

1 IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

- 1.1 Op watter ouderdom het u doof geword?
- 1.2 Hoe oud is u tans?
- 1.3 Is u manlik of vroulik?
- 1.4 Is u tans getroud of ongetroud?
- 1.5 Hoeveel kinders het u?
- 1.6 Hoeveel van u kinders is doof?
- 1.7 In watter dorp of stad woon u?
- 1.8 Aan watter kerk behoort u?

- 1.9 Is u 'n geregistreerde dowe persoon?

Ja	Nee
☐	☐

2 BEHOEFTE AAN EFFEKTIEWE KOMMUNIKASIE

- 2.1 Ken u gebaretaal goed?

Ja	Nee
☐	☐

	Ja	Nee
2.2 Kan u goed met horendes kommunikeer?		
2.3 Kan u goed liplees?		
2.4 Is totale kommunikasie die beste vir Doves?		
2.5 Is spraak en liplees die beste kommunikasie?		
2.6 Behoort horendes gebaretaal te leer?		
2.7 Kan dowe babas gebaretaal leer voor spraak?		
2.8 Is kommunikasie makliker met goeie oogkontak?		
2.9 Gebruik u 'n gehoorapparaat?		

2.10 Wie tolk gewoonlik vir u?

.....

2.11 Ervaar u kommunikasieprobleme by die volgende plekke?

	Ja	Nee
By u geneesheer		
Vulstasie		
Aptek		
Poskantoor		
Biblioteek		
Winkel		

3 BEHOEFTE AAN EFFEKTIEWE OPLEIDING

3.1 Watter standerd het u op skool geslaag?

3.2 Wat dink u kan verander in skoolopleiding aan Doves?

.....

.....

3.3 Benodig u meer politiek inligting?

Ja	Nee

3.3.1 Indien wel, watter tipe inligting?

.....

	Ja	Nee
3.4 Dink u Dowes benodig naskoolse opleiding?		

3.5 Wat beteken die term "Vigs"?

.....

.....

.....

4 BEHOEFTE AAN GELYKE GELEENTHEDE

	Ja	Nee
4.1 Beskou u uself as 'n normale mens?		
4.2 Word Dowes en horendes gelyk behandel by die werk?	Ja	Nee

4.2.1 Indien nie, hoekom dink u so?

.....

	Ja	Nee
4.3 Kry Dowes dieselfde werkopleiding as horendes?		
4.4 Woon u gereeld teateropvoerings by?		
4.5 Woon u gereeld filmvertonings by?		
4.6 Het u toegang tot 'n faksmasjien?		
4.7 Kan meer faksmasjiene Dowes help kommunikeer?		

5 BEHOEFTE AAN EENHEID

	Ja	Nee
5.1 Verkies u die geselskap van:		
Slegs Dowes		
Slegs horendes		
Beide Dowes en horendes		

Ja	Nee

5.2 Behoort u aan 'n klub vir Dowes?

5.3 Watter tipe vrywillige take kan Dowes self verrig by
hulpbronne vir Dowes, bv. kerke en welsynsorganisasies ...
.....
.....

6 BEHOEFTE AAN INDIVIDUELE REGTE

	Ja	Nee
6.1 Kan die Polisie goed met Dowes kommunikeer?		
6.2 Is tolke vir Dowes beskikbaar by polisie kantore in Suid-Afrika?		
6.3 Dink u Dowes wat die wet oortree en deur die polisie ondervra word, verstaan:	Ja	Nee
Hoekom hy gearresteer is		
Wat sy wetlike regte is		
Wat borgtog beteken		
Wat die rol van 'n prokureur is		

7 BEHOEFTE AAN GODSDIENS

7.1 Wat is na u mening die belangrikste behoeftes van Dowes ten opsigte van godsdiens?
.....
.....

8 BEHOEFTE AAN 'N POSITIEWE SELFBEELD

8.1 Hoe sal u uself beskryf?

	Ja	Nee		Ja	Nee
Vriendelik			Gefrustreerd		
Buierig			Wantrouig		
Liefdevol			Gelukkig		
Trots			Lui		
Kinderagtig			Selfsugtig		
Eerlik			Normaal		
Godsdienstig			Kwaad		
Skaam					

	Ja	Nee
8.2 Aanvaar u u doofheid as deel van die lewe?		
8.3 Dink u doofheid is 'n gestremdheid?		

BAIE DANKIE DAT U DIE VRAELYS INGEVUL HET. U SAMEWERKING WORD
OPREG WAARDEER.

VRAELYS 2MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Doel van vraelys: Om te bepaal watter dienste deur maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika gelewer word en om die dienste te vergelyk met die maatskaplike behoeftes van Doves soos deur Doves self uitgespreek.

U samewerking is uiters belangrik vir die sukses van hierdie navorsing omdat daar slegs 30 maatskaplike werkers in Dovesorg in Suid-Afrika is en u opinie dus baie waardevol is. U hoef slegs 'n merkie te maak in die antwoordblokkie van u keuse, behalwe waar langer antwoorde gevra word.

Baie dankie vir u samewerking.

1 IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

1.1 Naam van u werkgewer:

1.2 U geslag:

Manlik	Vroulik

1.3 U ouderdom:

21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	50 +
-------	-------	-------	-------	-------	-------	------

1.4 Hoe lank werk u al by hierdie organisasie?

Jare	Maande

1.5 U vorige werksondervinding in maatskaplike werk:

Organisasie	Hoedanigheid	Tydperk

1.6 Wat is u hoogste opvoedkundige kwalifikasie:

.....

- 1.7 Dui asseblief aan watter kursusse/seminare/konferensies u sedert 1991 bygewoon het wat waardevol in Dovesorg was:

Kursus/seminaar/konferensie	Jaar

2 METODES TOEGEPAS IN MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

Ja	Nee

- 2.1 Skryf u persoonlik 'n welsynsprogram?

- 2.2 In watter jaar is u aanvanklike program geskryf?

- 2.3 Beskryf asb. kortliks die doelwitte in u welsynsprogram?

.....

- 2.4 Het u welsynsprogram u kliënte meer betrokke gemaak by die maatskaplike werkproses?

Ja	Nee

Motiveer asb. u antwoord:

.....

- 2.5 Watter ander persone wat betrokke is by u organisasie ken u programdoelwitte?

.....

3 TERREINE VAN DIENSLEWERING

- 3.1 Dui asb. aan watter van die volgende maatskaplikewerkmetodes u toepas en watter persentasie tyd u na raming aan elkeen bestee:

	Ja	Nee	% tyd
Gevallewerk			
Groepwerk			
Gemeenskapswerk			
Gesinsberaad			

3.2 Indien u groepwerk doen, dui asb. aan watter tipe groepe u hanteer:

.....
.....

3.3 Indien u gemeenskapswerk doen, dui asb. aan watter tipe projekte geloods word:

.....
.....

3.4 Watter ander tipes dienste word deur u gelewer?

.....

4 BESONDERHEDE VAN TEIKENSISTEME

4.1 Aan hoeveel Doves lewer u tans maatskaplikewerk-dienste?

Kategorie kliënt	Aantal
Langtermynkliënte:	
Korttermynkliënte:	
Geslote lêers:	
U gevallelading op 1 April 1992:	

4.2 Hoeveel Doves op u gevallelading het:

	Aantal
Alkoholprobleme	
Kriminele neigings	
Dwelmprobleme	
Huweliksprobleme	
Probleme met kinderopvoeding	
Seksuele wanaanpassing	
Benodig psigiatriese behandeling	
Is in pleegsorg	

4.3 Wat beskou u as Dowes se vernaamste maatskaplike behoeftes?

.....

4.4 Hoeveel van u kliënte is:

	Aantal
Werkloos	
Werksku	
In tydelike pos	
In permanente pos	
In beskutte arbeid	

4.5 Benut u vrywillige werkers?

Ja	Nee

4.5.1 Indien wel, hoeveel vrywilligers?

4.5.2 Beskryf asb. tipes vrywillige take:

.....

5 KOMMUNIKASIE MET DOWES

5.1 Hoe kommunikeer u met die meeste van u kliënte?

	Ja	Nee
Slegs spraak		
Totale kommunikasie		
Slegs gebaretaal		

5.2 Het u opleiding ontvang in gebaretaal?

Ja	Nee

5.3 Is daar gebaretaalklasse in u omgewing?

5.3.1 Indien wel, wie bied gebaretaalklasse aan?

.....

Ja	Nee

5.4 Is dit u taak om gebaretaalklasse te reël?

Motiveer asb.:

6 AANBEVELINGS TEN OPSIGTE VAN MAATSKAPLIKE WERK MET DOWES

6.1 Watter aanbevelings wil u maak ten opsigte van meer
 effektiewe maatskaplike werk met Dowes:

baie dankie vir u samewerking.